

A) NUME DE PERSOANĂ

I. NUME DE BOTEZ

S'a încercat de curând ¹⁾ să se resume — după răspunsurile la chestionarul Muzeului — criteriile după care poporul dela țară alege numele pe care le dă la botez noilor născuți. Iată în rezumat concluziile:

a) Se dă noului născut numele sfântului din ziua în care se botează (5, 9, 15). Astfel ne explicăm apariția izolată și neașteptată — și cu nimic justificată istoricește — a unor nume de botez ca *Avacom, Elișeu, Ghedeon, Iosafat, Irodion, Agripina, Averche, Calistrat, Eftichie, Rafael* etc., atestate tot sporadic și în alte regiuni românești.

b) I se dă noului născut și numele sfântului din ziua nașterii, dacă se celebrează un sfânt mare (33).

c) După sărbătoarea din preajma nașterii sau a botezului (14, 52).

d) După sărbătorile mari ale anotimpului în care se naște sau se botează noul născut. Cei născuți primăvara se botează cu numele de *George*, cei născuți toamna, *Dumitru* (32). Astfel e justificată deci frecvența celor două nume, azi.

e) După sărbători mari (1, 19, 21, 22, 24, 25, 26, 28, 29, 30, 32, 33, 41, 43, 45, 46, 53, 55, 57, 63).

f) Se dă numai băieților numele sfântului din ziua botezului sau a nașterii (48).

« Ca să nu se dea de băut la ziua numelui » în unele părți, se evită botezarea copiilor cu nume de sfinți mari (27). În asemenea părți numele de botez sunt ferite de a avea omonime

¹⁾ Șt. Pașca, *Nume de botez în Țara Oltului. Obiceiuri și tradiții*. În « Arhiva de folklor » I, 1932, p. 115.

în calendar și se aleg după capriciul părinților (1, 2, 5, 19, 45, 51).

E interesant obiceiul de a se da nouilor născuți numele « după zile » (48): *Domnica, Zoe, Marta*, sau după lunile anului (22): *Iuliu, Iulia, Augustin Andrei*.

Considerațiile de mai sus pun în evidență importanța factorului religios care inspiră azi atât de nelimitat sistemul nostru antroponomastic. Obiceiul de a boteza pe noii născuți cu nume de sfinți, nu e o caracteristică românească. Ceea ce este interesant la noi și azi, e credința aceea intimă și vie pe care o are poporul în solitudinea protectoare de care se bucură « omul » din partea sfântului al cărui nume îl poartă. La un popor care menține încă nota patriarhală în manifestațiile de ordin religios, o asemenea credință e naturală. Această credință în protecția sfântului cu nume omonim e veche la popoarele creștine¹⁾ și desigur ei îi datorăm și noi masa aceea mare de nume hagiografice pătrunse în antroponomastică. Prin caracterul lor evocativ numele de sfinți propagate prin biserică au înlăturat din tezaurul antroponomastic numele « învechite » românești, care pe lângă faptul că-și pierduseră printr'o prea întinsă întrebuințare prestigii de altă dată, prin existența unor omonime din graiul comun, devenite supranume, puteau fi confundate cu acestea.

E interesant să observăm totuși că nu toate numele date după nume de sfinți sunt prea vechi la noi. Nu. Vechi sunt mai ales acele care se referă la sfinții mari din hagiografie. Astfel, pentru ca să exemplificăm această afirmație, amintim că nume atât de răspândite azi, cum e *Ioan* (pulverizat într'o mulțime de derivate și hipocoriste) îl atestăm în Țara Oltului abia de pe la începutul secolului al XVII-lea, *Marcu* de prin sec. XVI-lea, *Pavel* din sec. XVIII-lea, *George* din sec. XVII-lea. ș. a. m. d. Prin urmare, epoca răspândirii lor în antroponomastică coincide cu cele dintâiu manifestații de cult religios în limba națională. Dela această dată unele nume de botez dela nume de sfinți s'au răspândit și s'au generalizat atât de mult, încât, după cercetările pe care le-am

¹⁾ Cf. Ștefan Pașca, *Le denominazioni personali sardo-logudoresi dei sec. XI—XIII*, în « Ephemeris Dacoromana », V, pp.351—353.

întreprins, în unele localități au ajuns să numească o treime din indivizii care alcătuiau nucleul social respectiv. Astfel, ca să dăm un singur exemplu, numele *Iuon*, designa la 1788 în comuna Porumbacul de jos (1), din 388 de indivizi, 103 (și nu intră aci în socoteală formele derivate și hipocoristice, ca *Nițul* (1), *Onea* (33), care la rigoare pot fi considerate ca nume aparte). Dar, pentru a se aprecia circulația unor asemenea nume, amintim că *Ilie* de pildă, în aceeași comună, la 1688 numea 2 indivizi, la 1726 19 indivizi, la 1766 40, la 1788 44 de indivizi; *Teodor* la 1688 numea 4 indivizi, la 1726 6, la 1766 8, iar la 1789 14 indivizi; *Iuon* la 1680 numea 33, la 1688 numea 62, la 1726 numea 104, la 1766 62 și la 1789 103 de indivizi ¹⁾.

Ascendența unor asemenea nume în comparație cu cele existente în sistemul antroponomastic din epoci înaintașe o dovedește tot o ilustrare statistică: în comuna Corbi, *Opra* numea la 1680 și 1688 câte 13 indivizi; la 1726, el era purtat numai de 11 indivizi, iar la 1766 de 8 și la 1789 numai de un individ. În Porumbacul de jos la 1680 și 1688, numele *Bărbat* era purtat de câte 12 indivizi; la 1726 de 8, la 1766 numai de 4, iar la 1789 numele nu se mai atestă decât ca nume de familie; în comuna Sărata, atestăm la 1680 numele vechiu românesc *Barbu* purtat de 13 indivizi, la 1688 de 17, la 1726 de 8, la 1766 de 6, iar la 1789 numai de un individ. Exemplele se pot înmulți. Cele de mai sus sunt însă concludente pentru a se vedea cum secolul al XVII-lea poate fi considerat ca o etapă de fundamentale transformări în sistemul nostru antroponomastic.

În secolul al XVIII-lea începe pentru Români din Țara Oltului epoca marilor frământări religioase produse de Unirea cu biserica Romei, frământări care au avut răsunet și în masele populare. Mai ales însă acest secol se caracterizează prin răsunetul pe care îl au în mase atâtea cărți populare răspândite în manuscris.

Probabil în această epocă s'au intensificat cele mai multe din obiceiurile populare legate de ziua celebrării multor sfinți al căror nume s'au răspândit ca nume de botez. Ne

¹⁾ Cf. Ștefan Pașca, *Circulația num.lui de botez în Țara Oltului*, în « Țara Bârsei » 1931, Nr. 5—6, p. 549 ș. u.

gândim aci la faima pe care și-au câștigat-o în mentalitatea populară sfinți ca *Timofteiu*, *Vartolomeiu*, *Onofreiu*, *Eliseu*, *Cosma*, *Damian*, viu reprezentați în literatura noastră folclorică¹⁾, alături de alții în mare cinste și în biserică, cum sânt *Petru*, *Pavel*, *Ana*, *Vasile*, *Alexie*, *George*, *Iuon*, *Ilie* și alții, a căror importanță în folclorul nostru e de asemeni cunoscută²⁾. Privite prin prisma mentalității populare și a folclorului, asemenea nume își explică suficient puterea de circulație în antroponomastică³⁾.

Urmărind criteriile după care se dau de obicei la botez numele noilor născuți, am căutat să ne documentăm și asupra rolului pe care-l au numele de botez purtate de ceilalți membri ai familiei. După relatările membrilor corespondenței am reușit să ne lămurim în anumită măsură asupra acestui punct.

I se dă noului născut:

a) Numele tatălui (1, 25, 29, 33, 41, 43, 46, 47, 48, 56, 57, 58, 63) sau al mamei, mai ales dacă e vorba de o fetiță (1, 29, 34, 47, 48, 52, 57);

b) Numele părinților (15, 22, 24, 27, 28, 30, 32, 44, 46, 53);

c) Numele bunicului sau bunicii (15, 34, 48, 57, 58);

d) Numele străbunului (14);

e) Numele unchiului sau mătușei (48);

f) Numele unei rude mai depărtate (15, 24, 27, 28, 30, 46).

Tendința de restricțiune se remarcă și aici: în anumite localități se evită alegerea la botez a unor omonime cu ale celor din aceeași familie, spre a se înlătura confuzia (27) dintre două sau mai multe persoane înrudite de aproape.

Credința populară pe de altă parte face ca să se scoată din uzul familiar anumite nume de botez: dacă, de pildă, dintr'o familie moare copilul care la botez a primit numele tatălui sau al mamei, acest nume nu se mai dă unui alt nou născut din aceeași familie (1), încât numele respectiv se pierde pentru un timp, putând să reapară numai în a doua generație, dat unui copil care devine nepotul celui cu nume omonim.

¹⁾ Cf. Pamfile, *S. passim*, Bogrea, DR., IV 169 ș. u.

²⁾ Cf. Marian, *Se. passim*.

³⁾ Pentru importanța numelor de sfinți date ca nume de botez, cf. și K. Michaëlsson, *Études sur les noms de personne français d'après les rôles de taille parisiens*. I. Uppsala, 1927, pp. 66—71.

Faptele relatate aci ilustrează o tradiție de continuitate și în sistemul nostru de dominație personală. Deși o putem documenta cu acte mai recente decât în Occident, această tradiție are la bază aceleași criterii de solidaritate și adulație familiară, care a adus tendința de a renaște neconținut și de a păstra vie în viața unui nucleu familiar amintirea ascendenților dispăruți, în ciuda veciniceilor tendințe de modernizare care se remarcă în lumea numelor de botez.

Astfel, alături de factorul religios pe care l-am văzut atât de puternic în alegerea numelor de botez, această tendință de continuitate antroponomastică explică vasta difuziune a unor nume de botez tocmai în regiuni mai izolate de influențe modernizante. Nucleele sociale mici și geograficește izolate, prin sistemul de înrudiri între familiile care le compun, ajung cu timpul în posesiunea unui număr tot mai redus de nume de botez care se repetă cu atât mai des, în ciuda omonimiei și deci a confuziei dintre indivizi. Nume respectate în cadrul unei familii se răspândesc și în familiile înrudite, încât circulația lor crește neconținut.

Tradiția de continuitate în cadrul familiei a acelorași nume de botez se poate dovedi și istoricește. Dăm două exemple după tabelele genealogice alcătuite de Pușc. *Fam.* I (p. 165): În familia lui *Bucur Csurilla* găsim următoarele nume de botez:

Bucur	{	<i>Laczku</i> ➤ Bueur
		Bucur ➤ Bueur, Matei, David, Lascu ➤ Bucur
		<i>Matei</i> ➤ <i>Matei, Bucur, David.</i>
		<i>Stan</i> ➤ Bucur, Stan.

În familia *Peltan* (cf. *Fragm.* 738):

<i>Stan</i> ➤ <i>Stan</i> ➤ Iuon	{	Iuon
		<i>Iacob</i> ➤ Iuon
		<i>Aldea</i> ➤ <i>Gheorghe, Zafin</i>
		<i>Bucur</i> ➤ Iuon, Bucur
		<i>David</i> ➤ Iuon, Gheorghe
		<i>Stan</i> ➤ <i>Nicolae, Iuon</i> ¹⁾

¹⁾ Cf. Șt. Pașca, în « Arhiva de folklor », I, p. 113.

Alte exemple, din nenumăratele existente, sunt următoarele¹⁾: *Sandru* aluj Thomei *Sandru* 1688 (2); în familia *Bucselja*, la 1726, din 9 capi de familie, 4 se cheamă *Bucur*, 2 *Radu* (11); fiul cel mai mare al lui *Bukur* Haneș se cheamă cu Nb. al tatălui 1726 (57); țiganul *Kozak* Bura senior are un fiu și un nepot numiți *Kozak* 1726 (44); fiul mai mare al lui *Iuon* Kotoré senior se cheamă *Iuon* (1726 (1)); *Iuon* Kezan 1726 are trei copii, dintre care cel mai mare e chemat *Iuon* (3); *Sztancsu* Kingya are doi băieți numiți *Sztancsu* și *Onya*. Ultimul fiu poartă numele unchiului său *Iuon*, care la rândul său are un băiat, numit tot *Iuon* 1726 (3); *Iuon* Kéléfar im. 1726, are un băiat, *Iuon* (3); *Iuon* Guclu, fiu *Iuon* 1726 (1), ultimul băiat al lui *Iuon* Gritt se numește *Iuon* 1726 (3); *Iuon* Feteligé, fiu *Iuon* 1726 (3), *Iuon* Bulik, fiu *Onya* 1726 (1), *Iuon* Bika, fiu *Iuon* 1726 (4), *Iuon* Kiplea, fiu *Onya* 1726 (2), *Iuon* Flenkja, fiu *Onya* 1726 (10), *Opra* Gingya, fiu *Opra* 1726 (10); *Nikula* Kiplea fiu *Nikula* 1726 (2), *Radu* Flenkja, fiu *Radu* 1726 (10), *Sztojka* Kotoré, fiu *Sztojka* 1726 (1), *Thoma* Kopács, fiu *Thoma* 1726 (1), *Petrașcu* al *Petreasi* 1737, Iorga. St. Doc. XIII, 185 (17); la 1766: *Adam* Kekeréz, fiu *Adam* (3), *Adam* Kazán, fiu *Adam* (3), *Atyim* Burza, fiu *Atyim* (10), *Andrej* Badile, fiu *Andrej* (2), *Dumitru* Flosa, fiu *Dumitru* (13), *Györgye* Kaljafarj, fiu *Györgye* (3), *Ilie* Kapatzine, fiu *Ilie* (2), *Iuon* este fiul lui *Iuon* și acesta fiul lui *Onya* Flentsa (10), bunic, tată și fiu poartă numele de *Iuon* Flosa (13), *Iuon* Gyinda, fiu *Iuon* Kinda, fiu *Iuon* (13), *Onya* Fataliga, fiu *Onya* (3), *Onya* Flentya, fiu *Onya* (10), cei doi frați *Onya* Kalafar au câte unul din copii (cel mai mare), chemați *Onya* (3), fiul lui *Iuon* Fatalige e *Vonya* (3), *Nitzu* Kotorea, fiu *Iuon* (1), *Matej* Kalyafar, fiu *Matej* (3), *Radu* Kinda, fiu *Radu* (13), *Sandru* Helmats, fiu *Sandru*, *Ionask* ~, fiu *Ionask* (4), *Vaszilia* Flentya, fiu *Vaszilie*, nepot *Vaszilie* (10); la 1788: *Bukur* Hasu: *Bukur* (19), *Iosziv* Bocza: *Iosziv* (48), *Vaszilie* Hasu: *Vaszilie*; *Iuon* ~: *Iuon*; *David* ~: *David*, *Mihaj* ~: *Mihaj* (19), *Vaszilie* Badilla: *Vaszilie* (19), *Bukur* aluj *Buksa* Ballya (19), *Iuonu* luj *Ionásk* Grama (48); la 1789: *Bukur* Buboja: *Bukur*

¹⁾ Cf. alături de cele relatate în « Arhiva de folklor » I, l. cit. și Ștefan D. Grecianu, *Genealogiile documentate ale familiilor boierești*. I, Buc. 1913, p. 12, nota.

(60), *Radu Kripész* : *Radu* (60), *Lie* aluj *Lie* (38), *Onya* Buboja : *Iuon* (60); vidua aluj *Thomi Thoma*, fiu *Toma* 1788 (19), familia Chioara alias Opris numără la 1721 din 8 capi de familie, 3 numiți *Iuon*, cf. FRAGM. 524 (25). Azi (20) mama, fiica și nepoata poartă numele de *Maria*; *Dumitru* (Neagoe) are doi copii : *Dumitrița* (Olimpia) și *Dumitru* (Octavian) (51), părinți *Ion* și *Maria* (39) au doi copii numiți cu aceleași nume.

Și mai mulți frați pot purta același Nb.: *Bukur* Gogota are următorii copii : *Iuon*, *Matej*, *Mihaly*, *Bukur*, *Bukur* 1758 (19)¹⁾; *Iuon Oncsa* : fii *Ona*, *Iuon* 1726 (3).

Obiceiul de a se da nouilor născuți numele ascendentului, mai ales al părintelui, e vechiu, cum se știe. El era obicinuit la Greci și la Romani și s'a menținut în sistemul antroponomastic romanic, de unde l-au împrumutat și Germanii²⁾ și Slavii. La noi, care am păstrat atâtea elemente tradiționale, e probabil moștenit.

O tendință generală în sistemul de denotație personală de pretutindeni e aceea a modernizării numelor de botez. Sunt azi unele localități din Țara Oltului, unde noii născuți se botează de obicei cu nume moderne (22), sau mai corect nume «alese», aflătoare în cadrul familiilor mai respectate din sat (27).. Se bucură, firește, de deosebit prestigiu numele purtate de intelectuali și de copiii acestora (14, 55). După relatarea membrilor corespondenți «cei săraci dau cam aceleași nume de botez» ca «domnii» și ca «bogații» (1, 2, 5, 15, 19, 22, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 39, 43, 44, 46, 47, 48, 52, 56, 57). Această tendință generală de imitație produce situația că «numele romane sunt stăpâne în întreg satul, și la bogați și la Țigani» (14). Unele regiuni mențin totuși o oarecare armonie: familiile mai sărace «aleg numele mai comune, mai de rând» (33, 58, 63). Totuși, în unele regiuni «Țigani

¹⁾ De sigur, trebuie să fie o întâmplare că în familia lui *Iosziv Bocza* 1788 (48), toți membrii masculini se numesc cu nume care au aceeași inițială: *Iosziv*, *Iuon*, *Iakob*, *Iosziv*, deși cf. la Br. Migliorini, *op. cit.*, p. 27 cazuri de analoge la Italiani.

²⁾ Cf. G. D. Serra, *Contributo toponomastico alla teoria della continuità nel medioevo delle comunità rurali romane e preromane dell'Italia superiore* în «Biblioteca Dacoromaniei» IV, Cluj 1931, pp. 49—51.

dau cele mai pompoase nume copiilor lor » (24), cum arată de altfel un Nb. ca *Rozeta* purtat de o țigancă (48).

Nume de botez interesante, sunt acele care ies oarecum din cadrul obișnuit istoric sau hagiografic. Astfel, atragem atenția asupra unor Nb. ca *Palestina*, *Călugăru*, *Teologu*, care evocă totuși lumea hagiografică și religioasă și *Volga* (dela N. de râu, ca și *Oltu*, *Mureșu*, *Crișu*, obicinuite, în unele nuclee sociale — intelectuale — ca Nb.).

Remarcăm și noi că și în Țara Oltului, în familiile intelectualilor se obicinuește să se dea — urmărindu-se un efect stilistic — unui nou născut și două nume de botez. Se știe că pluralitatea numelor de botez date unui individ este de origine recentă și se uzitează în cercuri mai distinse ¹⁾.

S. Pușcariu (în « Dacoromania » vol. VI, p. 525—526) a accentuat că « precum n'am păstrat cu fonetism românesc numirile topice latine oficiale, tot astfel nu avem nici o urmă sigură de o continuitate între onomastica latină oficială și cea română. Pe cât se pare strămoșii noștri se numeau, la începutul veacului de mijloc, cu cunoscute nume rustice, mai ales nume de animale, plante, pietre scumpe, etc., a căror începuturi datează din epocă romană ». În adevăr, toate încercările făcute până acuma de unii cercetători — diletanți ²⁾ sau chiar specialiști încercați ³⁾ — de a dovedi menținerea în antroponomastica noastră a unor nume străvechi, au cam dat greș. În afară de unele nume ca *Tatul*, considerat de mult ca un nume de origine străveche balcanică (grecească) ⁴⁾, atestat în tot cursul evului mediu și în antroponomastica

¹⁾ Cf. Br. Migliorini, *op. cit.*, 17.

²⁾ A. Viciu, *Nume de familie la Români din Ungaria*, Blaj, 1902.

³⁾ Exemplele date de regretatul A. Philippide, *Orig.*, I pp. 464—466 ca reminiscențe din antroponomastica antică: *Barbatus*, *Marinus*, *Martinus*, *Dacus*, *Francus*, *Gallus* se pot explica fie ca adaptări din graiul comun (bărbat) fie ca împrumuturi streine (*Marin*, *Martin*) sau ca elemente mai recente de ordin cultural. Rămâne totuși interesantă și foarte ademenitoare explicația dată numelui românesc *Cândea*, hipocor. < *Candidus*. Neprobabilă e însă aceea dată numelor *Dașul* (< trac. sau illiropannon *Dasius*). *Țipa* (< trac. *Zīpas*), *Moacă* (< *Mūca*), *Verzea* (< (*Verzo*).

⁴⁾ Atestat de prin sec. XII. Cf. bibliografia în legătură cu istoria acestui nume la N. Drăganu, *Români în sec. IX—XIV*, p. 181—182, 573—574.

slavă (cf. Miklosich 221), în afară de *Nicoară*¹⁾ < lat. *Nicolaus* (< grec.), de *Medru* < lat. [D]e[m]etrius²⁾ care — cele două din urmă — se datoresc numelui sărbătoarei *Sânnicoară*, *Sâmedru*, nu prea găsim altele pe care să le putem raporta la nume de persoană întrebuintate în Dacia post-romană și înainte de contactul cu Slavii.

Poate, ca ipoteze, s'ar mai putea adăuga aici: *Florea*, *Floarea* (cu derivate numeroase), care ar putea să aibă la origine apelativul *floare*, sau așa cum crede Drăganu (*op. cit.* 50) un nume dat după sărbătoarea *Floriilor* în care s'a născut sau s'a botezat cel chemat așa (cf. și *Crăciun*, *Botez*, *Pascu*, etc.). Admițând totuși forme din cele explicate de Philippide, am putea presupune și aici menținerea în antroponomastică a unui radical FLOR-(< FLORINUS, FLORIUS, FLORIO). Tot o asemenea origine ar putea avea *Sora*, pe care Pușcariu (în DR. VI, 526) o explică din apelativul *soră*, deși derivate ca *Sorin*, *Soricu*, alături de *Sora* ar putea proveni și dintr'un radical SOR-(cf. SORINUS). De altfel *Sora*, *Sorin* sunt nume vechi la Români (cf. Drăganu, *Rom. în sec. IX-XIV*, p. 311). Dar, în lipsa unor izvoare documentare mai vechi decât acele care ne stau la dispoziție astăzi, cele de mai sus pot avea numai o valoare ipotetică.

Numele românești de botez pe care le întâlnim mai întâiu în documentele referitoare la Țara Oltului, sunt: *Barb*³⁾, *Bărbat*, *Mușat*, *Șerbu*, *Stelița*, *Sturza*, *Ursu*, *Vespe* (sec. XVI-lea); *Bucur*, *Bucura*, *Buzea*, *Codrea*, *Cornea*, *Crăciun*,

¹⁾ Atestat în Țara Oltului și sub forma de hiperurbanism, *Mikore*.

²⁾ După P. Papahagi, în «Dunărea» I, 64—67, e o formă metatezată din *Demetru* (> **Temedru* > *Medru*). Pentru forma cu *e* netransformat în *d* după labială, cf. S. Pușcariu, în DR. VII, pp. 48—50 și Drăganu, *Rom. în sec. IX—XIV* p. 100.

³⁾ Nb. *Barbu*, pe care Weigand, *Jb. XXVI—XXIX* p. 169 îl considera de origine slavă, cf. bulg. *Barbul* — formă în care dânsul nu vroia să admită articolul românesc — și pe care îl considera ca hipocorist sârbesc din *Barbara*, prezintă de sigur o legătură intimă cu Nb. *Bărbat* (cf. și în domeniul slav-dalmat, în documente, *Barbatus* sec. XIII, *Barbius* sec. XIV ap. Philippide, *op. cit.* I 463, după C. Jireček, *Die Romanen in den Städten Dalmatiens* în «Denkschriften der Akad. der Wissenschaften—Wien, phil.-ist. Klasse», vol. 48, 49). S. Pușcariu, *St. Istrorom.* II 299 crede că «tulpina *barb-* s'a extras sau din *bărbat*... sau că românescul *Barbu* (l) e înrudit cu it. (lomb.) *barba* «unchiu», cuvânt întrebuintat ca «bade» al nostru, ca formulă de reverență când cineva se adresează unui om mai bătrân», iar în DR. VI, p. 533 spune că-i un nume vechiu romanic.

Graur, Lăpădat, Lupu, Trandafir (sec. XVII); *Busuioc, Carpin, Cercel, Păun, Păuna* (sec. XVIII) și *Cireșica* (<cireășă), actual. Importanța lor fiind — din punct de vedere istoric — considerabilă, vom încerca, într'o lucrare viitoare, să le examinăm mai de aproape, spre a stabili raportul lor conceptual cu nume din alte limbi, după care formele românești ar putea să fie calcuri.

Cum vedem, numărul elementelor de origine românească în lista numelor de botez din Țara Oltului e foarte redus. Trecem însă cu vederea seria de nume de familie provenite dela nume de botez și cele provenite din supranume, precum și numărul mare de derivate sau formațiuni hipocoristice create pe teren românesc. Acum, aci, ne interesează exclusiv existența sau neexistența numelor de botez străvechi la noi, fie ele moștenite din antroponomastica latină, sau vestigii din epoca anterioară documentelor noastre istorice¹⁾. E în adevăr surprinzător că cele mai vechi documente ale noastre nu ne destăinuiesc moștenirea sigură a unor elemente străvechi, în timp ce în limba vorbită se oglindește atâta romanitate. Aspectul antroponomasticeii noastre medievale și post-medievale e atât de înstreinat, încât originea noastră urmărită numai pe baza numelor personale ar fi profund neromană. E totuși curios că nici unul din popoarele cu care am venit în atingere — în afară de Slavi, — înainte de sec. X—XI, nu au imprimat nici o urmă remarcabilă în lumea numelor noastre personale. C. Diculescu (*Gep.* p. 185 ș. u.) a încercat să explice câteva din numele noastre mai vechi, ca intrate prin filiație *g e p i d* ă. Astfel: *Aldea* (p. 185) pus în legătură ca gepid. **Aldi* (cf. *vgerm.* *A l d o*, *A l d u s*, de unde și *it.* *Aldo*, *Aldino*²⁾), e unul din numele cele mai vechi care apar în antroponomastica noastră, după documente. După HĒ. VI s. v., numele e «ceva curat românesc» și nu e de origine slavă căci la Slavi nu se poate explica. Credem totuși într'o origine slavă la noi a acestui nume (cf. *Aldomir*, bulg. *Aldija*

¹⁾ S. Pușcariu, în *DR.* IV, 1367, consideră pe rom. *Ciurcu* ca un rezultat din grec. *Κυρικός* — cu grec. *v* redat cu *iu* — ajuns la noi prin filiație albaneză. Numele *Ciurcu* e atestat la noi din sec. XV (ibid. 1572).

²⁾ Etimologie admisă de G. Giuglea, *DR.* III 970; cf. totuși turc. *El-tâmir* în *AECO*, I, 228.

ap. Weigand, *Țb. XXVI—XXIX*, 132), cunoscut în românește și în derivate ca *Aldosie* 1667 *Fragm.* 369 (59) etc., alături de *Adowir* 1534 *Veress, Acta*, I, 237 (greșit redat pentru *Adomir*, formă disimilată din *Aldomir*), fie că în slav. e de origine germanică, sau e de pus în legătură cu ung. *ald-* traducând pe *Benedictus*, Cihac, II, s. v.). Nu credem nici în explicarea dată celorlalte nume românești, care în cea mai mare parte se explică din slavonește (cf. *Onomasticonul* s. v.), sau sunt formațiuni hipocoristice pe teren românesc (*Onea* < *Iuon*)¹).

Nici *Cumanii* și *Pecenegii*, mai târziu, nu ne-au lăsat — în antroponomastică — în afară de numele lor etnic: *Coman*, *Comșa* — multe nume sigure de persoană. Drăganu (*Rom. în sec. IX—XIV*, p. 520 ș. u.) crede că un asemenea nume e *Băsărabă*, *Basarab* (la noi în Țara Oltului ca și aiurea de altfel, găsim terminațiunea — a b a și în alte nume). De aceeași origine pot fi și *Baiu*, *Bozgaciu*, *Cazan*, *Talabă*, ș. a.

Cum se explică o asemenea recalcitrantă a strămoșilor noștri față de nume de anumită origine și preferința deosebită față de altele? Cum se explică dispariția desăvârșită a elementelor antroponomastice tradiționale și înlocuirea lor cu altele nouă? Dacă admitem — și trebuie să admitem că fenomenul a general și se petrece și sub ochii noștri — că în antroponomastică joacă un rol covârșitor moda inovatoare mai mult decât în graiul vorbit și prin urmare contactul sufletesc al unei populații de o limbă cu alta de altă limbă imprimă înrâuriri înzecite dintr'o parte în alta în raport cu înrâuririle lexicale, ar fi explicabilă dispariția elementului tradițional latin. Acum câțiva ani, un cercetător, onomast meritos, P. Aebischer, cercetând onomastica dintr'o regiune catalană²) a remarcat dispariția aproape desăvârșită a elementului antroponomastic latin prin sec. IX—XII-lea, înlocuit fiind cu nume de origine germanică. Să nu se uite că regiunea

¹ Obser ații prețioase în legătură cu numele discutate de Diclescu, sunt acele ale lui G. Giuglea din *DR. III*, 966—971, ale lui Bogrea din « *Anuarul Institutului de Istorie Națională* » II (1923) pp. 390—393 și ale lui Philippide, *Orig.* I, pp. 351—352.

² *Essai sur l'onomastique catalane du IX-e au XII-e siècle* în « *Anuari de l'oficina romanica de linguistica i literatura* » vol I, 1928, Barcellona p. 6 și 43 ș. u.

investigată de dânsul se găsea sub influența unui lăcaș dumnezeesc catolic important și deci numele de botez, măcar cele menținute în epoci anterioare, mulțumită prestigiului lor hagiografic, era normal să se păstreze. Cu toate acestea numărul numelor de botez de origine tradițională era, după Aebischer, în sec. IX, infim. Prestigiul numelor de origine germanică, acolo și probabil și aiurea în occidentul romanic, a înlocuit în mare parte numele tradiționale și vechi, dar mai ales învechite. Tot așa și la noi, ascendența vieții spirituale a Slavilor încreștinați a făcut să dispară — deodată cu numele de sfinți de origine latină păstrate, probabil, în antroponomastica noastră, până la contactul direct cu biserica slavă sub forma lor potrivită regulilor fonetice românești — aceleași nume tradiționale învechite, înlocuite fiind cu nume de formă slavă — fie că aceste nume sunt creațiuni cu bază lexicală slavă, sau că sunt nume de sfinți, luate din hagiografia greco-latină modelate în fonetism slav.

Nu prea cunoaștem aspectul vieții sufletești și sociale a strămoșilor noștri dinainte de contactul cu viața politică și bisericească slavă și nici măsura contactului lor sufletesc cu popoare de altă limbă. Constatăm doar atâta că influența culturală slavă a copleșit viața spirituală românească o epocă îndelungată. Biserica și viața de stat pe care au avut-o strămoșii noștri aproape un mileniu sub înrâurire slavă a fost desigur un factor hotărâtor pentru transformarea radicală a listei numelor de botez românești în sensul înlocuirii lor cu nume slave. Tendința generală de imitație a numelor pe care o remarcăm până în ziua de azi dela o clasă socială la alta, s'a manifestat și se manifestă încă și azi și dela un popor la altul. Împrumuturile dela un popor la altul se fac de obicei, cel puțin în antroponomastică, prin mijlocul claselor suprapuse. Acestea sunt în măsură să pătrundă mai curând în contact sufletesc unele cu altele și împrumuturile se datoresc acestui contact. Istoria antroponomastică de pretutindeni ne arată că — uneori — poporul năvălitor, chiar inferior din punct de vedere cultural, a impus numele sale în clasele suprapuse ale poporului indigen. Numele streine împământenite astfel în clasele mai avute pătrund fără nicio greutate și în masele

populare. Prestigiul unor asemenea nume constă în farmecul noutății și exotismului lor.

Din acest punct de vedere, al exotismului care imprimă viață unor nume de origine streină, e interesant să remarcăm că cele mai vechi nume de origine slavă la noi nu sunt luate prin biserică, nu sunt nume de sfinți, ci formațiuni slave — nume compuse sau vechi forme hipocoristice și derivate dela nume de sfinți. Astfel: *Baicu* 1432 Hurm. I², 573 (< bulg. *Bajko* < *Bajo* < *Bajislav*, Rječnik s. v., sau din *Bratoljub*, Maretić LXXXII 144), *Balea* (sl. *Balja* < *bal-* «vrăjitor» Miklosich, 219, din *Bratoslav*, Maretić 16. 82, din *baljo* «tată» Weigand, *Ńb. XXVI—XXIX* 161), *Bârlea* (< *Brl-* < *Benardus* Maretić *ib.* 110), *Bib* 1527 FRAGM. 101, cf. Nf Bibescu (< srb. *Biba* < *Bibiana* Rječnik s. v.), *Borcea* 1417, Pușc. *Fam.* I, 167 (< slav. *borŭ-* «luptă» Miklosich, 249—250), *Cragui* 1511 FRAGM. 86 (< sl. cf. Miklosich, 281), *Danciu* 1511 FRAGM. 86 (< slav. *Dančo*), *Dragu*, *Drăghici*, *Dragotă*, etc. (< *drag*, Miklosich, 272), *Godea* 1437 FRAGM. 55 (< slav. *god-* Weigand, *Ńb. XXVI—XXIX*, 165), *Lalu* 1511 FRAGM. 86 (< bulg. Weigand, *ib.* 139, 162 sau Maretić, *l. cit.* 84), *Manu*, *Manea*, etc. (< slav. *Mano* < *Manuil*), etc. Numele de sfinți — sub formă slavă — au început să revie la noi în epoci mai târzii. Cele mai vechi sânt numele de sfinți care se celebrează cu mai mult fast în biserica ortodoxă. Astfel numele sfinților apostoli *Ioan*, *Marcu*, *Matei*, *Petru*, și apoi alte nume calendaristice, mai ales din acele legate de sărbători mari din cursul anului.

Dacă nu ne-a fost dat să înregistrăm în Țara Oltului nume de origine străveche germanică și nici cumano-pecenegă sigură, faptul trebuie explicat prin lipsa unui contact mai intim de ordin sufletesc stabilit prin biserică între strămoșii noștri și asemenea populații.

Influența slavonă în antroponomastica noastră a fost atât de mare, elementele slave s'au împământenit la noi atât de mult, încât după ce unele nume au început să fie uitate de Slavii înșiși, au fost reluate de dânșii dela Români. Astfel numele *Oprea* e considerat de Bulgari ca nume tipic românesc. Unii cred că forme ca *Stan*, *Bran* (fără terminație vocalică) sunt la Slavi reluări din românește.

Elementele slave constituie cam două treimi din numele de botez atestate până la sfârșitul veacului trecut în Țara Oltului. Ele ar putea fi grupate în două părți: numele slave propriu zise și numele de sfinți intrate (din grec. s. lat.) prin filiație slavă. În ceea ce privește prima categorie nu putem preciza totdeauna din care limbă slavă au fost luate. Cele din a doua categorie sunt de asemenea greu de lămurit, dacă sunt împrumutate din slavă sau sunt luate direct din grecește. Unele și altele, în Țara Oltului, în epoci ceva mai târzii, pot să fie luate dela populații românești învecinate. Nu ne explicăm altfel atâtea forme de origine sârbească, rusească, bulgărească în Țara Oltului, lipsită de atingere directă cu vreuna din populațiile slave respective ¹⁾.

Puțină importanță prezintă pentru numele de botez din Țara Oltului elementele grecești. Cele câteva forme grecești, care ar fi putut să intre prin biserică pot fi datorate și filiației slave. Astfel *Arifton*, *Evsevia*, *Filofteia*, *Atanasie*, *Mașteiu*, etc., pot fi intrate și direct din grecește într'o regiune românească vecină Țării Oltului (Muntenia și Moldova), într'o epocă ulterioară veacului al XVI-lea, deci după ce curentul grecesc în biserică începuse să câștige teren în cele două Principate, dar și din bulgărește sau rusește, unde numele de mai sus prezintă aceeași formă ca și la noi. E probabil că toate aceste forme să fie în Țara Oltului elemente de peste munți, iar acolo ar putea să fi fost luate direct dela Greci. Astfel: *Armulaj* 1726 < grec. Ἐρμούλαος, *Asinefta* sec. XVIII, pentru care cf. grec. ἀσινής « inocent », sau, după cum ne comunică N. Drăganu, grec. συνήθης « conlocuitor, prieten » (cf. la Năsăud Nb. *Sinefta*), *Enache* sec. XVIII Ἰαννάκης, *Pantaziu* sec. XVIII < grec. Παντασίων. E semnificativ că aceste elemente grecești datează numai de prin sec. XVIII-lea (formele rom. *Nicoară*, *Medru*, de origine veche greacă, intră în altă categorie).

Populațiunea ungurească vecină sau conlocuitoare cu Românii a mijlocit și ea pătrunderea câtorva forme streine în antroponomastica Țării Oltului. Remarcăm totuși că nu

¹⁾ Trebuie să exprimăm aci tot regretul nostru de a nu fi avut putința să utilizăm, în afară de Rječnik, Maretic și Weigand, și alte izvoare onomastice slave, rusop-lone. Ele lipsesc din bibliotecile din Cluj, unde le-aș fi putut consulta.

toate formele ungurești pe care le descoperim în documente existau de fapt în gura Românilor. Multe, chiar cele mai multe, sânt simple traduceri în ungurește de ale notarilor bilingvi. O astfel de formă e *Kelemen*, care reproduce rom. *Căliman* (< ung.) *Farkas* 1726 (28) numește în Urbariu pe un Român, deși individul respectiv se va fi numit *Lupu*. E cunoscută totuși și forma *Fărcaș* în românește. Asemenea maghiarizări avem multe: *Miklos* e traducerea ung. a rom. *Nicolae*. Cunoaștem și forma *Miclăuș* corespunzătoare formei ungurești. *Wazul*, *Vaszul*, *Vasulj* e forma ung. a rom. *Vasile*, *Martin* redat de document *Marton*, *Dragul* redat *Draguj*, *Ignat* redat *Ignatuj*, *Andrej* redat *Andras*, etc. Vom mai reveni în cursul acestei lucrări la problema traducerii numelor personale, datorită notarilor, căci prezintă o importanță remarcabilă.

Contactul cu Ungurii a grefat în antroponomastica Țării Oltului câteva forme întrebuițate efectiv de Români. Aceste elemente sunt foarte puțin numeroase, ceea ce ne arată că în trecutul istoric al regiunii și chiar în epoci mai târzii, elementul unguresc conlocuitor nu a avut înrâuriri sufletești sau o ascendență culturală apreciabilă asupra Românilor. Iată câteva forme ungurești: *Drăvuș* (< lat *D r a v u s* > ung. *D r a v u s*) *Ghiuri* (33), formă hipocoristică ungurească din *György* (= Gheorghe), *Iantsi* 1788 (25) < ung. *Iancsi* < *Ianos*, care însă poate fi o identificare greșită a notarului ungur a formei *Ientsi* (= Ienciu) atestată în aceeași localitate câțiva ani mai târziu. Altă formă, care însă ar putea să numească pe un Ungur, e *Kristof* 1758 (4) < *Christofor*, cf. Melich, *Ńöv. II* 185. Forma *Gabor* 1726 (26) 1758 (44), dacă nu numește Unguri, redă pe rom. (< ung.) *Gabăr* (< *Gabriel*). Hipocoristicele *Iulișca* și *Lișca* (27) provin din ung. *Iuliska*; forma *Lați* 1880 (32) corespunde ung. *Laczi* (*Laczko* < *László* < *Ladislaus*); *Mikleus* passim < ung. *Miklós*, *Samu* < ung. *Samu* (< *Samuel*), *Tămaș* passim < ung. *Tamás* (< *Tomas*, Melich, *Ńöv. II* 206—207), *Ioși*, *Ioji* sec. XVIII passim < ung. *Józsi* (< *József* = Iosif), *Sandru* sec. XVIII ș. u. passim < *Sandor* (= Alexandru). Prin apropierea făcută de copist de forma ung. *Demeter*, avem *Dimitur* 1633 (59) pentru

Dimitrie. Datorăm tot Ungurilor și forma *Vonja* (= *Vonea*) = *Onea*, cu *v* parazitar ca în *vove* = *ouă*, *Șimon* pentru *Simion*, etc.¹⁾.

Mult mai rare sunt elementele populare germane în Țara Oltului. În afară de *Franți* 1840, *Franz*, -i, *Hanesz* 1726 (26), *Țerman* 1766 (10) < *Hermann*²⁾ în antroponomastica mai veche nu putem distinge alte nume de botez sigure de origine germană. În antroponomastica contemporană asemenea Nb. sunt, ca neologisme, mai dese, cum vom vedea mai jos³⁾.

Marile transformări produse în viața sufletească a Românilor ardeleni în veacul trecut mulțumită fanatismului binecuvântat al reprezentanților celei de a doua faze a școalei latisnite, au atins și sistemul nostru antroponomastic. Către sfârșitul veacului trecut apar din ce în ce mai des numele de botez care evocă marile figuri istorice din viața romană, mai întâiu în clasa intelectualilor din centrele culturale și apoi, încetul cu încetul, prin extensiune la învățătorii și preoții dela țară, iar prin imitație și în păturile noastre populare. Printre cele dintâi nume latiniste pe care le întâlnim în Țara Oltului, sunt *Iuliana* (?) 1845 (27) » dat după numele moașei«, *Victor* 1875, 1895 (14), *Cezar* 1890 (32). Asemenea nume, la țară, erau date mai ales de dascălii și preoții educați în spirit latinist în școlile din Blaj, Brașov, Sibiiu, sau în alte centre culturale românești. Nume ca *Traian*, *Remus*, *Adrian* ș. a. nu aveau numai avantajul unor elemente nouă și prin aceasta atrăgătoare, ci satisfăceau în același timp sentimentul de mândrie națională, rezumau ideologia unei generații intelectuale și aspirațiile ei de viitor.

În același timp numele romane întruneau o calitate însemnată: nu se puteau înstreina⁴⁾. Se știe că din ultimele

¹⁾ Evident numărul elementelor ungurești crește dacă luăm în considerare numele de familie. Amintim: *Balint*, *Balog*, *Bărățcu*, *Barna*, *Bartuș*, *Bențea*, *Beța*, *Bocor*, *Bovatoș*, *Borșoș*, *Corodi*, *Doboș*, *Ferenț*, *Ghiula*, *Horgoș*, *Ințu*, *Lenghel*, *Mogoș*, *Nergheș*, *Noaghiu*, *Pentec*. *Șoamu*, *Solga*, etc.

²⁾ Forma *Țerman*, ar putea să fie și de origine neogreacă < *Gherman*, Cf. *Iorga* < *Gheorghe*, etc.

³⁾ Numele de familie de această origine sunt mult mai dese: *Berghea*, *Blanga*, *Bredel*, *Broșu*, *Canțea*, *Clemu*, *Flade*, *Geger*, *Grosu*, *Labăr*, *Maier*, *Măndeal*, *Pilțea*, *Ștofleă*, etc., etc.

⁴⁾ Cf. în legătură cu aceste nume la noi, un cald articol al lui G. D. Serra, în « *Gazetta del Popolo* » din 30.I.1932.

decenii ale veacului trecut organele administrației streine au întreprins în Ardeal o acțiune metodică, dictată de calcule politice, de a maghiariza numele de persoană streine. Natural, această tentativă nu viza numai numele de botez, ci și pe acele de familie. Autoritatea publică, ofițerul stării civile dela oraș sau șeful de fapt al primăriilor satelor românești, notarul de altă limbă, era în posesiunea unui glosar de nume de botez românești mai obișnuite, cu « traducerea » lor în ungurește. Un *Ioan* devenea astfel în registrul stării civile *Iános*, un *Radu* = *Rezső*, *Ștefan* = *István*, *Elisabeta* = *Erzsébet*, *Constantin* = *Szillárd*, *Viorica* = *Ibolya*, *Victor* = *Gyöző*, etc. Stăpânii de altădată ai Ardealului nostru au crezut că prin asemenea metode artificiale vor putea salva aspectul etnic al pământului locuit de Români. Spre a preîntâmpina tentativa streină, preotul satului românesc sfătuia pe țărani să aleagă la botezul noilor născuți nume latine mai greu de schimbat și de înstreinat, ca *Traian*, *Letiția*, *Lucreția* etc., care chiar redată în pronunție și ortografie ungurească își mențineau totuși caracterul roman. Astfel, numele de botez propovăduite de reprezentanții curentului latinist constituiau un mijloc de distincțiune etnică în fața tendințelor șoviniste ale stăpânirii apuse.

Aproape exclusiv, la sfârșitul veacului trecut, numele propagate de școala latinistă erau purtate de copiii ¹⁾ intelectualilor din Țara Oltului. Corespondenții noștri ne arată că, chiar și acum, aceste nume sunt considerate de țărani ca nume « domnești ». Epoca răspândirii tot mai mari a acestor nume coincide cu reînceperea unor lupte naționale intense. Ieșirea din pasivitatea politică a Partidului Național din Ardeal a produs tocmai în această epocă răsunătoare efecte de solidaritate românească și de mândrie etnică. Clasa țăranilor, condusă de preotul și învățătorul românesc, a fost răscolită de speranțe nouă propovăduite de conducătorii vieții noastre naționale, toți pătrunși de ideologia latinistă, și-a apropiat și dânsa ideile latiniste, prin cunoașterea trecutului de glorie

¹⁾ Că aceste nume au intrat recent în uzul antroponomastic popular și că ele se « potrivește » mai bine purtate de copii decât de oamenii mari, o dovedește următorul dicton popular: *S'a schimbat Virgil, Nu mai e copil.* Zanne VI, 439.

povestit lor de electorii de altădată din Ardeal, care erau în același timp și apostoli culturali. Răspândirea și în clasele țărănești a numelor romane se datorește și acțiunii culturale întreprinse în popor de către «Asociațiunea transilvană pentru cultura și literatura poporului român». Prin nenumăratele conferințe populare, prin numeroasele broșuri scrise pe înțelesul tuturor, țărănimea noastră din Ardeal a fost direct sau indirect îndrumată să adopte numele latiniste.

Țara Oltului, așezată între Blajul unit, citadela latinismului intransigent, între Brașovul și Sibiul cultural, a fost un teren favorizat în ceea ce privește răspândirea numelor de botez romane. Dintre asemenea nume, acele care evocau personaje ilustre din viața culturală a strămoșilor noștri sunt cele mai apreciate: istorici ca *Cezar*, *Tit Liviu*, *Salustiu*, poeți ca *Horățiu*, *Ovidiu*, din opera cărora se citea și se comenta — potrivit programei analitice — în școlile secundare. Alte nume fac aluzie la personalități politice din viața romană: regi, împărați, generali, figuri de femei ilustre, personaje mitologice, nume cunoscute de cei trecuți prin școala secundară, căci toate aceste nume se datoresc mediului școlii secundare. Unele din numele romane intrate în antropomastică prin îndemnul școlii latiniste nu fac aluzie directă la un anumit personaj istoric, ci se mulțumesc să evoce romanitatea¹⁾. Ele păstrează intactă forma latină: *Marius*, *Olimpius*, *Titus*, *Livius*. Uneori descoperim forme românești latinizante: *Popențiu* (pentru *Popenciu*).

În cazuri izolate, nume care au fost adoptate în popor prin curentul latinist, pot să fie în același timp și nume calendaristice. Considerăm totuși ca nume datorite curentului latinist pe toate acele pe care nu le întâlnim în uzul antropomasticeii noastre mai vechi de sec. XIX-lea. Astfel: *Adrian*, *Aurel*, *Candid*, *Emilian*, *Inocențiu* (dar alături *Inochentie*, luat din calendar), *Iulian*, *Iuliana*, *Livia*, *Lucia*, *Lucian* (dar alături, în alte regiuni, *Luchian*, luat din calendar), *Lucreția*, *Septimiu*, *Sever*, *Titu*, *Valentin*, *Valer*, *Vinčențiu*,

¹⁾ Moda numelor romane a fost cunoscută și aiurea în lumea romanică, și, ca și la noi, această modă coincide cu epoci de puternice frământări naționale. În ceea ce privește numele romane în Italia, cf. Br. Migliorini, *op. cit.* 25.

Vițențiu (dar alături *Vichentie*, luat din calendar), *Marțian*, *Marcian*, (dar alături, în alte regiuni *Marchian*, luat din calendar) ¹⁾.

Numele romane impuse de curentul latinist, mai ales în epoca premergătoare marelui războiu, prin răspândirea lor în vremea din urmă în clasele dela mahală și în păturile largi ale poporului (unele și la Țigani), au început să se deprecieze. La această depreciere a contribuit în mare măsură și literatura, mai ales cea de peste munți și îndeosebi scrisul lui Caragiale. Clasele intelectuale de azi, pătrunse de alte aspirații decât înainte de 1918, preferă la botezul copiilor sau nume « europene », moderne, sau, urmând alte mijloace de elecțiune, pun în circulație nume cunoscute din literatură sau din istoria națională: un membru din familia *Langa* (51) are Nb. *Silviu-Crișan*; *Valeriu Crișan* (51), are un băiat botezat *Horea-Cloșca*. Interesant Nb. e *Jianu* după numele faimosului haiduc *Iancu Jianu* ²⁾.

Tot sub influența directă a mediului școlar au intrat în uzul nostru antroponomastic neologisme de origine greacă, neolatină și germanică, cunoscute mai ales din literatură și apreciate ca nume moderne, purtate în societatea selectă din Occident.

De origine greacă: *Eugenia*, *Eugeniu* (cel dintâiu foarte răspândit, în veacul trecut, în antroponomastica romanică, cf. Dauzat, p. 64, cel de al doilea la Germani, de unde le-am fi putut împrumuta și noi). Ultima formă e cunoscută și din hagiografie (cf. Baudot, 235) și ca nume de sfânt e mai veche la noi: *Evghenie* < *Εὐγενία*, -νιος; *Irina*, e un nume cunoscut și în limbile romanice și slave, ca neologism, e și nume de sfântă (cf. Timuș 456—457) *Isidor* intrat, poate, prin filiație germană, *Melania* intrat prin filiație occidentală (cf. it. *Melania*), e și nume hagiografic (cf. Timuș, 567—569) *Olimpia*,

¹⁾ Sunt surprinzătoare atestările formelor *Cornilie* (cf. și *Cornilă*), din sec. XVIII, alături de recentul *Corneliu*; *Tiberia* (< *Tiberie* < *Tiberiu*), sec. XVIII, alături de recentul *Tiberiu*, forme intrate prin filiație slavonă, sau cele dintâi reflexe latinești la noi.

²⁾ În legătură cu această « modă », cf. și N. Iorga, *Faze sufletești și cărți reprezentative la Români*, în AAR, Sect. Ist., Seria II, Tom. XXXVII, p. 548.

intrat la noi prin aceeași filiație occidentală (interesantă forma *Olimpius*, după *Marius*, *Romulus*, etc.), etc.

Din germană: *Adolf*, *Amălia*, *Carolina*, *Emil*, *Ida*, *Ludovica*, *Luiza* (prin filiația franc. *Luise*), *Matilda*, *Reghina*, *Stela*, etc.

Din italiană: *Clement*, *Georgeta*, *Gervase*.

Din franceză: *Eleonora*, *Elisa* (cf. și it. *Elisa*).

De proveniență tot occidentală: *Elvira* (< span.) intrat la noi prin filiație germană, *Iuditta* (și nume hagiografic, cf. Timuș, 470—471), *Leon*, *Leontina* poate prin italiană, *Otilia*, *Paulina* (cf. it. franc.), *Rozeta*, *Terezia* (cf. it. franc. < span.), *Valentina*, etc.

Nume datorate unor personaje faimoase din literatură: *Genoveva*, *Romeo*, *Julietta*, (frate și soră, 51), *Oliferm*.

Literaturii noastre populare îi datorăm răspândirea în păturile de jos a următoarelor nume: *Alexandru*, *Machedon* (cunoscut de altfel și în hagiografie, cf. Timuș, 521).

Tot printre numele cele mai « alese » se numără: *Aurica*, *Doina*, *Dorica*, *Dorin*, *Horea*, *Rodica*, *Sorin*, etc.

II SUPRANUMELE

În singura lucrare consacrată poreclelor românești, aceea a lui A. Candrea (*Porecle*), găsim pe lângă un material bogat și câteva observații de preț asupra chipului cum iau naștere poreclele, care, se știe, intră și în sistemul antropomastic.

După Candrea, poreclele sunt « cuvinte prin care poporul lovește în năravul sau defectul cuiva ». Deosebirea dintre calificative și porecle constă în faptul că cele dintâi « spun în genere defectul sau năravul cuiva, verde, fără niciun înconjur; pe câtă vreme poreclele¹⁾ conțin mai totdeauna o metaforă ». « Dacă porecla dată cuiva de către o persoană este repetată și de alții la adresa aceleiași persoane, ea devine *supranume* » (p. 8). Unele regiuni

¹⁾ Popular și *policră*, *poriglă*, *poreglă*, *poreclă*.

numesc cu poreclă și numele de familie și natural, nu cunosc, în afară de *băžocură* sau *nume din sat*¹), sau numai *nume*²), alt termen pentru ideea de supranume.

În studiile antroponomastice și lingvistice dela noi nu s'a ținut seamă de distincția făcută de Candrea între supranume și poreclă. De aceea termenul «supranume» nici nu a fost și nici nu este întrebuințat ci e substituit de «poreclă». Necesitatea utilizării termenului «supranume» e dictată de împrejurarea că acesta are o funcțiune exclusiv antroponomastică, pe când porecla indică o funcțiune semantică. Porecla se dă ca o batjocură unui individ, incidental, supranumele, născut din porecle și calificative sunt legate indisolubil de numele indivizilor, devenind chiar ereditare. Socotim deci necesară întrebuințarea acestui termen în studiile de antroponomastică.

* * *

În cea mai mare parte supranumele își trag originea din calificativele și poreclele existente în limba comună. Nota esențială a celor mai multe constă în caracterul lor afectiv.

Din punctul de vedere al originii lor psihologice, supranumele au aceeași dezvoltare ca și numele de botez. În toate epocile, spiritul omenesc s'a servit și se servește cam de aceleași mijloace ale graiului la crearea numelor personale de altă dată ca și la crearea supranumelor de astăzi. Dacă, totuși, se remarcă deosebiri între numele personale de altădată și între supranumele de azi, cauza provine din deosebirea dintre priceperea, caracterul, mentalitatea, credințele și felul de viață din trecut a diferitelor popoare, și de azi. Se remarcă totuși, pretutindeni, o tradiție în menținerea cam a acelorași elemente ale graiului omenesc, care au servit ca prototipe la creiarea numelor personale de altădată și la formarea supranumelor mai nouă.

Azi, supranumele sânt de obicei pejorative. Ele fac aluzie ironică la un defect personal, familiar sau

¹ I if Popovici, *Rumänische Dialekte I*, Halle, 1906, p. 76.

² Cf. *a pune nume* cuiva, în sens de «a pune nume de batjocură cuiva» ap. Popovici, *op. cit.*, 77.

etnic, sau la condiția socială a celui vizat de ele. Spiritul caustic și răutăcios al omului e vecinic în căutarea defectelor celor mai caracteristice ale semenului său, pe care ține apoi să le stigmatizeze într'o formă cât mai expresivă și cât mai usturătoare. Poporul românesc care dă cu «strigăturile» epigramatice, improvizate cu ocazia jocurilor, o probă atât de strălucită despre ironia sa, a creat neconținut și creează încă o puzderie de supranume în care ilustrează nu numai un simț fin de observație — documentat de altfel și de miile de cimilituri care abundă în literatura populară — ci și o aleasă ușurință de a exprima lapidar și spiritual defectele semenilor. În privința aceasta, poporul din Țara Oltului dovedește o bogăție spirituală remarcabilă.

S'a spus — și se pare cu multă dreptate — că supranumele sunt de obicei create de clasele de jos ¹⁾ lipsite de un contact mai intim cu o vieță culturală și socială mai întinsă. În adevăr, printre oamenii mai înaintați din punct de vedere cultural, supranumele nu au o circulație prea întinsă. E totuși remarcabil că nu în toate regiunile cu o populație de același nivel cultural ne este dat să atestăm același număr de supranume. Sunt în unele regiuni sate în care fiecare individ, alături de numele său oficial legal, poartă și un supranume sub care e cunoscut de obicei de concetățenii săi. În alte regiuni însă sunt mai puțin obișnuite. Astfel, se pare că crearea și întrebuințarea supranumelor pe o scară mai întinsă sau mai redusă e în funcțiune de anumiți factori spirituali caracteristici fiecărui nucleu social în parte. Prin caracterul afectiv al supranumelor, crearea lor e condiționată de multă sensibilitate sufletească și de finețe de spirit din partea celor care le pun în circulație. E ușor de înțeles că mulțimea și varietatea supranumelor într'o regiune ilustrează vioiciunea spirituală a locuitorilor ei.

¹⁾ « Le surnom répond à un besoin très urgent chez les individus et les races jeunes. Chez les hommes de faible culture intellectuelle ou chez ceux d'une éducation rudimentaire, il est également en faveur. Les enfants, les paysans, les ouvriers, les sauvages et une certaine catégorie de gens du monde s'y exercent avec un remarquable succès ». M. Boillot, *Le patois de la commune de la Grand' Combe (Doubs)*. Paris, 1910, ap. Albert Dauzat, *Les noms de personnes. Origine et évolution*, éd. III, Paris, 1928, p. 167.

Nașterea supranumelor e condiționată și de factori sociali. O alcătuire socială fără legături intime între indivizii care o compun nu e un domeniu fecund în crearea supranumelor. Indivizii, pentru a remarca defectele semenilor, trebuie să se cunoască de aproape, în cele mai mici manifestații ale lor față de amănuntele vieții de toate zilele. Plăcerea de a râde pe socoteala cuiva pentru o slăbiciune, pentru un obicei, sau pentru un defect chiar inofensiv al acestuia e împărtășită de toată lumea numai dacă individul cu pricina e cunoscut de aproape.

Leagănul supranumelui nu e numai în cadrul vieții rustice sau numai înăuntrul claselor sociale mai umile. Să ne gândim la mulțimea de supranume obișnuite printre elevii școalelor primare și secundare, sau chiar printre studenții universitari, supranume care fac aluzie la ignoranța, prostia, lenea unora, la caracterul arogant al altora, la lipsa de colegialitate sau la alte metehne sufletești sau fizice pe care opinia colegilor le stigmatizează ¹⁾.

Supranumele se furișează — și încă des — în lumea politică și chiar în istorie. În rezumat « in tutte le classi sociali, tra i selvaggi, tra i barbari e le rozze popolazioni del contado, come anche tra le nazioni più incivilite, dove più, dove meno, și trovano tracce profonde di questa costumanza che tende a contrassegnare e a mettere in evidenza gl'individui che si vogliono distinguere dagli altri, generalmente con intenzioni poco benevoli e diciamo pure ostili e maligne » ²⁾.

Supranumele nu se răspândește spontan. Spontan se aplică unui individ sau unei colectivități calificativul sau porecla, care, dacă e norocoasă, poate deveni supranume, în sensul că se adoptă de un întreg grup pentru numirea aceluiași

¹⁾ În privința aceasta iată ce ne comunică un corespondent: „A. S. îmi spune că polecrele puse altădată încep să se uite, cu lumea ce se ridică tot alta și alta. Numele de batjocură de altădată erau date fie în școală, fie în convenirile (—întâlnirile) tineretului, pentru câte un defect fizic, un tic, pentru câte o greșală la pronunțarea unui cuvânt, pentru asemănarea cu altcineva care ar fi fost obiect de răs. * Astăzi auz în pe copiii dela școală când trec pe la poarta noastră că nici unu nu le zăce la aelant după numele lor de acasă, fără tot nume date de ei în școală *“.

²⁾ Tito Zanardelli, *I soprannomi di persone e di luogo a Lizzano in Belvedere ed altri siti dell' Appennino bolognese* în « Pubblicazioni dialettali e folcloriche dell'Appennino bolognese » Nr. 2, Bologna, 1913, p. 7.

individ sau aceleiași colectivități. E greu să surprindem momentul «nașterii» supranumelui. În stare embrionară el trăește în calificativele și porecele din limba comună. Nu odată, colectivitatea e pusă în situația de a alege între două sau mai multe porecle sau calificative date unui individ, și pe cel ce i se pare a fi mai sugestiv îl consacră apoi pentru supranumirea regulată a aceluși individ.

Persoanele a căror individualitate nu e încă definitiv lămurită în conștiința populară, poartă și mai multe supranume. Fiecare din acestea stigmatizează câte o latură a caracterului psihic sau fizic al individului. Iată câteva exemple de pluralitate a supranumelor date unui singur individ: *Țuleandă* și *Țăleciu*, *Barză* cu variantele *Bărzoaică* și *Bărzoancă*, *Găbu* și *Vulpoi*, *Capră* și *Piță* și *Țap* și *Țutar*, *Căfălean* și *Tăpălagă*, *Renghiu* și *Renghiuțoiu*, etc.

Mai ușor de explicat este pluralitatea supranumelor familiare: *Ciobănei* și *Rojbani*, *Hușe* și *Ștoaibe* și *Împărați* și *Gușați*, *Unturi* și *Țândări* și *Țâncuși*, *Chichimoace* și *Căcărează*, etc.

Și mai bogată și interesantă devine subț acest raport lista supranumelor colective. Iată-o: Se batjocoresc locuitorii din comuna:

Beclean: *Gogoășe* și cu zicala: *Beclerene lapte dulce, Cumu-l mulge 'n târg îl duce.*

Berivoi: *Chiori*, *Gușați* și *Boarne*.

Beșimbav - Olteț: *Liuci* și *Gușați*.

Breaza: *Guși* și *Gușați*.

Bucium: *Gogoășe*, *Gaie* și *Căcăreze*.

Comăna: *Mânzoci*, *Tehoacă* și *Gușați*.

Corbi: *Cioare din Corbi* și *Cioare*.

Dejani: *Pădureni*, *Ciobani de veacuri* și *Lingurari*.

Drăguș: *Gogoășe*, *Gogoșari*, iar femeilor *Liuci*.

Dridif: *Șă la șăpot*, *Ouă de lup*, *Mânzu 'n fleșărie*, *Țachimbote* și *Dridișeni-țigani*.

Făgăraș: *Foaie de ceapă* și *Rumânoi*.

Feldioara: *Traistă goală* și *Hulpchi*.

Galați: *Hoți* și *Râie*.

Grid: *Scorțoi de pe Ștearăș* și *Certari*.

Hârseni: *Cârcotițe și Cârliuțe.*
 Hurez: *Găluște și Dela țâță 'n târg.*
 Iași: *Sorici și Răcari.*
 Ileni: *Găuaze, Gogoășe și Zdrobghiți.*
 Ludișor: *Calici, Cane, Cheltei, Lidișoru-ponoru, Păpăuțe, Potăi și cu expresia Mă, adă cana să bag mreana.*
 Luța: *Cotcoreți, Orășani, Căzuți din șariglă.*
 Mândra: *Broaște, Broscari, Căhăli.*
 Netot: *Greble, Hoage și Hoabe.*
 Noul Român: *Hulpci și Țacote.*
 Părău: *Belitori și Hâte.*
 Perșani: *Golănești, Hoți și Scărchinari.*
 Pojorta: *Gușați și Lunatici.*
 Porumbacul de Sus: *Holani și Boroance.*
 Râușor: *Băgău, Băgăiași, Gură de băgău și Găinari.*
 Recea: *Fuduli, Gogofani, Gușalăi, Pauori și Răcari.*
 Săvăstreni: *Gușați, Gogomani, Săvăstrenii Hangului.*
 Scorei: *Haiuși și Destrăbălați.*
 Șercaia: *Betelii, Țâțani, Țigani și Țutuieni.*
 Șinca Nouă: *Cărbunari și Mocani.*
 Șinca Veche: *Alunari, Cătănoi și Căliți.*
 Șona: *Proroci, Prune și Răiași.*
 Toderița: *Boale, Grape, Hăpe, Pălăvatici și Pohârle.*
 Vad: *Căliți și Sâmburari.*
 Viștea de Jos: *Plaivas, Ghișteni făloși, Sule.*
 Viștea de Sus: *Gâltofani, Gulimani și Vărari.*
 Voivodeni: *Răcari, Broscari și Gâltofani.*
 Voila: *Calici, Gogoășe, Măța 'n verze și Ouă de lup.*
 Toate aceste supranume sunt date locuitorilor din satele respective de aceia ai satelor vecine.

Cu timpul, în urma unei împrejurări memorabile, sau după ce colectivitatea a investigat suficient și a reușit să demaște nota cea mai caracteristică a individului sau a grupului, din toate supranumele alege unul, de obicei pe cel care are calitatea de a atinge mai crud susceptibilitatea celui vizat.

Uneori se mai întâmplă ca un individ sau un grup de indivizi să se numească în mod consecvent de către o parte din

semeni într'un fel, de alta în altfel. Exemplele de mai sus o arată lămurit (cf. *Onomasticoul*, passim). Sunt și familii și indivizi care întrebuițează consecvent, deosebit de restul comunității din care fac parte, alte supranume — creații personale ocazionale — pentru numirea unor semeni ai lor.

Individul sau grupul supranumit multă vreme într'un fel, nu e ferit de a mai primi ulterior și alte supranume, care prin transparența lor atrag atenția asupra unor defecte în plus. Astfel, ca să dăm numai două exemple, reamintim cazul unui individ supranumit *Vulpoi* și *Găbu*. Supranumele *Găbu* e desigur cel mai recent¹⁾. De asemenea o familie ai cărei membri sunt « oameni grași » e supranumită *Unturi*; aceiași membri ai familiei sunt și « irascibili » și de aceea sunt numiți *Țândări*²⁾.

De cele mai multe ori un individ poartă mai multe supranume și din alte motive. Cum am văzut mai sus, în Țara Oltului aproape nu există comună ai cărei locuitori să nu fie luați în bătae de joc de cei din împrejurimi. Ba locuitorii unor localități au chiar mai multe nume de batjocură. De asemenea subdiviziunile comunelor poartă suprapune de batjocură menite să atingă susceptibilitatea celor care le locuiesc. E știut apoi că și familiile sunt ironizate cu nume de batjocură familiare. În raportul cu oamenii din alte sate un individ poate fi numit cu supranumele colectiv, iar în raportul cu consătenii cu supranumele familiar sau cu cel personal.

Studiul creației și răspândirii supranumelor ne constrânge să atingem o problemă lingvistică de cea mai mare importanță. Elementul lexical nu are înăuntrul limbii un sens absolut, ci de obicei el prezintă o sumă de nuanțe semantice mai mult sau mai puțin îndepărtate. Spiritul omenesc neastâmpărat și expansiv, e vecinic în căutarea unor forme nouă de exprimare sugestivă, prin mijlocul aceluiași elemente lexicale, cărora le atribuie într'o împrejurare sau alta

¹⁾ Supranumele e dat unui bătrân.

²⁾ Cf. expresia: *i-a sărit țandăra* — s'a supărat; *țândăros* « țâfnos, arțăgos », Ciușanu, *Glos.* 167; *cal țândăros* — cal urît, slab, bătrân, S. Pop, DR. V, 235.

funcțiuni semantice variate ¹⁾). Valoarea semantică a unui cuvânt variază deci, uneori, dela o regiune la alta, dela un nucleu social la altul ²⁾). Șansa unui cuvânt de a se răspândi și de a se generaliza înăuntrul unui nucleu lingvistic cu un sens nou, ieșit din sensul uzual, depinde de măsura în care acel sens nou, într'o împrejurare dată și pentru un grup social, e mai sugestiv decât sensul uzual însuși. Cuvântul, întrebuințat în frază prezintă de cele mai multe ori o adevărată bogăție semantică. Izolat însă, el e adesea o iluzie. În situația din urmă cuvântul evocă în mintea noastră o imagine, un sens, numai în măsura în care îl cunoaștem din funcțiunea lui gramaticală.

Supranumele rămâne izolat din acest punct de vedere din momentul adoptării lui din graiul comun. E ușor de înțeles deci că, pentru ca un supranume să fie adoptat și generalizat într'un nucleu social, e nevoie ca el să corespundă unor condiții psihologice cerute de împrejurările locale, să fie sugestiv pentru toți sau pentru cea mai mare parte a indivizilor care alcătuiesc nucleul social respectiv.

În cazul supranumelor nu funcțiunea gramaticală sau ambianța semantică dă elementului respectiv sensul ocazional, ci amintirea vie a unei circumstanțe memorabile din viața individului stigmatizat cu numele de batjocură, cunoașterea de aproape a caracterului său fizic sau psihic exprimat potrivit și sugestiv cu un calificativ sau cu o poreclă. Pentru a înțelege în mod just originea fiecărui supranume în parte, nu ne putem lipsi de o investigație atentă și amănunțită asupra întregului cadru semantic al elementului lexical care a putut sau ar fi putut să dea naștere supranumelui.

Mai presus de toate, cercetătorul ar avea datoria, să cunoască împrejurarea în care s'a dat unui individ sau unei colectivități numele de batjocură. Am urmărit prin mijlocul chestionarului o oarecare informație în

¹⁾ J. Vendr'es, *Le langage*, Paris, 1921, p. 211.

²⁾ M. Bréal, *Essai de sémantique* ed. III, Paris, 1904, p. 255 s. u. și mai ales A. Meillet, *Linguistique historique et Linguistique générale*, Paris, 1921, p. 244, unde se dau și indicații bibliografice.

acest din urmă sens. Natural, de cele mai multe ori comunicările corespondenților nu pot fi luate în seamă. Aceasta din simplul motiv că mulți din membrii corespondenți dau în mod arbitrar asemenea informațiuni, fără să întreprindă o investigație serioasă printre localnicii în măsură să-și mai amintească împrejurările care au dat naștere supranumelor uzitate la ei. Dau câteva exemple de informațiuni deplasate, neverosimile sau false: *Pâciu* dat unuia « fiindcă-i om zgârcit »; *Păpărețu* « fiindcă-i om sfătos »; *Parizan* « fiindcă umblă tot cu teleaga ».

Nu e mai puțin adevărat în același timp că nici investigația îngrijită, printre țărani, nu poate aduce rezultate sigure, decât în cazuri extrem de rare. Totuși avem câteva informațiuni sugestive în ceea ce privește motivul aplicării unui supranume. Astfel, am putea suspecta, dar nu putem nega verosimilitatea explicațiilor date unor supranume ca următoarele: *Pupăză*, *Pupăzoiu* (Sprnf.) « un străbun fiind copil s'a suit într'o salcie să imite cântecul pupezii »; *Pupeze* (Sprnf.) sunt indivizi care « au nasul ascuțit », (Sprnc.) « fiindcă au o pronunție ciudată și 's vorbăreți »; *Renghiuț* (Sprnf.) « cu uitătură urită » (< N. de bou); *Sasu* (Sprni.) « om moleț », « mare »; *Secu* (Sprnf.) « oameni slabi », etc.

Oricum ar fi, investigația amănunțită printre localnici e totuși de cel mai mare interes. Informațiunile culese sunt importante fiindcă ne arată cum forma unui nume de batjocură, prin etimologie populară, intră într'un cadru semantic deosebit decât acela care i-a dat naștere. Nucleul social, uitând împrejurarea veritabilă în care un individ a fost numit cu un nume de batjocură, dar păstrând acest nume, în virtutea unei inerții, își formează cu timpul o concepție vagă, artificială, în ceea ce privește mobilul alegerii numelui de batjocură. Prin urmare, multe, poate cele mai multe din supranumele întrebuițate în sistemul antroponomic al unui nucleu social, se găsesc azi în conștiința populară într'un cadru semantic fals. E cazul supranumelui *Șofrănea*, *Șofrănuț* « fiindcă individul negustorea cu șofran » zice corespondentul. În realitate, explicația poate fi și alta. Sau individul, sau un ascendent al său a fost stigmatizat cu

4*

numele de persoană (depreciat) *Șofron*, sau avem de a face cu un supranume, dela *șofran*, făcând aluzie la o caracteristică fizică, culoarea părului (galben) sau a feței (palidă) sau chiar dela numele păsării *șofran* sau *șofrag*.

Ceea ce rămâne indiscutabil e, că nu toate cazurile când avem de a face cu un supranume omonim, ilustrează același proces psihologic și o împrejurare identică, trăită în același fel de indivizii care-l poartă. Fiecare individ își poartă batjocura mulțumită unui defect personal sau unei circumstanțe din viața proprie ¹⁾. (Natural, aci facem abstracție de supranumele moștenite). Alta a fost împrejurarea care a dat naștere supranumelui *Pârțu* individului din fiecare localitate din Țara Oltului unde se cunoaște și iarăși alta a creat același supranume în Banat (cf. Iosif Popovici, *Rumänische Dialekte*, I 41, 48), în Munții Apuseni (cf. T. Papahagi, *Munții Apuseni*, 52) sau aiurea ²⁾.

Vigoarea și mulțimea supranumelor ilustrează animozitățile din cadrul societății, spiritul de șicană și lipsa de condescendență dintre indivizi.

S'a accentuat că supranumele alături de « strigături » au un pronunțat caracter didactic, că observatorul anonim și cu el colectivitatea stigmatizează și ironizează un defect cu scopul de a-l îndrepta. Ori cât ar fi de măgulitoare o astfel de caracterizare a satirei populare ³⁾, se pare că ea se desminte. Satira populară nu urmărește direct și exclusiv « îndreptarea » unor defecte personale sau colective. Din contră, asemenea numiri ilustrează la tot pasul intențiuni ostile din partea celor care le creează față de cei cărora li se adresează. La originea celor mai numeroase supranume găsim epitete

¹⁾ « ... la signification d'un nom propre (car, en ayant soin de ne pas confondre ce terme avec le sens étymologique, on peut bien appeler ainsi l'ensemble des idées qui sont évoquées par lui) offre toute une échelle de gradation dans l'esprit des individus différents... ». Axel Peterson, *Le passage populaire de noms de personne à l'état de noms communs dans les langues romanes et particulièrement en français*. Étude de sémantique. Uppsala 1929, p. 5.

²⁾ Se mai găsește ca nume de familie în Țara Oltului sub forma *Pârțache* 1785, I rga, *St. Doc.* XII, 187 (44), iar aiurea *Pârțilă*, ap. Viciu, 7. Originea din onomatopeicul *pârț* (cf. *pârțuică* « diaree », Căușanu, *Glos.* 47), cu sensul figurat de « țap » (f. *pârșag* « furie, mânie cu toane », Șăineanu, *Sem.* 91), după Cihac, II, 245, identic cu *pârțiu*.

³⁾ A. Candrea, *Porecle*, 5.

calomnioase care jignesc, și aceasta e o dovadă că ele au fost create des la porunca invidiei și a dușmăniei dintre indivizi¹⁾.

Deși se întâmplă ca unele supranume să facă aluzie la anumite păcate morale sau sociale pe care colectivitatea le detestă, scopul creierii lor a fost pur și simplu acela de a huli. Cine cunoaște susceptibilitatea care domnește în clasele de jos față de numele de batjocură, își dă ușor seama de adevărata înfățișare etică a supranumelor²⁾. Nu ne mirăm deci dacă în cercurile sociale mai ridicate, străbătute de o anumită condescendență în raporturile dintre indivizi, nu găsim un teren fertil în crearea supranumelor³⁾.

Omul claselor de jos simte caracterul pejorativ și ironic al supranumelui ce i se dă și adesea se străduiește să mascheze sau să înlăture defectul pe care îl vizează. Foarte rar reușește însă să facă să i se uite supranumele dat odată. De obicei, după un timp mai îndelungat, când supranumele său își pierde vigoarea batjocoritoare individul ajunge să și-l adopte singur pentru denomi-nația sa⁴⁾.

* * *

La baza a l e g e r i i și r ă s p â n d i r i i supranumelor stăpânește aproape nelimitat, capriciul. Din pricina aceasta cercetătorul are obligația de a tatonă și de a urmări prin mijloace cât mai variate « momentul psihologic » care a putut da naștere numelui de batjocură. În lipsă de informație amănunțită și veridică în legătură cu nașterea fiecărui supranume în parte, avem dreptul să urmărim înăuntrul limbii comune dezvoltările semantice potrivite creației supranumelor. Ultimul criteriu, inductiv, de investigație ne pune în măsură să

¹⁾ * Il est dans la nature de la malice humaine de prendre plaisir à chercher un vice ou un défaut, derrière une qualité ». Bréal, *Essai de sémantique*, p. 101.

²⁾ De altfel se știe că de multe ori un supranume care ironizează un defect fizic sau psihic al unui individ i se dă și după ce individul s'a scăpat de acele defecte. În această categorie intră cea mai mare parte a supranumelor familiare și colective.

³⁾ Doar în cazuri în care lupta acerbă politică întrebuițează supranumele care fac aluzie la partea cea mai vulnerabilă a adversarului — și în acest caz supranumele se adaugă de obicei la nume, de ex. *Vasilescu-tramvai* — și prin repetarea acestei aluzii tinde la ridiculizarea sau la distrugerea bunei reputații.

⁴⁾ Cf. A. Dauzat, *op. cit.*, 165.

documentăm cu amploare mijloacele psihologice care creiază supranumele cele mai interesante, provenite din metafore și metonimii.

* * *

Întrebuințarea supranumelor nu se datorește exclusiv tendinței de ironizare reciprocă a indivizilor. Ele îndeplinesc un rol *antroponomatic* important. Indivizii din clasele sociale mai de jos, în relațiunile lor zilnice dau o mare extensiune întrebuințării supranumelor, nu numai fiindcă acestea cuprind o notă afectivă în armonie cu atitudinea sufletească pe care o are fiecare față de un semen al său, ci și fiindcă prin varietatea lor sunt în măsură să servească ca un mijloc în plus de identificare mai ușoară a unui individ.

Un nucleu social izolat, închis în cadrul îngust al unor interese economice identice pentru toți indivizii care-l compun, lipsit de un contact sufletesc mai intim cu nucleele mai apropiate sau mai îndepărtate, e un teren foarte potrivit pentru utilizarea supranumelor ca mijloc aproape unic de denotație¹⁾. Formula obișnuită de denotație personală, în cadrul intim al unei comunități rustice, e de obicei numele de botez, de cele mai multe ori în formă hipocoristică. Înmulțirea neconținută a membrilor unei comunități, fie familiare ori sociale, face ca denotația cu numele de botez, chiar dacă acesta se prezintă într'o formă hipocoristică, să fie, cu timpul, insuficientă și prea vagă pentru distincția unei persoane.

În fiecare comună izolată nu există de obicei mai mult de 5—6 familii care să nu fie înrudite una cu alta. Am văzut apoi mai sus că —în baza unei tradiții orale— se păstrează înăuntrul fiecărei familii cam aceleași nume de botez, obișnuite în linia genealogică ascendentă. Prin înmulțirea membrilor aceleiași familii, se ajunge ca 4—5 sau chiar mai mulți să poarte aceleași nume de botez, alături de același nume

¹⁾ « Numele de familie nu sunt de obicei întrebuințate popular, fiind înlocuite cu porecle, ele rămân ascunse în registrele autorităților », H. Mihăescu, *Din morfologia numelor proprii românești*, în « Omagiu Bărbulescu », p. 291.

de familie. Distincția dintre indivizii din aceeași familie cu nume omonime e deci greu de făcut. Se recurge de obicei la întrebuițarea formelor hipocoristice diverse pentru numirea fiecărui individ în parte, dar nici acest procedeu nu e lipsit de dificultăți. Confuzia se poate face cu indivizi din alte familii și ea e tot atât de neplăcută. Ea devine cu atât mai supărătoare cu cât nucleul social, prin alcătuirea lui și prin îndeletnicirea indivizilor care-l compun, prezintă o vieță comună mai intimă. În asemenea cazuri, supranumele sunt în primul rând o necesitate socială și e natural ca poporul nostru din Țara Oltului să nu o neglijeze.

Supranumele sunt un fel de nouă botezare a indivizilor ¹⁾, ocazională de sigur, iar sistemul de denotație personală, prin mijlocul lor, se reîmprospătează neconținut, potrivit necesităților locale ²⁾.

* * *

Vechimea întrebuițării supranumelor ca surogat afectiv al sistemului de denotație personală, în Țara Oltului, e documentată destul de vag. Documentele mai vechi ne oferă un material insuficient pentru a ne putea forma o convingere imediată în această privință. Circulația lor întinsă, ilustrată de documentele mai târzii și mai ales uzul lor actual, ne dă siguranța că întrebuițarea supranumelor trebuie să fi precedat — ca vechime — nu numai numele de familie ci chiar și numele de botez.

Nu suntem documentați suficient nici în ceea ce privește vechimea numelui de familie — ca factor juridic — căci nici în privința aceasta izvoarele de informație nu sunt lămuritoare. În cazul unei formule de denotație constătătoare din numele de botez urmat de un al doilea element, nu știm totdeauna sigur dacă al doilea element e un nume de familie sau un supranume. Criteriul subiectiv de a considera ca supranume elementele care după aspectul semantic ar părea că au această funcțiune nu poate fi recomandabil

¹⁾ F. Brunot, *La pensée et la langue*. Paris, 1922, p. 44.

²⁾ Cf. Șt. Pașca, *Le denominazioni*... în « Ephemericis Dacoromana », extr. 1932, p. 46 ș. u.

totdeauna. În forma de denominație personală relatată de documentul dela 1231: *Thruh filii Choru* HURM. II¹, 120 — dacă în adevăr avem de a face cu un document autentic, — avem în forma *Thruh* o stâlcire a numelui *Ciurilă*, obișnuit și mai târziu ca nume de botez și ca nume de familie. Al doilea element, *Choru*, poate fi un supranume, *Chioru*, dacă cumva putem presupune o altă origine calificativului *chior*, decât din turc. *kior*, bulg. *kior* (Șăineanu, *Infl.*, II¹, p. 114), o origine cumană sau tătară ¹⁾.

Faptul că se atestă încă dela 1391 o formă de denominație ca *Sztancsul Egumemulu* HURM. II², 341, 1392 FRAGM., 39, constă-tătoare din două elemente, chiar dacă cel de al doilea element nu e propriu zis antroponomastic, ci mai mult gramatical, ne dovedește că foarte de vreme și în actele publice, numele de botez singur nu era totdeauna suficient pentru numirea unui individ. Pentru claritatea denominației se recurgea la mijlocul complinirii printr'un determinativ indicând înde-letnicirea. Mult mai des se recurgea la complinirea prin nume locale, în cazul supranumelor care indică apartenența locală: *Comani de Ussa* 1509, FRAGM. 76, *Balgya de Drich* 1511, HURM. II³ 10, *Laczko de Gritt* 1520, Qu. I, 280, 292, *Balota de Drid* 1534, Veress, *Acta* I, 237, *Byrchw de Berywoy* 1534, *ibid.*, *Bayle de Fogaras* 1536, Qu. II, 443. Dacă un asemenea mijloc de a numi pe indivizi era potrivit în anumite circumstanțe, pentru o și mai ușoară identificare a indivi-zilor documentele recurg și la alte formule. Sistemul mai obișnuit este acela — popular și astăzi — de a indica rela-țiunea familiară a individului: *Raduly filius quondam Stoike* 1511, Dens. Mon. 8, *Salamon al Wancze* (de Synca) 1534, FRAGM. 104, ca să nu mai amintim forme mai lungi, ca: *honesta mulier Dobre iam nunc Boba vocata, filia agilis quon-dam Stan Gregor de Also Venetia, consorș agilis Petrasconis Albulye de Nagy Berivoy* 1582, Dens. Mon., 218. Tot în această categorie intră apoi și formele de genitiv, de felul lui *Ionásk Tomi* 1634, Dens. Mon., 27. Din aceeași tre-buință de mai ușoară identificare a indivizilor menționați

¹⁾ Nu rămâne nici o îndoială că un examen atent al numelor noastre personale ar putea aduce la lumină elemente numeroase de origine cumană-pecenegă.

în documente și printr'o evoluție cu totul curioasă, se recurgea la complinirea numelui de botez al individului cu numele de botez al șefului familiei: *Petrus dictus Sthan* 1453, Urk., III, 577, *Volchan Lupul* 1511, FRAGM. 84, *Alde Demitru*, 1534, ibid 103, sau *Stanču Mailat de Dežanul*, 1452, ibid 59, *Dragos Kirste filius quondam agilis Kirste Karaze de Sarkatza*, 1584, ibid 131.

Din exemplele de mai sus, care ilustrează câteva din cele mai obișnuite formule de denotație personală, oficială și populară, tragem concluzia că supranumele a trebuit să aibă totdeauna un rol de seamă în sistemul onomastic, atât prin avantajul de a clarifica — pentru autoritate — individualitatea persoanelor menționate de documente, cât și pentru faptul că stigmatiza, ironic — pentru nucleul social — caracterul individului.

* * *

Diferite împrejurări de ordin social și de ordin psihologic fac să se moștenească supranumele. Supranumele individual poate — prin extensiune la toți membrii aceleiași familii — să devină familiar¹⁾, iar printr'o extensiune și mai mare, colectiv.

Insemnările istorice mai vechi, dar mai cu seamă informațiile mai recente, confirmă la tot pasul obiceiul ca unele supranume să se moștenească. Corespondenții Muzeului, sezisați de chestionar, indică după puțină, dela cine a rămas ca moștenire supranumele fiecărui individ. Deși informația corespondenților nu poate fi totdeauna exactă, ea ne pune totuși în situația să constatăm că anumite supranume nu sunt purtate numai de câte un singur individ, ci prin extensiune și moștenire, de mai mulți, sau chiar de toți membrii unei familii²⁾. Găsim la 1670 un *Stephan Sztoika Klokocsan*, FRAGM. 396 și tot în aceeași localitate și — foarte probabil — în aceeași familie, la 1726, un *Klokoczan* (59). Cei 60 de ani nu au reușit să facă să dispară supranumele. La 1726 se atestă; *Radu Mikoje Kotoré*, iar la 1766, un

¹⁾ Cf. A. Dauzat, *op. cit.*, 81—104, K. Michaëlsson, *op. cit.*, 142 ș. u.

²⁾ A. Dauzat, *op. cit.*, 167.

descendent din aceeași familie, *Thoder Miku Kotore* (1). Supranumele *Musunoj* se atestă în aceeași familie la 1758 și la 1789. Un exemplu mai sugestiv ne oferă supranumele *Uscoi*, atestat la 1758 și azi, la Șinca.

Exemple mult mai numeroase și mai sigure ne oferă materialul contemporan. După informația corespondentului, *Căprar* e un supranume individual purtat de unul « fiindcă moșul său a fost căprar în armată »; *Ciobănel* se batjocorește un individ « fiindcă moșu-său păzea oile »; *Ciuciu*, *Ciucean* e un supranume individual moștenit dela « moșu-său »; *Ciutură se scutură cu oala cu verzele* e o batjocură rămasă « dela moșu-său care se scutura » (aceiași individ se mai numește și *Ciuturugă*); *Glojdani* se numesc toți cei din familia I.: « Porecla a fost dată mai întâiu tatălui lor. Soția lui *Glojdan* era *Glojdănoaica*. Numele a fost căpătat la Dridif dela stăpânul la care, ca copil, fusese slugă ». Deocamdată nu ne interesează dacă informațiunea corespondenților e exactă sau nu, dacă ea ilustrează realmente momentul psihologic sau circumstanța căreia i se datorește originea supranumelui. Constatăm numai că există conștiința populară că supranumele se moștenește, că se menține până azi vie tradițiunea orală ca un supranume purtat de un individ să se aplice și descendenților săi. E interesantă comunicarea pe care ne-o face un membru corespondent, profesorul V. Literat, în legătură cu supranumele *Coarli*: « Luțoeștii sânt numiți curent *Corlenci* (fără intenție de batjocură), ca urmași ai bunicului chemat mai pe nemeșie (id est: ungurie) *Caroi*, pronunțat popular, *Coarli*. Fiul lui e *Corlenciu*, soția lui *Corlenciu*, e *Corloaica*, sora lui *Corlenciu* (poate fiind mai puținică de statură) e *Corloicuța*. Azi e simțită ca nume de batjocură numai forma *Coarli* ». Același V. Literat ne comunică: « Din bătrâni, un *Ludu* purta porecla (= supranumele) *Stângaciu*. Un Grama, care s'a căsătorit cu fiica *Stângaciului*, poartă și el azi numele de *Stângaciu*, ca și soția lui de a doua, și copiii dela aceasta a doua soție. Mai interesant e că fiul propriu al *Stângaciului*, cu gospodăria alături de a *Stângaciului* celui bătrân, e mai rar numit *Stângaciu* și e numit așa mai mult de lumea mai în vârstă, care-i știe originea ».

Nu se moștenește numai supranumele purtat de un ascendent al familiei. Se pot extinde și moșteni și acele aplicate într'o împrejurare oarecare unui membru al familiei, chiar copil. E cazul ilustrat de supranumele *Vlădicu* — dacă acesta nu e totuși o evoluție dela *Vlad*. În adevăr, corespondentul ne arată că acest nume de batjocură s'a dat unui individ în copilărie. «El învăța bine la școală; învățătorul i-a prezis că va ajunge *v l ă d i c ă*». «Sora lui *Vlădicu*, e numită *Vlădicoaia*, soția lui *Vlădicu*, *Vlădicuța*». Aceasta din urmă, divorțată de *Vlădicu*, a rămas totuși cu supranumele pe care la rândul ei l-a dat și noului bărbat cu care s'a remăritat ¹⁾.

E deajuns ca un individ să ajungă în contact mai des, de prietenie sau de interese economice cu cineva, ca să primească și el supranumele purtat de acela. De asemenea, cei ce stau în vecinătatea unei familii numeroase purtând un nume de batjocură, pot — prin extensiune — să primească și ei acel nume de batjocură. Până azi e cunoscut Sprnc. *Șofletari* care se dă celor «care stau în partea de sus a satului. Se zice că acolo s'au așezat mai demult niște oieri cu numele *Șofletea*, ce au făcut fântânile cu același nume care sunt în stradă». Foarte adesea o familie cu gospodăria pe o stradă sau într'o parte izolată a satului, dă numele său de batjocură tuturor celor ce stau pe strada sau partea respectivă a satului. Natural, strada însăși, ca denotație topică e un nume de batjocură dela supranumele individual sau colectiv. *Ulița broaștelor* și-a luat numele dela o familie ai cărei membri erau batjocoriți *Broaște*; *Ulița Cocorului*, după numele de batjocură al unuia care «a prins un cocor și l-a mâncat». Nume topică ca *Netot*, *Corbi*, etc., din țara Oltului, se explică în același fel.

Crearea supranumelor poate să aibă și cauze psihologice mai îndepărtate. Asemănarea fizică a unui individ cu altul e un motiv suficient ca să i se dea ca supranume numele de batjocură, sau în lipsa acestuia numele de botez sau de familie al celui din urmă individ. Un asemenea exemplu e *Ștainăr*, Sprni. dat unui individ care «seamănă cu un

¹⁾ În legătură cu aceste fapte, cf. mai jos, pp. 70—74.

măcelar ce purta acest nume ». E probabil că multe supranume provenite dela nume de botez sau de familie se datoresc faptului că cei cărora li se aplică ca nume de batjocură, prezintă oarecare asemănare de ordin fizic sau psihic cu indivizii numiți cu nume care actualmente, din punct de vedere semantic, nu reprezintă nimic.

În același fel se dau și se moștenesc dela o generație la alta supranumele colective date indivizilor dintr'o localitate sau dintr'o regiune, de către cei din localitățile sau regiunile învecinate, indivizii de o naționalitate sau de o religie, de cei de altă naționalitate sau confesiune. Astfel rămân nepotrivite din punct de vedere semantic un mare număr de supranume moștenite, fiindcă nu mai evocă defectul fizic sau psihic caracteristic unui individ sau unei familii. Ele mai trăiesc în baza unei inerții, datorită tradiției onomastice locale și caracterului injurios intrinsec pe care-l cuprind supranumele.

Când membrii corespondenți ai Muzeului Limbii Române afirmă că anume supranume e moștenit dela un ascendent — chiar dacă indicarea ascendentului e neverosimilă — au în mare măsură dreptate. Ei ne confirmă tradiția vie în conștiința colectivității, care aplică în mod normal — deși inconștient uneori — supranumele unui înaintaș descendenților săi¹⁾. Ar fi totuși o mare eroare să se creadă că moștenirea supranumelor e generală. Nu toate supranumele se moștenesc. Întâlnim în documente la tot pasul menționați indivizi numiți simultan cu mai multe supranume individuale, care nu se transmit, totuși, urmașilor²⁾.

III. NUME DE FAMILIE

DENOMINAȚIE OFICIALĂ ȘI DENOMINAȚIE POPULARĂ

Nu știm să se fi luat în discuție până acuma sistemul de denotație personală privitoare și obișnuită la Români. Cum obiectivul cercetării noastre se reduce la un teritoriu

¹⁾ După informația pe care ne-o dă d-l S. Pușcariu, și la Sașii dela Brașov e obiceiul ca copiii, în școală, să se batjocorească cu supranumele părinților, mai ales al tatălui.

²⁾ Cf. și Michaëlsson, *op. cit.*, 166.

geograficește limitat și cum izvoarele noastre de informație deși bogate nu sunt totdeauna deplin mulțumitoare, sarcina pe care ne-o impunem de a atinge problema acestui sistem, devine din cele mai grele. Vom încerca totuși — în măsura în care ne permite aparatul nostru de informație — să schițăm câteva trăsături caracteristice din sistemul de denotație privitoare la indivizi români din Țara Oltului, sau obișnuit în graiul românesc.

Distingem dela început două sisteme profund deosebite unul de celălalt: 1) un sistem oficial, reprezentat de documentele istorice, inclusiv actele oficiale contemporane, sistem uzitat în viața administrativă, în școală, armată, etc., impus și susținut de necesități juridice — altădată, — iar mai târziu și până astăzi menținut de codul civil; 2) un sistem popular, așa cum apare din graiul nucleelor sociale, în discuția privitoare la indivizi sau la grupuri de indivizi, în afară de viața oficială. Cele două sisteme prezintă o egală importanță istorică. Devenite de mult tradiționale, deși independente, ele se influențează reciproc.

Sistemul oficial e cel mai simplu. Are la bază formula: *n u m e d e b o t e z + n u m e d e f a m i l i e* (+ *s u p r a n u m e*). Cea mai veche formulă de denotație după documente era, se știe, după circumstanțe: 1) *n u m e l e u n i c* (de botez, sau supranume); 2) numele compus din două elemente: numele de botez al individului pus în relațiune cu ascendentul său: *A f i l i u s B*, cu alt individ de care depindea din punct de vedere social sau economic, cu locul de origine, cu îndeletnicirea personală, sau cu o particularitate a individului. Prin ereditate, acest al doilea element de denotație a devenit un stigmat onomastic al mai multor indivizi din același grup social și atunci, pentru a se evita confuzia între aceștia, s'a recurs la un element în plus: 3) *s u p r a n u m e l e*. Elementul fundamental al sistemului oficial de denotație este *n u m e l e d e f a m i l i e*.

Vechimea numelui de familie și evoluția lui în sistemul antropomastic oficial rămâne încă o problemă pentru cercetări viitoare. Cele câteva mențiuni vagi, făcute de cercetători în legătură cu numele de familie în cadrul unor

preocupări de altă natură nu sunt — din nefericire — de prea mare folos. R. Rosetti, G. Panu și alții care au studiat așezămintele noastre sociale din trecut și care aveau la îndemână mijloace documentare admirabile, n'au dat atenție problemei acestor nume deși ele au un rost fundamental în dezvoltarea vieții sociale ¹⁾.

Precizarea vechimii numelor de familie e de altfel cât se poate de dificilă, nu numai la noi, unde izvoarele documentare sunt târzii și mai ales fragmentare, ci chiar în Occidentul mai favorizat sub raportul documentar decât noi. Constatarea că « familiile ale căror nume figurează în actele din veacul al XV-lea și în partea din cronici relative la acel veac sunt foarte puține, căci în cele mai multe cazuri găsim în actele contemporane mai ales nume de botez » ²⁾ e valabilă și pentru Țara Oltului. Chiar dacă găsim în documente din veacul al XV—XVI-lea nume de familie, acestea nu au totuși un caracter general; foarte puține sunt familiile care să fi întrebuințat dela această epocă în mod regulat, același Nf. ereditar. Numele de familie se impune, ocazional, abia în sec. XVII-lea ³⁾, dar țărani îl adoptă în mod regulat mult mai

¹⁾ Au neglijat de a urmări vechimea și dezvoltarea numelor de familie și cei care au întreprins istoricul familiilor românești, O. G. Lecca, *Famille boierești române*, București, 1899 și Șt. Grecianu, *op. cit.*, etc.

²⁾ « Cercetări Istorice », VIII — IX, p. 172.

³⁾ În « Universul » din 12 Aprilie 1934, Colonelul Popescu-Lumină, publică un document interesant în această privință, emanat din cancelaria lui Șerban Cantacuzino, care spune: « Am chibzuit în a noastră persoană și a noastră gândire cu mare străduință și în cea mai desăvârșită frământare și amănunțime a dovedi dacă toți rumânii cari pe lângă pronome au și nome, lucru de mare folos în cunoașterea și dovedirea unei persoane în felurite întâmplări și pricini, — am putut dovedi că la mai toți acest lucru le lipsesc. La această dovedire ne-am hotărât ca dela Domnia Mea înainte până ce Domnul cu bunul părinte ceresc va voi să se înceapă aceasta folositoare chibzuire, făcându-se așa cum am judecat a se face: numirea unui român să fie făcută din nome și pronome, adică pe lângă pronome să se adauge și un nome. Nomele să se ia: cel ce are moșie sau sub a lui putere cu temei moștenit vre-un sat, să-și pue nomele satului adăogându-i scurtimea... -eanu sau -escu. Așa pronomele unui român este Ioan și are moșia Plop, prin adăugirea la Plop scurtimea -eanu, face *Plopeanu* și cu Ioan, va fi *Plopeanu Ioan*. Cel ce nu are nici una din aceste bogății (moșie sau sat) apăi să-și formeze viitoare numire luând pronomele lui tata-sau adăogându-i scurtimea... -escu sau -eanu și cu pronumele ar ieși: Adam și pe tată-său Ivan prin adăogirea... escu, ar fi Ivănescu pus la al lui ar veni *Adam Ivănescu*. Chibzuința noastră fiind vădit socotind-o Noi de mare folos, dacă și D-voastră o luați de bună și de mare folos, hotărîm ca de aci încolo orice român să aibă pronome și nome, lucru de mare folos dupăcum am arătat și mai sus în cunoașterea bine stabilită a persoanei fie împricinate, fie reclamate ». Documentul,

târziu. În Ardeal obligativitatea numelui de familie datează abia dela sfârșitul veacului al XVIII-lea, în urma unei dispoziții date de Împăratul Iosif al II-lea ¹⁾.

O cât de sumară examinare a documentelor, ne dă siguranța că mult înainte de sec. XVII—XVIII-lea se păstra în mod ereditar numele de familie, cel puțin în unele familii mai avute și mult după această dată, acest element de denotație, nu e întrebuițat în mod consecvent în documente ²⁾.

Fără nici o îndoială, numele de familie ca element ereditar și ca distinctiv onomastic familiar a fost adoptat — în relațiunile cu oficialitatea — pentru prima oră de clasa « boierilor » din Țara Oltului și numai mai apoi de masa poporului de rând ³⁾. Se pune întrebarea dacă această întrebuițare consecventă în documente a numelui de familie — a aceluiași nume de familie la toți indivizii legați prin sânge sau gospodărie — se datorește unei tradiții populare, sau e o inovație a dezvoltării vieții sociale. Pare cu totul neîndoios că întrebuițarea consecventă (uneori secole de-a-rândul) a aceluiași nume se datorește, pentru toate timpurile, mai mult tradiției scrise decât celei orale ⁴⁾, după cum arată și tradiția ortografică ⁵⁾ a unor nume de familie ca *Făttu*, *Fetu* (pentru *Fătu*), *Gramma*, *Ittu*, *Lebu* (= *Leabu*), *Lecca*, *Leluțiu* (= *Lăluț*), *Litterat*, *Palloș*, *Popp*, etc. ⁶⁾. Afirmând acest lucru nu putem

datat din 29 Nov. 1680, nu știm sa-l mai fi publicat cineva în afară de Col. Popescu-Lumina.

¹⁾ Cf. G. Weigand, în *BA* I, p. 32.

²⁾ Până la sfârșitul veacului al XVIII-lea persistă la noi epoca de prefacere în sistemul de denotație personală, în timp ce în Occidentul romanic această epocă începuse din veacul al VIII-lea (cf. G. Flechia, *Di alcuni criteri per l'originazione de' cognomi italiani*, în « *Atti dell' Accad. dei Lincei, Mem. di scienze morali* », II (1878), p. 609 ș. u.), al X—XI (cf. Muratori, *Dissertazioni sopra le antichità italiane*, II, Milano 1751, Diss. XLIII, p. 572), al XIV—XVI (cf. A. Gaudenzi, *Sulla storia del cognome a Bologna nel sec. XIII*, în « *Bul. dell' Ist. storico italiano* », 1898).

³⁾ Tot așa cum în Occident « dans la noblesse... cette hérédité apparaît d'abord, ... plus on descend l'échelle sociale, plus tardivement s'observe cette cristallisation » (Michaëlsson, *op. cit.* 166). După unii, ereditatea numelui de familie începe la orașe (*ibid.*), ceea ce, evident, nu e cazul la noi.

⁴⁾ Cf. J. van Ginneken, *Principes de linguistique psychologique*, 1907, pp. 14—15.

⁵⁾ Cf. Br. Migliorini, *op. cit.*, 19.

⁶⁾ Știm că aceeași origine o au familiile: *Poppa*, *Boer*, *Poparad*, *Grămoiu*, *Ursu*, *Luca* și *Trâmbițaș* din Vaida Recea, după cum arată actul de confirmare din 1689 al lui Mihail Apafii (Pușc. *Fam.* I, 171), *Boer*, *Popa*, *Bârsan*, *Drăghiciu*, *Modorcea*, *Comănița*, *Lațcu*, *Ciurila*, *Griđi*, *Gridanu*, coborâtoare din *Ciurila* de *Grid* (*ib.*, pp. 163—164).

nega nici importanța tradiției orale. Ar însemna să nu ținem seama de importanța fundamentală pe care o prezenta în trecutul românesc în organizația vieții sociale, acest nucleu, familia, în strânsă dependență juridică și economică de întemeietorul și șeful său. Atâta numai, că acest întemeietor, « moșul », de care ne vom ocupa mai jos, putea — în diferite feluri — să piardă, deodată cu moșia, din interesul juridic și din importanța lui socială, și atunci descendenții acestui moș puteau să se lipsească, în relațiunile cu oficialitatea, de vechiul nume de familie oficial, care le indica dependența familiară și să-l înlocuiască, la data câștigării unei nouă proprietăți rurale, cu un supranume personal sau — în cazul când individul intra prin căsătorie într'o altă gospodărie — cu un alt element din formula populară de denotație. Din momentul înregistrării, alături de numele de botez al individului, a acestui al doilea element luat din formula populară de denotație, se naște în mod oficial un nou nume de familie, care în relațiunile cu viața oficială e întrebuințat de indivizii descendenți și dacă în sistemul popular de denotație nu se mai cuprinde acel al doilea element.

Ereditatea numelui de familie se datorește deci, în cea mai mare măsură, tradiției scrise, menținută de cancelariile administrative. S'a spus că introducerea în uzul antroponomic oficial al Nf. se datorește emancipării servilor ¹⁾. Afirmăția poate să fie justă în bună parte. Cu emanciparea economică și socială a țăranilor, au intrat și ei ca element de sine stătător în organismul vieții publice; prin mica proprietate agricolă pe care o aveau, erau supuși unor obligațiuni individuale față de viața publică reprezentată prin organele administrative și juridice. În raporturile cu aceste organe de conducere și control ei se prezentau ca indivizi făcând parte dintr'un organism natural, familia, și erau trecuți în registrele oficiale cu un nume care le dovedea această apartenență familiară. Era o obligație și un interes economic al fiecăruia să-și mențină, în relațiunile sale cu viața publică, numele sub care a fost trecut la început în

¹⁾ Cf. E. Ritter, *Les noms de famille*, Paris, 1875, Introducerea.

registrele administrației, fiind pentru el și pentru urmașii lui un stigmat familiar care le putea dovedi și asigura drepturile asupra unei proprietăți ereditare. Ereditatea numelui de familie a fost deci asigurată din moment ce oficialitatea a recunoscut dreptul de ereditate asupra unei proprietăți familiare.

Așezământul juridic fundamental care a stat la baza evoluției societății românești, a mijlocit inițierea și ereditarea numelui de familie și la Români: tradiționalul drept românesc. După cum în Occident, « la naissance et la fixation des noms de la noblesse doivent aussi être mises en rapport avec l'héritité des fiefs » (K. Michaëlsson, *op. cit.*, 174, A. Dauzat, *op. cit.*, 78), tot așa la noi câștigarea dreptului de proprietate sau de uzufruct a împământenit uzul oficial al numelor de familie. Se știe că chiar înainte de întemeierea Principatelor românești existau la noi așezări sătești, ocârmuite de cneji ¹⁾, așezări care sunt « pour l'époque ancienne de grandes familles formées autour de l'habitation de l'ancêtre, defricheur du désert, et rappelant toujours le nom de ce moș, de ce fondateur du même sang, en même temps créateur de la notion géographique et souche de la race » (N. Iorga, *Histoire des Roumains de Transylvanie et de Hongrie*, I—II, București, 1915, p. 29—30). Aceste așezări uneori foarte mici ²⁾ aparțineau odinioară uneia și aceleiași familii; toți locuitorii erau rude de sânge, descendenți din un strămoș, întâiul stăpân al vetrei satului ³⁾. Această proprietate, « moșia » nu se putea vinde, ci numai moșteni ⁴⁾ în descendență directă masculină ⁵⁾, în felul următor: dacă « moșul » avusese mai mulți copii care stăpâniseră sau avuseseră drept să stăpânească în acel sat, ei se numeau « bătrâni »; dacă moșul avusese un singur moștenitor și acesta avea copii, acești nepoți ai moșului luau

¹⁾ R. Rosetti, *Pământul, sătenii și stăpânii în Moldova*, I, București 1907, p. 36.

²⁾ *Ibid.*, pp. 108—109.

³⁾ Cf. N. Iorga, *Ist. pop. românesc*, I, 265.

⁴⁾ Rosetti, *op. cit.*, 123.

⁵⁾ Cf. « Cercetări Istorice », VIII—IX, p. 172. « Moșia era stăpânită de toți membrii familiei și nu exista nici o deosebire între frați și surori, între băieți și fete, între mamă și copii cu privire la dreptul asupra pământului ». N. Iorga, *op. cit.*, pp. 267—268. Totuși în fața legii, cel mai bătrân membru al familiei, e indicat să reprezinte familia (cf. *ibid.*).

numele de «bătrâni»; când satul prin contopire sau unirea mai multor moșii¹⁾—avusese doi sau trei «moși», proprietatea funciară se atribuia la atâți «bătrâni» câți copii aveau «moșii»²⁾). Astfel proprietatea funciară în trecut era o proprietate familiară, atribuită unei familii: ea nu se putea înstreina³⁾ și prin aceasta constrângea la solidaritate pe descendenții legali din același «moș» sau «bătrân». «Relațiile de drept, relațiile economice erau dela grup familiar la grup familiar» («Cercetări critice», VIII—IX, p. 171). Ne referim aci la epoca în care pământurile se lucrau în devălmășie. Cu timpul, pământul folosit individual a copleșit pe acela folosit în devălmășie⁴⁾. De prin sec. XV-lea și mai ales din al XVI-lea se înmulțesc documentele care vorbesc de mica proprietate, individuală, ereditară și ea. Se face, în documente, mențiune despre țărani, care aveau și dâșii, pe hotarul unei moșii boierești, locurile moștenite, pe care le lucrau chiar dacă nu erau ale lor⁵⁾. Moștenind și lăsând moștenire aceste locuri, țărani, în cazul când moșia trecea în stăpânirea altui proprietar, își mențineau drepturile asupra pământului lucrat de dâșii și treceau dimpreună cu acesta în stăpânirea noului proprietar⁶⁾. «Casa clădită de sătean, cât și grădina sădită cu mâna lui, precum și arăturile desfundeate cu plugul lui din țălină sau din pașiște, erau posesiuni personale ale sale, care le transmitea la moarte copiilor lui» (Rosetti, *op. cit.*, III).

Boierimea numeroasă din Țara Oltului —clasa care mai întâiu apare numită în documente cu nume de familie, pe care apoi îl și păstrează din generație în generație, are o origine cnejească, ca de altfel aproape toată boierimea românească⁷⁾. Boieria făgărășană era, cum arată documentele, o dregătorie: «officium boeranatum», iar boierii erau obligați

¹⁾ Cf. N. Iorga, *op. cit.* 265.

²⁾ Rosetti, *op. cit.*, 166.

³⁾ *Ibid.*, p. 83.

⁴⁾ *Ibid.*, p. 83.

⁵⁾ *Ibid.*, p. 213.

⁶⁾ G. Panu, *Cercetări asupra stărei țăranilor în veacurile trecute*. Vol. I, I—II București, 1910, cf. II p. 187.

⁷⁾ Rosetti, *op. cit.*, 40.

să presteze serviciu militar (de călăreți)¹⁾. Și stăpânirile boierilor olteni, ca și acele ale cnejilor din alte regiuni, se moșteneau, prin împărțire între urmași²⁾. Din comunitatea de interese ale membrilor coborâtori din același ascendent a ieșit și s'a impus acea solidaritate familiară, care a făcut ca familia să devină o adevărată realitate socială, legată indisolubil de o proprietate, de o gospodărie. Această gospodărie familiară, conservată prin tradiție și susținută de legiuiri tradiționale, a mijlocit la început și a impus mai târziu, în documente, uzul consecvent și colectiv al unui distinctiv familiar, care era simbolul solidarității familiare manifestat față de oficialitate și față de colectivitatea socială: numele familiar.

S'a accentuat că numele personale « sont une fonction de la vie sociale, et l'origine de la crystallisation des surnoms héréditaires, des noms de famille, doivent surtout être mises en rapport avec l'évolution de la société » (Michaëlsson, *op. cit.*, 183)³⁾. Un individ emancipat din punct de vedere social, în raporturile cu concetățenii și mai ales cu oficialitatea, avea nevoie să fie numit cu un distinctiv în plus pe lângă numele său personal, cu un supranume familiar sau cu un nume de familie⁴⁾.

La origine, numele de familie sunt adesea supranume. Și cum foarte obișnuit și supranumele se moștenește, o distincție între supranumele familiare și între numele de familie o facem dificil, mai ales pentru epoci mai îndepărtate. Dacă astăzi un localnic, face ușor distincția între numele de familie și între supranume, altădată, când sistemul oficial de denominație era mai puțin rigid, se făcea rar. Atunci, supranumele familiare și numele de familie erau un mijloc egal de distincție între grupurile de descendenți și nu prezentau deosebirea funcțională⁵⁾ actuală. De aici provine greutatea

¹⁾ Rosetti, *op. cit.* 33, Desusianu, *Doc.*, 5—6.

²⁾ *Ibid.*

³⁾ Cf. și p. 177 ș. u.

⁴⁾ *Ibid.*, p. 182.

⁵⁾ În unele regiuni dela noi, atât numele de familie cât și supranumele sunt cunoscute în limba populară sub termenul de *polecără*, *policără*, ceea ce e o dovadă că până astăzi cele două noțiuni se confundă.

tatea pentru noi de a le distinge, ceea ce ne-a făcut să procedăm cu multă prudență la precizarea că în anumite cazuri avem de a face cu supranume și să preferăm de a le nota ca nume de familie.

Iată o sumă de exemple din cele foarte numeroase, constătoare din numele de botez plus alte două distinctive, a căror valoare antroponomastică — de supranume sau de nume de familie — nu se poate preciza: *Alban alias Tekelecs*¹⁾ 1688 (1), *Ardelan alias Burduk*²⁾ 1750 (36), *Avram alias Muntjan*³⁾ 1680 (10), *Bagyilla alias Muntjan*⁴⁾ 1688 (4), *Bályá alias Muntjan*⁵⁾ 1688 (2), *Balia alias Bács*⁶⁾ 1666 (19), *Balya alias Kolesa*⁷⁾ 1758 (25), *Barb alias Kornia*⁸⁾ 1628 (41), *Berbus alias Solomon*⁹⁾ 1688 (3), *Birszan alias Szokács*⁹⁾ 1758 (40), *Benga alias Priska*¹⁰⁾ 1788 (24), *Bengi seu Tirlob*¹¹⁾ 1789 (39), *Soner alias Binik*¹²⁾ 1788 (44), *Pokej alias Blidar*¹³⁾ 1688 (2), *Bonta alias Recsanu*¹⁴⁾ 1758 (26), *Ganya alias Bokor*¹⁵⁾ 1662 (28), *Boer alias Huja*, *Boer alias Berbat*¹⁶⁾

¹⁾ O familie *Alban* e cunoscută și azi (1 și 12). De asemenea, la 1726, în aceeași localitate (1), găsim pe același individ numit la 1688 *Alban alias Tekelecs*, numai *Tekelecs*.

²⁾ Nf. *Ardelean* e des în regiune. Izolat de *Ardelean* nu mai găsim distinctivul *Burduk*.

³⁾ Familii *Avram* întâlnim azi în mai multe localități, mai ales imigrate. Se vede că din cele două elemente ale denotației s'a cristalizat în comună (10), *Munteanu*, cunoscut nume de familie și azi.

⁴⁾ Nf. *Bădilă* e cunoscut în regiune. În localitate a fost înlocuit cu *Munteanu*, care se păstrează până azi.

⁵⁾ Nf. *Balea* rămâne singur după 1726 ca distinctiv familiar pentru numirea descendenților din *Bályá alias Muntjan* cunoscut la 1688 (2). În aceeași localitate, o altă ramură din aceeași familie (sau din familiile *Olar*, *Păiș* sau *Mălai*) se numește numai cu Nf. *Munteanu*.

⁶⁾ Familia *Balea* cunoscută (19) la 1726, 1788, e coboritoare din aceea numită la 1666 *Balya alias Bats*. Distinctivul *Baciu* nu-l mai întâlnim ca Nf. în localitate.

⁷⁾ Din cele două distinctive, se cristalizează ca Nf., în localitate, *Coleșa*.

⁸⁾ Nf. *Barb* și la 1788 și azi în aceeași localitate (41); de asemenea *Cornea*.

⁹⁾ Nu mai întâlnim ca Nf. în aceeași localitate niciunul din cele două distinctive.

¹⁰⁾ Regăsim și mai târziu întâiul distinctiv *Benga*, dar sub forma *Bengya* ca Nf. în aceeași localitate, tot așa cum regăsim și *Prisca*.

¹¹⁾ În localitate (39) nu regăsim Nf. *Benga*, dar cunoaștem *Târlob* la o dată anterioară (1758).

¹²⁾ Din cele două distinctive, cunoaștem numai *Șoneriu* cristalizat ca Nf., azi im. din Brașov.

¹³⁾ S'a păstrat ca Nf. numai *Blidariu*.

¹⁴⁾ S'a păstrat ca Nf. în localitate numai *Receanu*.

¹⁵⁾ *Bocor* nu se mai cunoaște la alte date în localitate. *Ganea*, păstrat ca Nf. până azi, era altădată distinctiv familiar și pentru familiile *Savu* și *Socaciu* din aceeași localitate.

¹⁶⁾ S'a menținut ca Nf. numai *Bărbat*.

1688 (1), *Saffar alias Boer*¹⁾ 1613 (9), *Solomon alias Boer alias Bulbuk*²⁾ 1663 (18), *Csungar alias Boer*³⁾ 1432 (22), *Sziny alias Boer*⁴⁾ 1663 (28), *Boer alias Szokol*⁵⁾ 1665 (34), *Boer alias Grek*⁶⁾ 1667 (35), *Boer alias Holmágyi*⁷⁾ 1701 (63), *Bogdan alias Ceremonia*⁸⁾ 1688 (10), *Dima alias Bojta*⁹⁾ 1680 (13), *Boldja alias Bonisel*¹⁰⁾ 1680 (13), *Bonas alias Bolda*¹⁰⁾ 1688 (13), *Bukur Antoni alias Bukur Bosa*¹⁰⁾ 1789 (39), *Bran alias Feteliga*¹¹⁾ 1688 (3), *Bratu alias Pitar*¹²⁾ 1758 (40), *Brazu alias Grama*¹³⁾ 1770 (27), *Kornya alias Brezan*¹⁴⁾ 1758 (28), *Bunyeszi alias Szeraku*¹⁵⁾ 1787 (1), *Buza alias Somerdul*¹⁶⁾ 1680 (13), *Papp alias Callin* 1862 (4), *Czcz alias Kingya*¹⁷⁾ 1688 (13), *Kinde alias Lyabu*¹⁸⁾ 1758 (45), *Kopaczina alias Darabancz*¹⁹⁾ 1688 (2), *Cziszmas alias Kasztravec*²⁰⁾ 1758 (38), *Morlea alias Kazan*²¹⁾ 1688 (3), *Bancza alias Kiravola*²²⁾ 1680 (4), *Csora alias Opris* 1726, *Nyeny alias Csora*²³⁾ 1758 (25), *Timar alias Csizmadia*²⁴⁾ 1642 (29), *Kolacsa alias Klokocsan*²⁵⁾ 1726 (59), *Klopotar alias Praeda*²⁶⁾

1) Ambele distinctive s'au păstrat ca Nf. până azi în localitate.

2) În localitate nu se cunoaște ca Nf. nici una din cele trei forme.

3) S'a menținut ca Nf. în localitate numai *Ciungar*.

4) S'a menținut în localitate ca Nf. *Boer*.

5) Păstrat ca Nf. *Socol*.

6) Păstrat ca Nf. *Greco*.

7) Păstrat ca Nf. *Hálmagy*.

8) S'au păstrat ambele forme ca Nf. în localitate.

9) Dispărute ambele forme.

10) Pastrat Nf. *Boldea*; *Bonisel* dispărut.

11) S'a păstrat ca Nf. în localitate numai *Fătăliga*.

12) Au dispărut ambele distinctive.

13) S'au păstrat ambele forme, ca Nf.

14) Cunoscute și ulterior, ambele, ca Nf.

15) Păstrat ca Nf. numai *Săracu*.

16) Pastrat ca Nf. *Șomărdul*; *Buzea* după 1688, dispăre.

17) Păstrat până azi Nf. *Câdea* și *Teșu*.

18) Au dispărut din localitate ambele distinctive.

19) S'au păstrat ambele forme în localitate ca Nf.

20) Au dispărut ambele forme.

21) S'a păstrat ca Nf. numai *Cazan*.

22) Păstrat ca Nf. numai *Chiravola*.

23) În localitate cea mai veche mențiune de o familie *Cioara*, datează dela 1557 (*Gorin alias Chora*). La 1726 se numește numai *Cioara*, la 1726 ca mai sus, iar la 1788 și azi iarăși *Cioara*. Distinctivul *Opriș* s'a menținut în comună ca Nf. până azi; *Nenea* nu se mai atestă după 1788.

24) Dispărute ambele distinctive.

25) Păstrat în localitate ca Nf. numai *Clocofan*, până astăzi.

26) Păstrat până azi numai Nf. *Preda*.

1788 (44), *Koka* alias *Nyagu*¹⁾ 1680 (10), *Purdu* alias *Kokan*¹⁾ 1788 (25), *Bobeka* alias *Kodrea*²⁾ 1702 (12), *Kosokarj* alias *Vovoritza*¹⁾ 1688 (1), *Marku* alias *Kulcseru*¹⁾ 1758 (36), *Miku* alias *Komsa*¹⁾ 1630 (40), *Koterlea* alias *Muntjan*³⁾ 1688 (10), *Czipu* alias *Kotiga*¹⁾ 1726 (14), *Dank* alias *Rakar*⁴⁾ 1680 (1), *Tontoj* alias *Deak*¹⁾ 1758 (25), *Dragomir* alias *Muntjan*⁵⁾ 1688 (2), *Dragomir* alias *Kiverarj*¹⁾ 1688 (4), *Dragomir* alias *Mircsa*⁶⁾ 1680 (10), *Dusa* alias *Fluerás*⁷⁾ 1758 (43), *Szpetar* alias *Feresztrarj*¹⁾ 1688 (2), *Szpetar* alias *Glásár*⁸⁾ 1680 (1), etc., etc., etc.

Examinarea atentă a acestor exemple ne dă convingerea nestrămutată că atât numele de familie provenit dela numele de botez al șefului nucleului familiar cât și supranumele său personal devenit distinctiv familiar aveau, până la sfârșitul veacului al XVIII-lea, în uzul documentelor, o valoare identică. Dovada o avem în cazurile când ambele elemente cunoscute dintr'un act anterior se întrebuițează și izolate, ca distinctive onomastice familiare, în documente ulterioare, numind indivizi coborâtori din aceeași familie. Nu sunt rare nici cazurile când aceeași persoană, numită odată — pe lângă numele de botez — cu două elemente distinctive, se mai numește în alt document cu unul sau cu altul din cele două distinctive familiare.

E interesant să vedem, din exemple, cum se nasc numele nouă de familie, prin scindarea în ramuri diferite a membrilor din aceeași seminție. Am citat mai sus două exemple de asemenea scindări bogate în nume de familie nouă și variate. Iată alte câteva exemple, luate la întâmplare din cele multe pe care le poate scoate oricine din Onomasticonul

¹⁾ Dispărute ambele distinctive.

²⁾ S'au păstrat până azi ambele distinctive

³⁾ *Cotârlea* nu se mai atestă după 1726; *Munteanu* se cunoaște ca Nf. și azi.

⁴⁾ Azi se mai păstrează Nf. *Dancu*.

⁵⁾ Păstrat numai *Munteanu*.

⁶⁾ După 1726 dispar ambele distinctive atestate, izolat, la această dată ca Nf.

⁷⁾ După 1788 dispar ambele distinctive atestate și izolat, la această dată ca Nf.

⁸⁾ Distinctivul *Glăjar* întrebuițat și de familiile *Mușă*, se păstrează și azi ca Nf.

nostru. Familia *Gramă* (48) amintită în documente din veacul al XVII-lea și cunoscută și azi, primește în cel de al XVIII-lea, cel puțin pentru o ramură din aceeași localitate, distinctivul de *Lal*, distinctiv devenit la 1788 nume de familie. O ramură a familiei *Macru* dela 1726 și 1788 (41), e amintită la 1758 *Makru seu Tyika*. La 1726 se atestă (28) familia *Marcu*. La 1758, o ramură a acestei familii era numită *Marku alias Szimany*, alta *Marku, mutato nomine Dregics*, iar la 1789 o alta, *Marcu alias Szokacsu*. Nf. *Socaciu* se păstrează în localitate până astăzi (și se cunoștea și la 1726), dar nu știm dacă era purtat de descendenți din fam. *Socaciu* dela 1726, din fam. *Marcu* dela 1758 sau din fam. *Ganea* cunoscută la aceeași dată. Familia *Streza* (35) dela 1668 era numită atunci *Komsutz alias Sztreza*; altă ramură, probabil, era numită la 1726 *Sztreza alias Taxa*: azi în aceeași localitate avem Nf. *Streza* și *Toacșea*. Familia *Tudur* dela 1680 (1), e remarcată la 1688 *Thudur alias Muntjan*; Nf. *Munteanu* se cunoaște și azi, fără să știm însă dacă familiile care-l poartă descind din vechea familie locală *Tudur*, sau din fam. *Nan, Fleșarul* sau *Ignat*.

* * *

Sistemul popular de denominație deși este produsul aceluiași factori de ordin psihologic, social și economic, ca și sistemul oficial, se prezintă totuși în forme deosebite decât acesta din urmă. În adevăr, un individ numit în actele oficiale *Matei Fogoroș*, în graiul popular e cunoscut sub numele de *Mateiu lui Neofit* (după tată), iar însurându-se, *Mateiu Ghik'a Popii* (după socru). Formula populară de denominație e, prin urmare, mult deosebită față de cea oficială, în sensul că e mai labilă, mai puțin rigidă, se schimbă dela o dată la alta, după circumstanțe legate de viața individului. Numele de botez, personal, în sistemul popular de denominație are rolul fundamental, întru cât e cel care rămâne neschimbat pentru toată viața individului; celelalte elemente ale formulei de denominație se schimbă, înlocuindu-se după circumstanțele sociale și familiare economice în care e pus individul. Sistemul popular de denominație e mai real și

mai expresiv decât cel oficial, întru cât ține seama de situația socială prezentă a individului. E totuși mai puțin practic, din pricină că poate fi util unui nucleu social mai restrâns numericește; el se adresează unui cerc intim de indivizi, care se cunosc de aproape și devine enigmatic pentru nucleele sociale mai îndepărtate.

Acum de curând, H. H. Stahl ne-a dat o foarte prețioasă contribuție în legătură cu sistemul popular de denotație personală, într'un studiu ¹⁾ bazat pe un material informativ complet, cules din comuna Drăguș din Țara Oltului. Întru cât observațiile pe care le face Stahl în legătură cu onomastica Drăgușului se potrivesc în cea mai mare parte pentru toată Țara Oltului, vom încerca să le rezumăm în câteva cuvinte. Întâiu o constatare: «de-a-lungul veacului trecut asistăm la o pulverizare a formei sociale a neamurilor, ca fiindă socială, printr'un proces de disoluție, care pleacă dela forma înche-gată pe un sat întreg a «rudeniei de ceată», trece prin forma familiei, determinată de o gospodărie izolată și ajunge la completa ei desfacere, în individualizare. În satul Drăguș, forma *familiei-gospodărie* pare a fi astăzi predominantă, deși rămășițe din forma totalitară a neamului, precum și înce-puturi de individualizare se pot găsi» (p. 83). Sistemul po-pular de denotație ilustrează fidel sistemul de organizare a indivizilor după neamuri. Examinând acest sistem, Stahl observă că (în afară de numele oficial, regulat de cod) indi-vidul poartă: 1) un *nume poreclă* (care poate fi): a) comun unui grup mai mare de rude; b) comun unei gospodării; c) al unui individ, și 2) un nume de batjocură individual. Sistemul predominant e cel al legăturii numelor de aparți-nerea indivizilor la o gospodărie (p. 84). Organizarea indivi-zilor pe neamuri atinge domenii diverse. Astfel se remarcă «sistemul de rudenie spirituală, născută de pildă din nășie, care, astăzi încă, urmează vechile norme ale organizării nea-murilor, cu o predominare tot a gospodăriei» (*ibid.*). Dră-gușenii au «în biserică locurile lor tradiționale, așa numitele «strane», care strane «merg pe neamuri», fiecare neam

¹⁾ *Sistemul onomastic drăgușan*. Regula, «ginerii pe curte», în «Arhiva pentru știința și reforma socială», XII (—1934), pp. 83—95.

avându-și șirul ei deosebit ». « Organizarea interioară a șirurilor arată din nou predominanța aceleiași « gospodării », ca și organizarea « stranelor » din cimitir, care urmează aceleași regulile ale pieritei înfățișări a neamurilor » (*ibid.*). Aceeași organizare a indivizilor pe neamuri se remarcă și în alte împrejurări, ca la pomenirea morților, la « punerea meselor », la înmormântare, etc. (*ibid.*). Autorul va face un mare serviciu cercetătorilor publicând materialul documentar în legătură cu observațiile de mai sus.

Ambele sisteme de denotație, și cel oficial, și cel popular, indică apartinerea unui individ la un grup de rude. « Cum însă familia se schimbă, în cursul istoriei, sau dela o societate la alta, cum însăși sistemele de rudenie se schimbă și ele, este lesne de înțeles că și sistemul onomastic se va schimba în paralel » (*ibid.*, p. 86). Față de sistemul oficial, cristalizat, cel popular care ține seama de toate schimbările venite în cursul timpului, în raporturile de înrudire ale individului, se schimbă des.

Cea mai obișnuită formulă de denotație populară, e aceea care pune numele personal al cuiva în corelație cu numele individului de care depinde din punct de vedere al înrudirii: *Valere a lui Rogozel, Cuț'a Crețului*, etc.¹⁾. Uneori formula cuprinde înșirarea succesivă a numelor mai multor indivizi în corelație genealogică sau de înrudire: *Nișca Cuții*

¹⁾ Este interesant felul de a se numi și în actele oficiale (care reproduc de astădată sistemul popular) văduvele, devenite — prin moartea soțului — factori economici independenți, stăpânind, prin moștenire, gospodăria soțului răposat. Iată în rezumat criteriile după care se numesc aceste văduve: 1) li se reproduce numele personal dinainte de căsătorie: *Stanka Dobra*, 1722 (17); 2) se numesc cu numele propriu de hotez, întregit cu numele (la genitiv și cu particula moțională -a, cu suf. moțional, -e a s ă, -o a i e) soțului răposat: *Marina Stjopului, Dobra Voiculi, Maria Iankulii* (1), *Nyaksa Alydi, Marinka Szurdului* (7), *Bukura Radului, Oprana Csonti* (9), *Floira Roski* (12), *Dobra Gyarului* (15), *Nyaksa Kukulii* (17), *Szora Popii* (54), etc.; *Maria Kalinasse* (8), *Maria Podurana, Floire Koczofana* (6) *Stanka Trikalana* (31), *Anka Stoikoie, Illine Vaccoie, Stana Vledoie* (2) *Anna Bretilloe* (3), *Szora Bretoje, Naksa Bobeioie, Iuona Szokarsoie* (6), *Stanka Stoikoie, Maria Bukoie, Ana Pampoie* (7), *Floire Mancsoie* (8), *Maria Sutuoia, Bukura Gerhoie, Dobra Kozokoie* (9), *Bukura S-itoie, Bukura Bucsilioie* (11), *Bukura Grebsoie, Dobra Garoie* (17), *Maria Mircsoie* (31), *Maria Kermenioia, Dobra Pursoia* (54), *Stana Buksoia, Maria Mikoia* (55); 3) adesea văduvele se numesc cu numele soțului răposat, derivat cu suf. moționale: *Stancs Kudoie, Opre Bancsoie, Stan Restoie, Opre Gridoie, Opre Stanciuioie* (2), *Opre Damuczoie* (7), *Bukur Manyasse* (8), *Iuon Taboroie, Barb Bucsilioie* (11), *Cziplikoe* (2), *Stancsoie, Bresana* (32), *Zacharioia* (34). Toate exemplele de mai sus sânt luate din Urbariile pe 1722.

Botului, Neofitu Nichii Ghichii Oanii, Hir'a lui Nic'a Mărinii, etc.¹⁾, «Indicarea apartinerii cuiva de altcineva, prin nume, poate avea mai multe aspecte: un om poate fi legat direct de alt om, care este totdeauna tatăl, mama sau soțul... un om poate fi însă legat de un grup întreg de rude, care să poarte un anumit nume, al grupului întreg» (p. 87). «În regulă generală, atât numele comun neamului, cât și individul față de care se arată o apartinere, este ales pe linia descendenții bărbătești. Numele tatălui de familie este acela care formează pivotul întregului sistem. O filiație uterină a numelui este foarte rară»²⁾. «Barbății își păstrează, în regulă generală, numele cu care s'au născut, în tot cursul vieții. Femeile dimpotrivă și-l schimbă atuncea când se căsătoresc» (p. 88), după barbat. «Sunt cazuri însă când se întâmplă altfel și anume bărbatul își schimbă numele după nevestă, sau cazuri când fiecare din soți își păstrează numele lor» (*ibid.*). În general, ceea ce joacă rolul fundamental în formula de denotație a unui individ, e gospodăria, considerată ca unitate socială a familiei încheată în forme economice. Și cum femeia, prin căsătorie, trece în gospodăria bărbatului, primește alături de numele său personal nu numele bărbatului ca individ, ci al gospodăriei în care intră și care este simbolizată prin numele bărbatului (*ibid.*).

Partea cea mai interesantă a studiului lui Stahl e aceea care discută cazurile în care bărbatul, intrat prin căsătorie în gospodăria soției, primește în formula sa de denotație populară, numele care simbolizează această gospodărie. E cazul când bărbatul «se mărită», se «gînereste pe curte», «se bagă în averea femeii» și «ia numele de *heiu*», adică își schimbă numele după noua gospodărie, nume simbolizat — în cazul «gîneririi» — prin numele socrului, iar în cazul «băgării în averea femeii», prin numele acesteia (*ibid.*, p. 89)³⁾.

¹⁾ Exemplele sunt luate din studiul citat al lui Stahl.

²⁾ Se dă totuși un exemplu: *Sofia Saftii Sivului* (fiica lui *Lae a Sivului* cu *Safta Sivului*). «Ar fi trebuit ca Sofia să nu fie Sofia Saftii Sivului, ci Sofia lui *Lae a Sivului*. Din pricină însă că *Lae a Sivului* a murit tânăr, nu mult după căsătorie, copiii lui au purtat numele văduvei lui, care era mai cunoscută în sat».

³⁾ Datina aceasta e cunoscută și aiurea. Cf. d. ex. N. Iorga, *Constatări istorice privitoare la viața agrară a Românilor*, în «St. Doc.», XVIII, p. 6; Șt. Buzila, *Monografia comunei Sânosif, comitatul Bistrița-Năsăud*, pp. 302—303.

Solomon Codrea, numit popular *Solomonu Mărinii*, e numit azi *Solomonu Craiului*, după numele socrului pe curtea căruia s'a ginerit; *Gheorghe Fogoroș*, numit *Gheorghe a Dănuclui*, după ginerire se numește *Gheorghe-a Neciului*, după socrul său *Sile-a Neciului*; *Mateiu Iurcovan*, *Mateiu Ghik'a lu Iurcovan*, și-a schimbat numele în *Mateiu lu Cârliche* (p. 89); *Ion Rogozea*, *Cuț, a lu Andrei*, ginerit, e numit *Cuț, a Mii*, după soacră (p. 91). Stahl ne dă 45 de exemple de acest fel numai din Drăguș. În unele cazuri bărbații gineriți sânt numiți și cu numele după socru, păstrându-și totuși și numele vechiu: *Moise Balea*, născut *Moise a Pepelii*, ginerit pe curte în neamul lui *Știrbeț*, a fost numit *Moise a lu Știrbeț*, după socru. Și-a menținut însă și numele cel dintâiu. Gine-rele lui, ginerit și el pe curte, *Mihai Codrea*, născut *Mihu lu Damu*, a fost numit *Mihu Pepeli*, după cel dintâiu nume al socrului său (p. 91). *Samoilă Codrea*, *Mol a Puterii*, căsătorit cu *Gârtina Nikii* și băgat în averea ei, purta numele de *Mol a Gârtinii* și fata lui era numită exclusiv *Aurica Gârtinii*. El însă se mai numea și *Mol a Puterii* după tatăl său (cf. alte 5 ex. de acest fel, p. 91—92). O altă grupă prezintă cazurile când schimbarea de nume n'a apucat încă să se facă, sau a încetat prin desfacerea căsătoriei (4 ex., la p. 92), alta în care soțul și soția rămâne fiecare cu numele său de naștere (7 ex., p. 92—93), și alta în care soțul nu ia numele soției din diverse pricini (6 ex., p. 93). Foarte semnificative sunt ultimele (6) exemple când femeea măritată pentru a doua oră dă bărbatului de al doilea numele gospodăriei, care corespunde cu numele întâiului bărbat: «*Mariuța Hulpîi*, fata lui *Gheorghe a Hulpîi* cu *Liuka Hulpîi* s'a căsătorit cu *Gheorghe a Donesii*. A căpătat deci numele de *Mariuța lu Gheorghe a Donesii*. Soțul ei a murit. Ea rămânând în gospodărie a continuat să poarte numele soțului. Cel de al doilea soț al ei s'a băgat în moșie la ei, adecă în moșia soțului decedat, ca atare acest al doilea soț, *Dumitru Gherman*, născut *Dumitru lu Vasile Ghiki Onii*, și-a schimbat numele în *Dumitru Donesii* după cel dintâiu bărbat al soției lui ». «*Dumitru Stoia*, *Trașu Ghikii lu Donu*, ginerindu-se și-a schimbat numele după socru, în *Trașu Piscului*... nevasta

lui Trașu Piscului moare și el se recăsătorește. Păstrând însă averea celei dintâi neveste, îi păstrează și numele. Mai mult decât atâta : cea de-a doua soție a lui capătă și ea tot numele lui, adecă numele celei dintâi neveste a lui, spunându-i-se Seana Piscului » (p. 91).

Acesta este în linii mari aspectul sistemului de denominație populară, deosebit de acela oficial, pe care totuși l-a influențat profund în sensul că i-a furnizat, în cea mai mare parte elementele lui constitutive.

* * *

Am văzut că nu toate clasele sociale obișnuiesc să dea nou-născuților aceleași nume de botez. Clasele sociale mai înalte dau preferință unor nume necunoscute sau foarte puțin întrebuințate în masele populare. Când asemenea nume pătrund totuși în uzul maselor populare, ca nume preferate, își asumă în clasele mai alese o notă de vulgaritate. Pentru a se reabilita prestigiul unor asemenea nume e nevoie de o reacțiune care să pornească tot de sus. Numele de origine calendaristică, prin prestigiul pe care li-l dă biserica își refac neconținut vitalitatea în toate clasele sociale, altele își revalorizează puterea de circulație prin caracterul lor evocator, amintind personajii istorice și epoci glorioase¹⁾. Deprecierea unui nume de botez nu se datorește totuși, exclusiv prea întinsei sale circulații, ci și izolării sale. Când un nume purtat de un individ de condiții sociale foarte umile, e luat direct de la o clasă socială extremă, devine ridicol și prin urmare compromis în cadrul claselor sociale mijlocii. Dar, de sigur, nu numai clasele sociale compromis numele de botez. Indivizii, foarte adesea, dau numelui pe care îl poartă stigmatul caracterului lor. După cum un personaj ilustru dă numelui său strălucire și face să fie dat ca nume de botez noilor născuți ai admiratorilor săi²⁾, tot astfel, un individ ridicol, sau în posesiunea unor defecte condamnabile și odioase, dă numelui său un stigmat de depreciere³⁾.

¹⁾ Cf. S. Pușcariu, în « DR », VI, pp. 526—527.

²⁾ Cf. Br. Migliorini, *op. cit.*, 24, A. Dauzat, *op. cit.*, 63.

³⁾ « Numele capătă caracterul persoanei care-l poartă. « Tache Ionescu ». Este banal de tot, un Ionescu Tache, dar acest nume din cauza omului care l-a purtat,

Acestor deprecieri, datorite indivizilor, trebuie să mulțumim în bună parte numărul mare de supranume provenite de la nume personale. Observarea unor analogii de ordin fizic sau psihic dintre doi indivizi face să se dea ca supranume unuia numele de botez (de familie sau chiar supranumele) al celui cu defectul mai proeminent. Circulația regională sau locală a unui mare număr de proverbe și zicători românești, care ridică la valoare simbolică atâtea nume personale, e o dovadă suficientă că la origine toate acele proverbe și zicători se referă la un individ real.

Efectul ironic al acestor supranume variază de la un caz la altul. El se simte ca atare numai în cadrul organismului social care l-a adoptat. Numai pentru acest cadru supranumele prezintă o armonie intimă cu personalitatea individului care-l poartă. Sprn. *Brătianu* e dat «unui fierar care se lauda că trăiește ca Brătianu»; *Brenărești* sunt batjocoriți membrii unei familii «pentru că un străbun al ei a fost fiul nelegitim al unui Sas, *Brenner*». Iată alte asemenea supranume: *Crăciun*, *Manciu*, *Horea*, *Panciu*, etc.

Mai numeroase și în același timp mai sugestive, sunt formele derivate: *Călcăia*, *Ciurea*, *Floroiu*, *Măriniuc*, *Oproiu*, *Sânzeanu*, *Șofrănuț*, *Stănicu*, *Toderoiu*, *Vlădicuț*, sau cele hipocoristice: *Bănuță*, *Chița*, *Didu*, *Ghiuruț*, *D'ică*, *Dudu*, *Măia*, *Milicu*, *Nică-Maca*, *Roana*, *Ucă*, și nu uităm apoi nici formele stâlcite de la nume de persoană: *Cuculaie*, *Doderoiu*, *Parchene*, etc. Sânt numeroase apoi și supranumele provenite de la nume streine: *Brenărești*, *Coarli* (cu derivatele), *Gusti*, *Ioanci*, *Piștea*, *Roiteciu*, *Șoamu*, *Ștainer*, *Vănțâl*.

* * *

Cu totul altfel trebuiesc interpretate numele de familie dela nume de botez, sau dela supranumele întemeietorului familiei sau al capului ei. Avem de a face

a căpătat prin asociație un prestigiu deosebit. Iată de ce, dacă acuma l-am vedea purtat de un simplu Ionescu, întâmplarea ni s'ar părea comică ». «Așa dar, în viața reală, din cauza deprinderii noastre, numele se sudează cu imaginea fizică și morală a purtătorului, devine o însușire a lui, oricare ar fi acel nume ». G. Ibrăileanu, *Nume proprii în opera comică a lui Caragiale*, în «Viața Românească» XVI, (1926), pp. 363—364.

în aceste cazuri cu patronimicele și cu matronimicele, care sunt atât de numeroase și atât de cunoscute, încât ne dispensăm să le mai înșirăm. Ne permitem totuși să atragem atențiunea asupra cazurilor interesante de omonimie între numele de botez și între numele de familie.

* * *

Tradiția de a se menține, în cadrul aceluiași nucleu familiar, anumite nume de botez, produce des omonimii între numele de botez și numele de familie ale unor indivizi. Expunerea acestor forme omonime nu interesează numai pentru documentarea cunoscutei tradiții de a se moșteni la botez numele înaintașului, ci mai ales pentru istoria numelor noastre de familie, patronime sau matronime, căci ne arată și la dânsese, o tradiție străveche. Iată exemple: *Bogdan Bogdan* 1726 (10), *Krisztian Krisztian* 1766 (13), *Dán Dán* 1726 (11), 1788 (43), *David David* 1726 (4), 1758 (30), *Dobrin Dobrin* 1726 (24), 1758 (40), *Iakob aluj Bukur Iakob et Radu Iakob* 1788 (19), *Iaru Iaru* 1726 (28), *Laze Laze* 1726 (20), *Latzku Latzku* 1758 (57), *Mihally Mihally* 1680 (2), *Mojan Mojan* 1788 (24), *Nyagoje Nyagoj* 1726 (24), *Nikula Nikula* 1726 (26), *Radu Rad* 1726 (46), 1633 (59), *Szile Szile* 1766 (10), *Szilka Szilka* 1680 (2), *Salamon Salamon* 1766 (2), *Szoré Szoré* 1726, 1766 (2), *Sztanislav Sztanislav* 1758 (22), *Stefán Stefán* 1726 (11), *Sztojka Sztojka* 1773 FRAGM. 697 (59), *Sztreza Sztreza* 1788 (25), *Sztrava Sztrava* 1766 (2), *Vilku Vilku* 1726 (11), *Zaharie Zaharie* 1726, 1758 (28).

Același raport de congruență ideologică e arătat și de exemple ca: *Onya Ona* (având un fiu *Iuon*) 1766 (3), *Iuon Ioana* 1680 (13).

Mai des, numele familiar apare derivat cu un sufix (cf. și la Slavi, srb. *Ivan Ivanić*, bulg. *Ivan Ivanoff*) deși asemenea sufix nu indică, cum indică la Slavi descendență. Exemplele de mai jos sunt importante, fiindcă ne arată că funcțiunea unor sufixe era vie în sistemul nostru onomastic: *Kirszta Kirsztocsa* 1726 (37), *Iuon Iuonyel* 1726, 1758 (37), *Iuon Ianes* 1726 (40), *Laczko Laczkojas* 1758 (37), *Laczku Laczkev*

1726 (56), *Lazer Lezerits* (cu un fiu *Lazer*) 1766 (2), *Many Menyeszsi* 1726 (1), *Many Mányes* 1726 (18), *Iuon Oncsa* 1758 (46)¹⁾, *Ona Oncsa* (cu un fiu *Ona* și altul *Iuon*) 1726 (3), *Onya Ontsa* (cu un fiu *Onya*) 1766 (3), *Oncsa Oncsilla* 1726 (47), *Oprea Opris* 1680, 1688, 1726, 1766 (1), 1688 (2), 1680, 1726 (13), *Raduly Radocsa* 1642, FRAGM. 260, cf. și 1671 *ibid.*, 314, 1711 Barițiu I. 719 (52), *Radu Redukan* 1726, 1758 (20), *Sandru Sandruk* 1726 (37), *Szilya Szilke* 1726, 1766 (2), *Sztan Sztenkutz* 1763 (48), *Sztan Sztancsu* 1766 (51), *Sztan Sztenei* 1726 (55), *Sztancsu Sztencsulya* 1726 (1), 1680, 1726 (3), *Sztan Sztanui* 1633 (62), *Sztojka Sztoikicza* 1680 (1), *Vlad Vledesely* 1680 (10), *Vlad Vledeu* 1726 (37), etc.

În alte cazuri, deosebirea între Nb. și Nf. constă în faptul că acesta din urmă e o formă hipocoristică a celui dintâiu, sau invers: *Konsztantin Koszta* 1789 (39), *Iosziv Ioszu* 1788 (48), *Iuon Ona* 1726 (12), *Solomonis Monie* 1582 Veress, D. II, 218 (59).

Iată și exemple când Nb. e un derivat din Nf.: *Komsa Koman* 1726 (1), *Sztanilla Stan* 1664 FRAGM. 345 (24), *Sztojka Sztoja* 1726, 1766 (2), *Vaszalachi Vázul* 1726 (43). Mai exact, în cazurile aceste avem de a face cu câte un derivat dela Nb. al unui ascendent care a dat și numele familiei.

* * *

Ne-a împins curiozitatea de a cerceta felul cum se prezintă lista numelor de familie în una din comunele din Țara Oltului la date diferite, care cuprind o epocă de două veacuri și jumătate: 1680—1930. Am examinat în acest scop materialul de Nf. dintr'o comună mijlocie, Porumbacul de jos (1), material atestat (după Urbarii) la 1680, 1726 1766, 1787 și (după Buletinele de Recensământ) la 1930. Ne interesa acest examen nu numai pentru laturea lingvistică a numelor de familie, cât mai ales pentru istoria lor, legată de o localitate anumită, și pentru a urmări mișcarea de populație într'o

¹⁾ Cf. și 1788 (19, 44, 46), 1766 (57), *Iuon Oncsilja* 1726 (47), *Iuon Ontsoj* 1758, 1788 (41).

comună rurală dela o dată la alta. Evident, considerațiunile de mai jos nu au interes numai pentru mișcarea demografică din comuna Porumbacul de jos, ci ele au importanță și pentru istoria familiei românești în general și a celei din Ardeal în particular.

Concluzia finală la care ajungem — și pe care ne permitem să o mărturisim chiar dela început — e aceea că altă dată mai mult decât acuma, mișcarea de populație în comunitățile rurale era mai frecventă. Această mișcare nu era produsul unei emigrări sau imigrări individuale, ci ea se făcea adesea în masă, cuprinzând pe toți membrii unei familii sau chiar un grup de familii. În trecut, solidaritatea nucleelor familiare în comunitățile rurale era mai mare decât astăzi. Factorul economic și politic (religios) producea imigrări sau emigrări în masă: la tot pasul, Urbăriile ne arată cum grupuri întregi de familii înrudite sau legate prin interese economice comune, părăseau în masă o localitate din pricina condițiunilor prea grele de vieță pe care le aducea lacomia nesățioasă și cruzimea domnului de pământ, sau sterilitatea solului dintr'o anumită parte a satului unde-și aveau terenul de muncă. Cu toate restricțiunile, în epoca feudalismului, familia prezenta, în comunitățile rurale, o stabilitate mai mică decât după această epocă: în curs de câteva decenii, dela o dată la alta, constatăm transformări mari în lista numelor de familie dintr'o localitate, produse de emigrări sau imigrări (sau, în cazuri mai rare, de stingeri de familii).

Iată în mod sumar, câteva din constatările care se pot face în legătură cu lista numelor de familie din Porumbacul de jos la cele cinci date amintite:

Se cunosc la 1680 în Porumbacul de jos 84 de nume de familie diverse; 87 la 1726, 96 la 1766, 72 la 1787 și 129 la 1930. Creșterea numărului de nume diverse dela 1680—1766 se datorește — probabil — nu atâta creșterii populației cât mai ales imigrărilor; tot așa, descreșterea pe care o remarcăm la 1787 nu trebuie interpretată ca indicând descreșterea populației cât mai ales stingerii sau emigrării unor familii. Cu alte cuvinte, credem că numărul mai mic (de 72) de nume

diverse dela 1787, față de cele (84, 87 și 96) din epocile anterioare nu e un indiciu că în Porumbac populația la 1787 era mai puțină decât în epocile anterioare.

Examinând istoria celor 84 de Nf. dela 1680, constatăm următoarele: se atestă la 1680 pentru ultima oră, în Porumbac, 32 de nume (circa 37%) și adevă: *Andreiu, Balea, Băloaie, Berescu, Bârsăneasă, Căliman, Cimpoieriu, Cojocariu, Dileavalea, Drocea, Lupa, Mares, Miculeasa, Morlea, Mușa, Năpastă, Neasu, Oproaie, Pescariu, Petreasa, Picioarcă, Pleșa, Stan, Stâner, Stupar, Todor, Vasu, Voineag, Zălog* și « fugitivi » *Dragomireasă, Hricică, Petru*. Explicăm « dispariția » acestor Nf. prin stingerea și prin emigrarea familiilor respective. La 1766, nu se mai atestă alte 10 (circa 12%) din restul de 52 Nf. rămase dela 1680 în anul 1726, și adevă: *Bănceanu, Doicu, Micoaie, Tioabă, Udriște* și « fugitivi » *Cioara, Lațcu, Neaga, Sigeru, Sineciu*. Până la 1787 mai dispar 7 Nf. (circa 8%), și adevă: *Bârsu, Boer, Ciuvica, Guțu* și « fugitivi » *Frățilă, Iuga* (lipsește din Urbariu la 1726, dar reapare la 1766), și *Țiganu* (lipsește la 1726, dar reapare la 1766). La 1787 atestăm pentru ultima oră următoarele 9 Nf. (circa 11%): *Bulicrea, Dindial, Drilea* (lipsește la 1766), *Fleșar* (lipsește la 1766), *Goia* (lipsește 1766), *Hoțu, Ilina* (lipsește la 1766), *Marina* (lipsește la 1726 și la 1766), *Nan* (lipsește la 1766). Interes istoric cu totul special, întrucât pot fi considerate ca nume de baștină în Porumbac, prezintă restul de 13 Nf. atestate și azi: *Albeanu, Glăjariu, Marinescu, Mățău, Neamțu, Otârlea, Pietrar, Poșa, Săracu, Sora* (azi im.), *Stoia, Suma* și *Vulcu*, la care se adaugă cele 13 Nf. (deci împreună 31%), care deși se atestă la cele două date extreme (1680 și 1930), lipsesc din lista dela alte din cele 5 date: *Bucur* (fugit la 1680, lipsește la 1726, 1766, 1787), *Călin* (lipsește la 1726, 1787), *Cândea* (lipsește la 1726, 1766, 1787), *Cotoară* (fugit la 1766, lipsește la 1787), *Dancu* (lipsește la 1766), *Dragomir* (lipsește la 1726), *Florea* (la 1680 *Floare*), *Muntean*, (lipsește la 1726 și 1787), *Morariu* (lipsește la 1726, 1787), *Popa* (lipsește la 1787, azi im.), *Roman* (lipsește la 1726, 1787), *Stoichița* (lipsește la 1766, 1787) și *Tabacu* (lipsește la 1787). În rezumat: din cele 129 de Nf. cunoscute

azi, numai 26 erau cunoscute și la 1680. Ținând seama însă de sbuciumul vieții sociale și economice pe care această celulă a societății, familia, l-a îndurat, în Ardeal, în cursul celor două veacuri și jumătate, e de mirare că au putut să reziste și să se mențină până azi un număr de 26 de familii de nevoiași, legate de glia comunei Porumbacul de jos. E interesantă soarta Nf. care deși lipsesc la unele date, reapar mai târziu. Această lipsă nu trebuie interpretată ca o lacună a izvoarelor noastre de informație. Dacă de ex. familia *Iuga* lipsește din conscrierea cuprinsă în Urbariul dela 1726, dar reapare în aceea dela 1766, faptul se explică fie ca o revenire a urmașilor aceleași familii în Porumbac, fie ca o imigrare a unei familii cu nume omonim¹⁾. Asemenea cazuri sunt dese: cf. mai sus: *Țiganu, Sora, Bucur, Călin, Căndea*, etc.

Cele 32 de Nf. pe care nu le regăsim la 1726 în Porumbacul de jos, sunt înlocuite cu 35 Nf. care apar în localitate numai la această dată. Din acestea nu se mai atestă la 1766 următoarele 16 (45.71%): *Anca, Balu, Bădilă, Borlea, Brașovan, Bratu, Chiagu, Grozea, Orzea, Piperea, Romănicu, Sinu* și « fugitivi » *Brânzău, Ionașcu, Sărătea, Tăcăleciu*, la 1787 următoarele 2 (aproape 6%): *Ignat și Lupu*, iar azi următoarele 7: *Bontea* (lipsește la 1766), *Ilie și Popianoș* (lipsind ambele la 1766), *Buneasă, Copaciu, Goga și Țărmonea*. 10 Nf., « inovații » dela 1726, se păstrează până astăzi: *Bărbat, Călefar, Măgădan, Marcu, Micu* (lipsește la 1787), *Nistor, Opris, Păcală, Tarcea și Vlad* (lipsește la 1766, 1787), adică 285.7%.

Și la 1766 remarcăm tot 35 de familii nouă în Porumbac. Din acestea, 25 (circa 71 și jumătate %) nu le mai regăsim la 1787: *Andora, Băneasă, Bârșa, Boariu, Colunaru, Covrigea, Dăneasă, Dorhie (?)*, *Gavriloaie, Gogoiu, Iancu, Lăzăriciu, Manea, Măneasă, Mărineasă, Moise, Opriel, Sîia, Stanciu, Stoicuța* (cf. mai sus *Stoichuța*), *Troaca, Ureche, Vascu* și « fugitivi » *Micoară și Vârșog*; azi sunt necunoscute la Porumbacul de jos familiile *Ganea și Gânscă* (circa 6%). Până

¹⁾ Să nu se uite că noi aci urmărim sistemul oficial de denominație și nu pe cel popular. Evident, vor fi și cazuri, între cele de mai sus, de substituire în documente a numelui oficial cu acela mai puțin stabil, popular.

astăzi au rămas în Porumbac următoarele 8 familii (23%): *Bugneru*, *Bunea* (lipsește la 1787), *Comșa*, *Grădinariu*, *Greco* (lipsește la 1787, azi im.), *Mihaiu*, *Paștea* (lipsește la 1787), *Schiopu*.

Data de 1787 e mai săracă în « inovații ». La această dată se cunosc abea 10 familii nouă în Porumbac. Din aceste, 7 (70%) nu se mai atestă: *Bradu*, *David*, *Preoteasă*, *Rădoi*, *Ștefan*, *Voicu*, *Voican*. Trăiesc până astăzi 3 familii: *Ardeleanu*, *Bârșanu* și *Măndea*.

Din cele 129 familii (sau mai exact Nf.) cunoscute după Recensământul dela 1930, în Porumbac, o vechime mai mare de 150 de ani au 47 (și adecă 26 dela 1680, 10 dela 1726, 8 dela 1766 și 3 dela 1787), deci 36 și jumătate %, « Inovații », față de 1787, avem azi: *Arnăutu* (im. recent), *Arza*, *Avrigeanu*, *Bădilă*, *Banu* (cf. însă mai sus, *Băneasă*), *Bărdaș*, *Bârnea*, *Blanea*, *Blendea*, *Brudar*, *Budac*, *Bunescu* (cf. mai sus, *Bunea*), *Busoicescu*, *Căldărariu*, *Căpățână*, *Căplea*, *Cârlig*, *Cheta*, *Cismaș*, *Colceriu*, *Comșuța* (cf. mai sus, *Comșa*), *Crăciun* (im. recent), *Crețu* (im. recent), *Curoiu*, *Dan* (cf. mai sus *Dăneasă*), *Danciu*, *Dărăbanț*, *Dateș*, *Dobrotă*, *Dobrilă*, *Dogariu* (im. recent), *Faraon*, *Filimon*, *Fliter*, *Frâncu*, *Gavriloiu* (cf. mai sus, *Gavriloaie*), *Ghenca*, *Giurca*, *Goțea* (cf. mai sus, *Guțu*), *Grancea*, *Grovu*, *Haiduc*, *Hiciagă*, *Hoșmăreanu* (im. recent), *Ivan*, *Izdrailă* (im. recent), *Lotreanu* (im. recent), *Macu* (im. recent), *Martincu*, *Melinte* (im. recent), *Micluța*, *Mora*, *Murășanu* (im. recent), *Negru* (im. recent), *Nicula*, *Pădureanu* (im. recent), *Părău*, *Paștina* (cf. mai sus, *Paștea*), *Pavel*, *Păvăloiu*, *Pintea*, *Rociu* (im. recent), *Șamu*, *Sârghie*, *Savu*, *Scoboreț*, *Silca* (im. recent), *Sobolenciu*, *Stoican*, *Streza*, *Țiplic* (im. recent), *Titiriga*, *Todose*, *Urlea*, *Valer* (im. recent), *Veștemeanu* (im. recent), *Vizante* și *Zerestea*.

Cum este și natural, familiile imigrate, inovațiile, prezintă cel mai ridicat procent de dispariție — prin emigrare, probabil, sau prin înglobarea lor în cadrul economic al familiilor indigene în urma înrudirilor cu băștinașii — dela o dată la alta. Venite din streini, aceste familii își formau cu mare greutate gospodăria care le făcea posibilă o vieță materială

mai omenească și independentă și prin urmare părăseau cu mai multă ușurință locul de care nu le lega prea strâns nici interesele materiale și nici nostalgia pământului de baștină, sau, prin înrudirea cu familiile băștinașe, intrau în cadrul onomastic al acestora. Astfel se explică de ce familiile imigrate pleacă în mare număr curând după stabilirea lor în Porumbac sau cel puțin numele lor nu le găsim atestate decât la câte o singură dată. Reamintim că din familiile imigrate în preajma anului 1726, 45,71% nu le mai regăsim la 1766; din cele imigrate la 1766, 71,42%, nu mai regăsim la 1787; iar din cele imigrate la 1787, au emigrat sau s'au contopit în familiile băștinașe, până astăzi, 70%. Familiile imigrate, pe care le găsim atestate la două date consecutive din cele cinci pe care le-am examinat, emigrează sau se sting în raport aproape egal cu acele de baștină.

S'ar putea obiecta că considerațiile de mai sus nu pot avea valoare deosebită și nu putem întemeia concluziuni pe baza lor, pentru motivul că înainte de 1787 numele de familie nu era general și indispensabil legal. Totuși, faptul că regăsim aceleași nume, stăpânind aceeași mică proprietate, la mai multe date consecutive, e o dovadă că ele au funcția precisă de stigmat antroponomastic familiar, fie că provin de la supranume, fie de la numele de botez al unui ascendent. Ceea ce nu se poate nega însă e faptul următor: nu toate numele nouă, care apar la o anumită dată, indică familii imigrate. Unele din ele sânt creații indigene, aplicate ramurilor unor familii numeroase de baștină: nu poate fi nici o îndoială că între familia *Balea* și *Băloaie*, *Băneasă* și *Banu*, *Bârsu*, *Bârșa* și *Bârșan*, *Bunea*, *Buneasă* și *Bunescu*, *Comșa* și *Comșuța*, *Dan* și *Dăneasă*, *Dragomireasă* și *Dragomir*, *Goțea* și *Guțu*, *Hoțu* și *Huțu*, *Lazăr* și *Lăzăriciu*, *Manea* și *Măneasă*, *Marina* și *Marineasă*, *Micu*, *Micoaie* și *Miculeasă*, *Paștea* și *Paștina*, *Roman* și *Românici*, *Sinu* și *Sineciu*, *Stoicuța* și *Stoichița*, *Udrea* și *Udriște*, atestate în Porumbac la date diverse sau chiar la aceeași dată, pot fi o legătură de înrudire, că ele sunt coborâtoare din același strămoș. Dacă însă, coborâtorii din același strămoș au nume care uneori — prin derivare cu sufixe — diferă de numele strămoșului, nu e de

mirare pentru epoca anterioară legiferării numelui de familie. Altădată, ca și supranumele cu care se confunda adesea, numele de familie era mai ușor variabil decât după legiferarea lui. Pentru precizarea filiației familiare, Nf. *Băloaie*, înăuntrul comunității linguistice locale era fără putință de confuzie legat de Nf. originar *Balea*. Cu alte cuvinte, Nf., în epoca anterioară legiferării lui, era în privința formei, mai ușor variabil decât după această dată.

O altă chestiune, care însă nu poate fi lămurită de noi în mod definitiv și numai într-o cât ne putem baza pe documentarea referitoare la Țara Oltului, este aceea de a arăta de unde vin familiile imigrate și unde se duc cele emigrate. Limităm și discuțiunea în legătură cu aceasta la câteva Nf. De unde au imigrat familiile purtând cele 13 nume păstrate neîntrerupt dela 1680 până la 1930? Iată: Fam. *Alban* s. *Albean* (o ramură a acestei familii purta la 1688 și numele familiar *Techeleciu*), nu o mai întâlnim în alte sate din Țara Oltului, decât azi (12), probabil emigrată din Porumbac; *Glăjaru*, Nf. provenit din titlul îndeletnicirii, a substituit la 1680 și numele familiar a unei ramuri a familiei *Mușa*, iar la 1688 pe acela al unei ramuri din familia *Spătaru*, nu-l mai întâlnim în alte localități la date mai vechi, ci numai mai târziu, la 1726 (2) azi (19), im. din Ucea de jos (16); *Marinescu*, substituind la 1787 și Nf. al unei ramuri din familia *Popa*, îl mai regăsim azi și aiurea, dar imigrat (44, 45); *Mățău* îl regăsim mai târziu și azi numai într-o localitate (56); *Neamțu* idem (8, 9, 18, 35, 36, 40, 44, 57, 61, 63); *Otârlea* nu-i cunoscut aiurea; *Pietrar* e cunoscut în alte localități numai azi (44); *Poșa* (substituind la 1787 Nf. *Colceriu*), îl mai întâlnim și azi (3); *Săracu* (substituind la 1787 și Nf. *Buneasă*) îl mai regăsim și aiurea, dar sub forma *Săraca*; *Sora* se mai cunoaște și aiurea dar mai târziu (2, 3, 13, 55); idem *Stoia* (2, 4, 12, 15, 18, 28, 33, 44, 45, 55); *Suma* nu se mai atestă aiurea, dar nici nu știm de unde a venit; *Vulcu* pare a fi de origine dintr-o comună vecină (4), unde se atestă la 1486 (Pușc., *Fam.*, I, 112).

Unde se stabilesc emigrații? Iată: Nf. *Andrei* îl mai regăsim la 1688 (2, 4), la 1726 (42, 46); la 1758 și 1789 (38); *Balea*,

substituind (sau substituit) la 1688 Nf. *Muntean*, îl mai regăsim și mai târziu (2) sau la dată identică (și mai târziu) (3, 12), e des întrebuințat și aiurea la date mai vechi: 1516, 1598, 1661 (25), 1584 (34), 1582, 1584 (35), 1666 (19); *Căliman* îl mai regăsim mai târziu și aiurea (28, 39), idem *Cimpoieriu* (36, 37, 51), idem *Cojocariu* (2, 10, 11, 17, 18, 19, 41, 42, 44, 45), etc.

Date mai interesante ne oferă examinarea materialului întreg. Ex.: Nf. *Ardelean* (neglijând cazurile că s'ar trata și de nume omonim purtat de familii neînrudite) pare a fi purtat în alte localități din Țara Oltului de familii emigrate din Porumbac la 1766 și azi (4), 1766 (10), 1758 (18), 1788 (25), 1758 (36), 1789 (39), 1788 (45), etc.; credem că Nf. *Băbăriciu* atestat la 1758 (37), e imigrat din Luța, unde e atestat la 1726; Nf. *Balotă* atestat la 1758 (24), e imigrat, probabil, din Dridif, unde se atestă la 1534; *Bârzilă* 1758 (47), e imigrat din Șinca; *Beșardă* dela 1788 (19), e imigrat din Netot; *Biliboacă* dela 1726 (25) și de azi (12, 17, 24), își are originea în Săvestreni unde apare dela date mai vechi și până astăzi; Nf. *Bivol* dela 1758 (20), e imigrat din Olteț; Nf. *Boantă* cunoscut altădată, 1758 (26, 38), 1728, 1788 (44) și azi (11, 25), își are originea istorică în Copăcel (1726); *Bobеș* dela 1560 (32), s'a răspândit și aiurea altădată, 1726, 1758 (30), 1771, 1788 (44) și azi (9, 16, 31); *Bodea* dela 1726 (11), a emigrat aiurea: 1820 (34), 1758 (38). Exemplele se pot înmulți. Renunțăm însă la întinderea acestei liste, căci răsfoirea Onomasticonului oferă asemenea informațiuni la tot pasul.

SUPRANUMELE ȘI NUMELE DE FAMILIE DUPĂ ORIGINEA SEMANTICĂ¹⁾

Numele care indică apartenența sau originea locală a indivizilor sau a familiilor se bucurau de o deosebită circulație în sistemul antroponomastic documentar,

¹⁾ Pare de sigur curios că nu acordăm în paginile acestei lucrări un loc discuției asupra calcurilor, atât de interesante și atât de obișnuite în antroponomastica grecească, latină și slavă. Dacă nu o facem e pentru că în antroponomastica noastră asemenea calcuri sunt probabil inexistente, cel puțin în ce privește numele de botez considerate ca pivot al mijloacelor de deonminajie personală, și destul de problematice în cazul numelor de familie și al supranumelor. În tot cazul calcurile pe

mai ales în epocile anterioare fixării unui criteriu uniform și definitiv de denotație personală. Cele mai vechi notițe istorice de pretutindeni dela noi ne arată că aceste distinctive personale, resp. familiare, au precedat întrebuițarea patronimicelor sau a matronimicelor. Faptul că aceste elemente erau lipsite de nota injurioasă a făcut ca — atunci când s'a impus uzul legal al Nf. — să fie adoptate cu mai multă bunăvoință ca nume de familie.

Nu toate calificativele de origine pe care le oferă formele de denotație cuprinse în documente au fost în adevăr purtate de indivizii numiți cu ele. În mare parte, aceste calificative se datoresc notarilor și importanța lor e, în consecință, de interes secundar. Ele ne interesează exclusiv pentru stabilirea domiciliului unui individ: *Lud Boerone de Grid* 1527 FRAGM., 100, *Mattheo Daczo de Fogaras* 1533 Qu. III, 300, *consors Agilis Petrascomis de Nagy Berivoy* 1583 Veress, D. II, 218, *Grozava de Felső-Arpaș* 1509 FRAGM. 75, *Stantsul*

care le întâlnim în antroponomastica Țării Oltului nu par a fi un produs popular, ci sunt mai curând creația artificială a notarilor cunoscători și ai graiului românesc, tot așa cum calcurile grecești, latine și slave se datoresc cercurilor bisericești bilingve sau poliglote. Formele paralele ca *Lupu-Vulcu-Farcaș-Volf* pe care le găsim în antroponomastica Țării Oltului sunt sau traducerea dintr'o limbă în alta, datorite notarului, sau creația spontană independentă în diferite limbi din care s'au luat ca împrumuturi de Români. Asemenea creații spontane independente, care coincid din punct de vedere semantic, nu ne miră, căci știm că tesaurul onomastic general are la bază un număr limitat de noțiuni care l-a creat.

Dăm atenția cuvenită traducerilor de nume, care se datoresc notarilor (cf. Pușc. *Fam.* I, p. VIII). Asemenea traduceri au o largă răspândire în documente și uneori o întinsă întrebuițare în antroponomastica populară. Ar fi greșit să ne închipuim că aceste traduceri au fost dictate, pentru epocile mai vechi, de tendințe politice șoviniste. Ele se datoresc mai ales trebuinței de a da și numelor aspectul oficial al limbei documentului. E explicabilă deci atestarea în documente a unor forme ca: *Andrej-András-Andreas*, *Dumitru-Demeter*, *Maior-Maier*, *Martin-Marton*, etc. Dacă găsim Nf. purtate de Români, cum ar fi *Clain*, *Rot*, etc., nu însemnează că acești Români au fost altădată Germani. Aceste forme traduc în limba documentului sau a notarului cunoscător al limbii române pe rom. *Micu*, *Roșu*, tot așa cum Nf. *Fișer* traduce Nf. *Pescariu*, *Bival* pe *Bivol*, *Checiche*, *Checicheș* pe *Capra*, *Căprariu*, *Csizmadia* pe *Cismașul*, *Cozac* pe *Cazacu*, *Fazakus* pe *Blidariu*, *Fekete* pe *Negru*, *Molnár* pe *Morariu*, *Németh* pe *Neamțu*, *Szakács* pe *Socaciu* (< ung.), *Tarisnyás* pe *Trăistaru*, etc. Origine comună au familiile *Literat*, *Deac*, *Grăma*. Intrate odată în documente în traducere streină, asemenea nume, au rămas în antroponomastica noastră și în traducere.

Renunțăm să mai înșirăm aci cazuri de traduceri de nume făcute de autoritățile ungurești la sfârșitul veacului trecut și la începutul celui de față, traduceri făcute cu tendințe politice, la ordinul Ministerului de Interne dela Budapesta. Asemenea traduceri s'au făcut în multe împrejurări, pretutindenea (cf. Migliorini, *op. cit.* 23, 41), dar fără răsunet în antroponomastica populară.

de *Arpas* 1511 HURM. II³ 10, etc. Întrebuințarea acestor calificative depindea de locul unde se redacta documentul și de importanța lui. Un act de interes local, privind o pricină lichidată între localnici un era nevoie să cuprindă asemenea calificative. Ele apar însă regulat în acte redactate într'o altă localitate decât aceea de apartenență a individului sau a indivizilor pomeniți în ele. Totuși unele din calificativele de origine notate în documente s'au păstrat ca nume de familie întrucât indicau locul proprietății agricole familiare, donată sau recunoscută ca proprietate familiară de o diplomă voivodală. Numele de familie al multor « boieri » români din Țara Oltului sunt de acest fel: *Isaia Arpășanu de jos*, 1756, Iorga, *St. Doc.*, XIII, 43, traduce pe *Isaia de Also-Arpás*, sau ung. *Also-Arpási*; forme hibride ungaro-latinești, ca *Matthei Berivoy de Kis Berivoy* 1616, FRAGM., 194, *Adam Fogarasi*... *de Fogaras*, 1689, *ibid.*, 438, etc.

Mai importante pentru noi sunt numele de familie formate în românește. Cele mai numeroase sunt, evident, numele formate prin derivație, dela nume de localități din Țara Oltului. Aceste documentează imigrări individuale, sau în tot cazul restrânse, prin căsătorii, dintr'o localitate în alta. Iată asemenea nume de familie: *Betleneru*, *Beclereanu*, etc. (35, 44, 45, 47), *Berivoian* (18): nl. *Berivoi*, *Brezan* (28, 38, 61): nl. *Breaza*, *Cârțoroșan* (18): nl. *Cârțișoara*, *Felmereanu* (44, 45): nl. *Felmer*, *Calboran* (26, 45): nl. *Calbor*, *Cincan* (44): nl. *Cinca*, *Colunaru* (1), *Colnan* (44): nl. *Colun*, *Comănariu* (44): nl. *Comăna*, *Copăcean*: nl. *Copăcel*, *Corbanu* (39): nl. *Corbi*, *Crizbășan* (44, 46): nl. *Crizbav*, *Dejanu* (30), *Dejenariu* (44): nl. *Dejani*, *Dridrișanu*: nl. *Dridif*, *Făgărășanu* (2, 15, 26, 44): nl. *Făgărăș*, *Gălățeanu* (39, 41, 44): nl. *Galați*, *Gridan* (57, 63): nl. *Grid*, *Almăgianu* (63): nl. *Hălmeag*, *Hârseanu* (44): nl. *Hârseni*, *Hurezanu* (26): nl. *Hurez*, *Ieșan* (26, 62): nl. *Iași*, *Ilereanu* (44): nl. *Ileni*, *Lisan* (13, 37): nl. *Lisa*, *Mândran* (44, 56): nl. *Mândra*, *Mărginean* (25, 45): nl. *Mărgineni*, *Netoțean* (15, 24, 55): nl. *Netot*, *Părăianu* (41, 44): nl. *Părău*, *Pojoritanu* (11): nl. *Pojorta*, *Receanu* (26, 30, venit din *Recea* 32, 41, venit din *Săvestreni* 51): nl. *Recea*, *Racoviceanu* (2): nl. *Racovița*,

Râureanu, Râușoreanu (44): nl. Râușor, *Sâmbeteanu* (18, 24, 28): nl. Sâmbăta, *Sărătanu, Sărăteanu* (1): nl. Sărata, *Șercăițeanu* (36): nl. Sercăița, *Săscioranu, Săsciori* (43, 56): nl. Săsciori, *Scorei* (1, 4): nl. Scorei, *Șebeși*: nl. Sebeș, *Sevestreanu* (44): nl. Săvestreni, *Șincanul, Sincariul* (26, 32): nl. Șinca, *Șoneru* (15, 43, 44, 45, 48, 51, 63): nl. Șona, *Șorșan* (44): nl. Șoarș, *Todorițan* (55): nl. Toderița, *Vădean* (26, 44, 48): nl. Vad, *Vinețan* (36, 42, 57): nl. Vineția, *Vișteanu* (4, 26, 47): nl. Viștea, *Vlădărean* (56): nl. Vlădeni, *Voilan, Voilai* (13, 24): nl. Voila, *Voivodean, -dan* (24, 39): nl. Voivodeni.

Toate numele de mai sus se datoresc unei mișcări de populație printre satele din Țara Oltului. Atragem atențiunea asupra faptului că în unele cazuri se menține tradiția originii locale a familiilor numite cu asemenea Nf. (cf. *Receanu*).

Nume familiare dela nl. mai îndepărtate de Țara Oltului: *Apolczan* (44): nl. Apold, j. Sibiiu, *Bălgrăzanu* (2): nl. Bălgrad (=Alba-Iulia), *Brașovean* (44): nl. Brașov, *Bucureștianu* (12): nl. București, *Craioveanu* (44): nl. Craiova, *Dristaru* (2): nl. Dârste j. Brașov, *Földveran, Foldorean* (4, 13): nl. Feldioara j. Brașov, *Fofelzanu* (2): nl. Fofeldea j. Sibiiu, *Giurgiuwan* (44): cf. nl. Giurgeu (Gyergyószárhegy, Gyergyótekerőpatak și Gyergyószentmiklos j. Ciuc), *Hațeganu* (35): nl. Hațeg j. Hunedoara, *Heghigan* (58): nl. Hăghig (ung. Hidvég, j. Treiscaune), *Finar* (44): nl. Jina j. Sibiiu, *Măieran* (2, 46): cf. nl. Maier, j. Năsăud, *Orlățan* (2): nl. Orlat j. Sibiiu, *Poenaru* (19, 47): nl. Poiana j. Sibiiu, *Râșnovan* (55): nl. Râșnov j. Brașov, *Rucăreanu* (28, 55): nl. Rucăr j. Muscel, *Seceleanu* (44): nl. Săcele j. Brașov, *Turdeanu* (34): nl. Turda, *Vașarheianu* (44): cf. nl. ung. Marosvásárhely (= Târgu Mureș); *Zárnoven* (21): nl. Zărnești (cf. DR., VI), etc.

Remarcăm că numele de mai sus provin sau dela nume de localități vecine cu Țara Oltului, sau dela nume de localități mari, de importanță în viața administrativă a Ardealului sau a Munteniei. E interesant, dar istoricește explicabil, că nu apar în Țara Oltului Nf. dela nume de localități din Moldova. E probabil că un nume ca *Bălgrăzanu* nu a fost

purtat de o familie venită din *Bălgrad*, ci din regiunea acestui oraș; tot astfel *Bucureștianu*, *Craioveanu*, *Hațeganu*, *Turdeanu*, *Vașarheianu*.

Nume provenite dela numele unor regiuni: *Albeanu* (1): j. Alba, *Ardeleanu* (1, 4, 10, 18, 25, 36, 39, 45) e interesant pentru felul cum se numeau indivizii după regiuni¹⁾, *Bănățan* (44): Banat, *Bârsean* (1, 8, 10, 13, 14, 21, 23, 26, 32, 33, 34, 38, 39, 40, 43, 55, 56, 57, 62), *Bârsănel* (36, 37), *Bitoleanu*, *Moldovan* (25, 26, 28, 38, 42, 44, 46, 55, 60, 62), *Munteanu* (1, 2, 3, 4, 10, 11, 13, 19, 26, 30, 35, 38, 39, 42, 44, 45, 46, 47, 51, 55, 59, 60), *Mureșan* (44), *Olteanu* (10, 20, 55, 57), *Târnoveanu* (62). Fără nici o îndoială, în unele cazuri, nume ca cele de mai sus, sunt date unor indivizi veniți dela distanțe mai mari, din localități necunoscute, nici măcar din auzite de populația Țării Oltului (cf. *Bănățanu*, *Moldoveanu*, *Mureșanu*, *Târnăveanu*, etc.).

În unele cazuri Nf. se dau după Nt. de pe teritoriul comunei sau după apelative topice: *Băltan* (63): baltă s. Nt. Balta, *Băltărean* (44): Nt. Băltărie, *Câmpan*, *Câmpean* (25, 33, 45, 46), *Cotonaru* (43), *Dindeal*, *Dendial* (1, 2) (?).

Nf. ca cele amintite, atestate relativ destul de des și în toate regiunile Țării Oltului, ne arată că imigrările de populație în trecut au fost remarcabile. Condițiunile vieții economice pe care iobăgimea din această regiune a avut să le îndure din partea « domnilor nemeși » nu erau din cele mai ușoare. Ele sunt cuprinse în Urbariile « curților » boierești din satele făgărășene, și sunt, în unele cazuri, extrem de grele (cf. Șt. Meteș, VA. I, passim). E interesant să remarcăm totuși răspândirea Nf. ca *Moldoveanu*, *Munteanu*, care ne arată că dincolo de munți condițiunile de viață ale șerbilor erau și mai grele decât în Făgăraș²⁾.

Prin analogie cu partea cea mai mare a supranumelor, și nume ca cele de mai sus au devenit și devin depreciative.

¹⁾ E. Petrovici îmi comunică următoarele: locuitorii din Arpaș, care au pământuri în dreapta Oltului, spun — când se duc la lucru — « mergem pe Ardiial, la lucru ».

²⁾ Atragem atenția asupra Nf. dela nume topice, nederivate, obișnuite azi în denominații ce *Vasiliiu-Cluj*, *Ionescu-Sisești*, *Demetrescu-Brăila* etc. Astfel de Nf. sunt: *Baltă*, *Bobohalma*, *Brod*, *Bruia*, *Căpâlna*, *Delniță*, *Fogoraș*, *Gora*, *Lunca*, *Oraș*, *Pădure*, *Pârâu*, *Șintereag*, *Șona*, etc.

Găsim câteva supranume, în circulație azi în Țara Oltului, care cuprind această notă. Astfel, *Helmegeanu*, Sprnf. «fiindcă se încalță cu opincile ca la Hălmeag» (33)¹⁾. Unele însă nu cuprind această notă: *Drumeni* Sprnc. (46) sunt cei cu gospodăria pe lângă drum; *Gărdureni* Sprnc. cei care locuiesc pe o stradă mică, paralelă cu strada principală» (34); *Gruieni* Sprnf. (34), *Pădureni* Sprnc. «cei care stau aproape de pădure» (30); *Păstrăvălani* Sprnc. «cei de dincolo de vale» (22); *Tufari* Sprnc. «fiindcă sunt aproape de pădure» (58, 60), *Țutari* Sprnc. (34), *Olteni* Sprnc. «cei de dincolo de Olt, ne spun ~» (5)²⁾.

* * *

În cazul supranumelor provenite dela apelative numind obiectiv îndeletnicirea individului sau a colectivității, nu prea avem mult de spus. Ele de altfel ies din cadrul ideologic al supranumelor ca factori stilistici ai denominației, întru cât sunt totdeauna impregnate de sensul acela ironic depreciativ care dă vigoare și trăinicie în circulația numelor de batjocură. Apelativele indicând îndeletnicirea, intrate ca determinante în formula de denominație a unui individ, trăiesc de obicei numai atâta cât trăiește individul care exercită realmente îndeletnicirea. Urmașii, cu alte îndeletniciri moștenesc asemenea supranume numai în cazuri speciale, când adecă supranumele își asumaseră prin întinsa lor întrebuințare, o valoare simbolică familiară și cu o tendință vădită de depreciere.

Asemenea supranume au trecut în rândul numelor de familie, adoptate fiind oficial în sistemul antroponomastic legal, într'o epocă în care se impunea obligațiunea purtării unui nume de familie. Supranumele afectiv, în dese cazuri, nu era declarat în fața reprezentantului administrației care

¹⁾ Un caracter ironic au și: *Orășan*, *Orășani*, *Orășeni* (Sprnc.) numiți în batjocură locuitorii din Făgăraș (44), de cei din Ileni (41), cei din Luța * că Luța a fos k'its'or de oraș, căts'e Luța-i sat nic * (27), de cei din Beclean (26), Dridif (25) și de cei din Ludișor.

²⁾ Nu mai expunem aci numele provenite dela nume etnice. Cf. în privința acestora ceea ce s'a spus despre câteva din aceste în volumul * În memoria lui Vasile Pârvan *, București 1934, pp. 279—283.

avea misiunea să organizeze sistemul imperfect al denomi-nației în sensul impunerii unui nume de familie fiecărui cetățean. Acesta din urmă preferă să-și declare ca nume de familie titlul îndeletnicirii sale, care foarte adesea era îndeletnicirea întregului nucleu familiar, moștenită ca și în Occident¹⁾, din tată în fiu, generații de-a-rândul.

Supranumele provenite dela titlul unei îndeletniciri se dau uneori individului și după ce acesta a încetat de a mai exercita acea îndeletnicire. În același timp însă, credem că în foarte numeroase cazuri, această menținere a supranumelui se datorește notei depreciative pe care și-a câștigat-o anterior. N'am înțelege rațiunea întrebuintării unui supranume ca *Berbecar* purtat de un preot, care desigur nu mai păzea berbecii, ci îi va fi păzit în copilărie, înainte de a ajunge păstor sufletesc al credincioșilor²⁾.

Multe din supranumele provenite dela asemenea determinative nu sunt imbibate de sens depreciativ. Supranume ca *Blidar*, *Ferestrar*, *Glăjăr*, *Timar*, etc., pe care le întâlnim la tot pasul, nu sânt în realitate decât determinante obiective din punct de vedere semantic, adoptate însă de sistemul antroponomastic la numirea unor familii cunoscute. Sensul lor semantic e, evident, numai pentru cel care face asemănarea cu limba comună. Izolate de limba comună, supranume ca cele de mai sus sunt lipsite de sens, ele nu mai « reprezintă » nimic din punct de vedere semantic, având o funcțiune exclusiv antroponomastică. Pe urmă, printr'o comparație cu elementele limbii comune, asemenea supranume ajung să se contagieze de o nuanță de sens degradatoare. Marea majoritate a supranumelor, se știe doar, sunt depreciative. Mediul semantic al acestora fiind afectiv, chiar supranumele care la origine nu sunt elemente semantice depreciative se imbibă de această depreciere.

Se știe apoi că înăuntrul limbii, alături de cuvinte cu « sens neutru » sunt și de acelea care cu timpul, prin evoluția istorică a unei îndeletniciri pe care o numesc, intră într'un cadru

¹⁾ Cf. A. Dauzat, *op. cit.*, p. 91.

²⁾ Evident, supranumele poate proveni, printr'o evoluție metonimică, dela numele îmbrăcămintei numită *berbecar*.

semantic afectiv. Mai mult chiar : același termen, întrebuițat într'o împrejurare, poate să aibă, pentru cel care-l rostește, o nuanță semantică afectivă deosebită de cea uzuală, obiectivă. Alunecarea de sens se datorește dispoziției psihologice a individului vorbitor și ascultător. După cum aceeași dispoziție psihologică influențează rostirea cuvintelor ¹⁾, tot astfel mijlocește puțința de a nuanța, potrivit stării noastre psihologice, și sensul acelor cuvinte, dându-le, după circumstanță, un colorit afectiv.

De obicei titlurile care numesc pe cei care practică deosebitele meșteșuguri și îndeletniciri omenești sunt pentru noi cuvinte cu sens obiectiv. Îndată ce constatăm însă că cel care practică o îndeletnicire nu corespunde exigențelor, că nu-și cunoaște bine meseria, că o înjosește, atribuim voit titlului său o nuanță de sens ironică sau chiar pejorativă.

Această nuanță depreciativă se manifestă sau înainte ca un titlu să fi intrat în compoziția formulei de denotație personală, sau după ce — ca supranume — a pătruns definitiv în antroponomastică. Un supranume ca *Iconari*, dela apelativul *iconar* « negustor sau zugrav de icoane », nu cuprindea, probabil, la început, o nuanță de sens depreciativă. Această depreciere e de dată mai târzie și ea e dovedită de existența însăși a supranumelui. Ea se datorește, poate, caracterului izolat al îndeletnicirii. Supranumele *Lingurar* dela *lingurar* « cel care face linguri » își datorește vigoarea caracterului său afectiv : se știe doar că Tiganii sunt de obicei cei care fac linguri. Supranumele acesta cuprindea sensul depreciativ chiar din momentul intrării sale în antroponomastică.

În cele mai dese cazuri, deprecierea se datorește caracterului degradator al îndeletnicirii însăși. Astfel Sprn. *Budar*, provenit dela apelativul *budar* « curățitor de closete ».

În ceea ce privește aprecierea fiecărei îndeletniciri în parte, subiectivismul joacă un rol de căpetenie. Antagonismul dintre diferitele categorii de meșteșugari face ca un individ cu o meserie să aibă o opinie cât se poate de nefavorabilă

¹⁾ Kr. Nyrop. *Grammaire historique de la langue française*, IV, Copenhague, 1913, p. 94.

despre meseria diferită a semenului său. Cineva cu o îndeletnicire consideră inferioare pe toate celelalte îndeletniciri ale consătenilor săi. De aici sensul subiectiv, de cele mai multe ori depreciativ al titlului celor mai multe îndeletniciri omenști. Supranumele *Broscari* dat locuitorilor unei localități « fiindcă prind broaște pentru negoț », *Cărbunari*, altora, « fiindcă fac cărbuni », explică nota lor ironică prin caracterul însuși al îndeletnicirii. *Clopotari*, *Răcari*, *Vărari* sunt supranume care se explică în același fel.

Prin mijlocul aceluiași fenomen de degradare semantică, remarcată în cazuri izolate ca cele de mai sus, titlurile unor demnități din viața publică, titlurile de noblețe și acele care numesc diferite clase sociale, devin cu timpul mijloace foarte obișnuite și foarte sugestive pentru a fi adoptate ca supranume. Degradarea semantică a acestora se datorește și de astădată exclusiv ironiei. Pretențiunile exagerate și nejustificate ale indivizilor sau ale grupurilor de indivizi, aroganța, mândria, felul de a se purta în raporturile cu colectivitatea, constituie pretutindeni și totdeauna tot atâtea motive pentru ca opinia publică să-i zeflemizeze, stigmatizându-i cu un supranume dela numele unor demnități.

Am putea grupa în două clase supranumele dela asemenea titluri: a) dela titlul unei demnități avute realmente de cineva, cum ar fi de pildă *Fraităru*, *Căpraru*, *Cătănoiu*, *Gociman*, *Judele*, *Județul*, *Rișpințentu*, *Feșteru*, etc., și b) supranume dela numele unor titluri pe care cei numiți cu ele nu le-au avut niciodată. Aceste sunt creații ironice voite, date cu scopul de a face aluzie la un defect psihic sau moral, la o circumstanță din viața individului, etc. Astfel, *Paler*: *păler* « șef de lucrări la ridicarea unei clădiri », *Boeri*, *Boerișu*¹⁾, *Călugăru*, *Căpitan* « a rămas unui Balea, din vorbă de copii:

¹⁾ Boeria, ca instituție socială, indicând clasa privilegiată a proprietarilor de pământ dăruit de « domn » în schimbul unei prestații militare, e veche și foarte răspândită printre Români din Țara Oltului. Nu e de mirare deci dacă Nf. *Boer* e atât de des acolo. Azi, supranumele are la bază sensul depreciativ ironic de « sărac ». Cf. dictioanele: « *Viță de boer*, *Neam de cimpoer* adresat unui « om din proști care se pretinde a fi de neam vestit », *Boeri cu boii de funie* li se zice oamenilor mândri dar săraci (Zanne, IV, 281).

Tata-i tan (= căpitan) și *Matei i grof*¹⁾; *Preoteasa*, *Deputatu*, *Grofenciu*, *Împărații*, *Nemeși*, *Prințu*, *Vlădicu*, etc.

Sunt cunoscute în Țara Oltului și supranume care fac aluzie la o stare socială mai modestă. Astfel, *Jeleri* « oameni săraci »: *jeler* cel care nu are pământul, casa lui și trebuie să stea la altcineva, muncind pentru întreținere (Densusianu, *Ha.*, 341). *Paoru*, *Pauori* « sunt egoiști și închiși » face aluzie tot la o clasă socială și la un mediu sășesc.

E interesant cum termenii indicând ranguri din ierarhia militară se bucură de oarecare frecvență printre supranume. Această constatare ne arată că în mare parte supranumele sunt create mai ales de tineret sau în sate care au cunoscut din vechime serviciul militar și mediul soldățesc. Dar, acești termeni nu au numai la noi nuanță de sens depreciativă, ci și în alte limbi²⁾. Alături de supranumele amintite mai sus, mai raportăm aci *Husari*.

Alte calificative depreciative, devenite supranume, indicând condițiuni de viață umilă sau degradatoare, îndeletniciri ocazionale sau ocupații josnice, sau ironizând lipsa unei îndeletniciri serioase, sânt: *Câlțari*, *Cenușari*, *Ciupercari*, *Cocenari*, *Jimblari*, *Mâzgari*, *Trăistari*, *Zodiași*, etc.

* * *

Mai interesante din punct de vedere istoric decât supranumele, și fiindcă sunt mai numeroase și mai variate, sunt numele de familie provenite dela titlul unei îndeletniciri sau a unei demnități. Am văzut mai sus, că multe din supranumele de această natură cuprind o notă depreciativă sau ironică și desigur și de aceea se aplică indivizilor chiar după ce aceștia au încetat să exercite îndeletnicirea sau demnitatea respectivă. Multe din numele de familie provenite dela titlul unei demnități sunt la origine supranume ironice, indivizii numiți cu nume de titluri neîndeplinind niciodată, nici ei și nici ascendenții familiei lor, asemenea demnități. Astfel de Nf.

¹⁾ « Notez că această familie e din iobagi cari nu făceau militărie » (27), zice corespondentul.

²⁾ Pentru franc. cf. Kr. Nyrop, *op. cit.* IV, 123.

sunt *Banu, Craia*, etc. De asemenea nu totdeauna cei numiți cu Nf. ca *Boer, Nemeș, Popa*, etc., au făcut efectiv parte din aceste categorii sociale.

Totuși, marea majoritate a Nf. de acest fel, au fost private de nota ironică, fiind simple apelative, indicând îndeletnicirea, care putea să fie personală, — a capului familiei — familiară — fiind exercitată de toți membri familiei — și moștenită din tată în fiu.

În momentul când Nf. a devenit o necesitate juridică, fiind trecut într'un act notarial, supranumele au fost în mare parte acelea care au luat această funcțiune. Titlul îndeletnicirii individuale sau familiare a devenit atunci un mijloc foarte obișnuit de a ajunge nume de familie.

Istoricește, asemenea nume de familie sunt interesante, fiindcă documentează vechimea unor îndeletniciri și ilustrează felul de viață economică și socială la țărănimea din Țara Oltului, în trecut. Multe din îndeletnicirile pe care le considerăm relativ recente, apar, prin existența unor nume de familie, de dată mai veche. Unele din aceste nume de familie ne desvăluie îndeletniciri necunoscute astăzi, sau prea puțin exercitate în cadrele vieții dela țară. Mai presus de toate însă ne arată că viața noastră rurală prezenta, în trecut, din punct de vedere al îndeletnicirilor, aspecte foarte variate.

Evident, multe din îndeletnicirile documentate de numele de familie de mai jos, nu sunt de origine locală rurală și nu sunt legate exclusiv de viața agricolă, păstorească sau industrială țărănească a regiunii. Bună parte din ele presupun o influență dela oraș asupra vieții rurale, fie prin intermediul « curților » boierești, fie prin armată, sau rezultând din contactul cu elemente etnice streine.

a) Îndeletniciri păstorești sau de gospodărie agricolă, indică nume de familie ca: *Berbecar* : *berbecar* « păzitor de berbeci », *Boar* : *boar* « (rar) păzitor de boi », (în Muntenia) « proprietar de boi », *Brânzar* : *brânzar* « cel care face brânză la el acasă sau în altă parte, dar nu la stână », « vânzător de brânză », *Cocișu* : ung. *kocsis* « rândaș » (dial. *cociș* ibid.), *Colcer, Colcear* : ung. *Kulcsár* « pivnicer », *Cosaș, Păcurar* : *păcurar* « păstor de oi », *Pescar, Purcar(iu), Răcar, Răchiar* :

răchiar, *răchier* « cel care face rachiu », *Rășinar (iu)* : *rășinar* « unul care face negoț sau adună rășină », *Stăvar* : *stăvar* « herghelie », *Stupar (iu)*, *Văcar (iu)*, etc.

b) Nume care indică o îndeletnicire locală, uneori incidentală : *Bobar (iu)* : *bobar* « cel ce ghicește cu bobii », *Brudar* : *brudar* (în Moldova și Transilvania) « cel care mână brodul, podar », *Budar (iu)* : *budar* « cel care curăță closetele », *Crâșmar (iu)* : *crâșmar* « proprietar de crâșmă », *Podar* ; *Cimpoier (iu)* : *cimpoier* « cântăreț din cimpoi », *Clopotar* : *clopotar* « cel ce face clopote », « cel care trage clopotele la biserică », *Flueraș* : *fluieraș* « cântăreț din fluer », *Surlașu* : *surlaș* « cântăreț din surlă », etc.

c) Nume provenite dela titlul unei îndeletniciri :

Bărbiiar : + *bărbiiar (iu)*, azi *bărbier*, neologism intrat de timpuriu în limbă, prin filiație neo-greacă (*μπαρμπιέρης*) (D.A., s. v.). În limba veche cuvântul însemna și « medic » (cf. Meteș, *Rel. com.*, 222). Asupra meșteșugului în vechime, cf. Iorga, *Negoțul*, 165, *Istoria comerțului românesc, Epoca veche*, p. 97; *Bărdaș* : *bărdaș* « dulgher », meșter foarte util în industria rurală. Asupra bărdașilor în trecut, cf. Iorga, *Negoțul*, 174; *Blidar (iu)* : *blidar* « olar care face blide ». « Blidele se lucrau... de meșteri anume, care-și alegeau o poiană și găteau acolo... la blide... » (Iorga, *Negoțul*, 163, *Ind.*, 23). Nf. poate proveni totuși și dela o poreclă : « om căruia i place să mănânce dela altul » (D.A., s. v.); *Botar (iu)* : *botar* (Transilvania) « meștesugar care face și vinde bote, dogar ». După Iorga, *Ind.*, 155, *butarii* « erau socotiți, în Principatul muntean, nu fabricanții de buți, ci acei ce încarcă și descarcă buțile ». *Budnaru* : *butnar* « cel care face buți ». Asupra butnarilor moldoveni, cf. Iorga, *Negoțul*, 175, *Ind.*, 59; *Cadaru* : *cadar* « cel ce face căzi »; *Căldărar* : *caldărar* « meștesugar care face sau repară căldări și alte vase de aramă; negustor de căldări. Căldărarii puteau fi Români sau Țigani (cf. Iorga, *Ind.*, 52—53); *Cercelaru*; *Cherecheș* (ung. *kerekes* = rotar); *Chivărar* : *chivărar* « căciular »; *Ciorogar* : *ciorogar* « cismar », p. extensiune (Hațeg) « nemeș sărac ». Despre *ciorogarii* din Țara Oltului, cf. Iorga, *Ind.*, 147; *Cismașu*, *Cizmădia* (cf. asupra cismașilor din trecut Iorga, *Ind.*, 47—49, 88—90,

147—151); *Cojocar* : *cojocar* « meșter care croiește sau înflorește cu cusături cojocul ». « Erau cojocari prin târguri, dar, precum nu lipsesc astăzi în satele din Ardeal, astfel ei trebuie să se fi aflat în trecut prin toate așezările noastre », (Iorga, *Negoțul*, 159, *Ind.*, 44—45, 139); *Cuțitaru* : *cuțitar*, În sec. XVIII, în Principatul muntean, cuțitarii se trimit din Ardeal (Brașov) (Iorga, *Ind.*, 52); *Dârstar(iu)* : *dârstar*, cel care bate postavul de lână în piuă spre a-l face mai mișos. Despre *dârste* și *piue*, cf. Iorga, *Negoțul*, 160, *Ind.*, 19; *Fazacaș*, cf. *Blidaru*; *Ferestrariu*, *Fleșaru*, *Glăjaru*, *Grădinaru*, *Lăcătușu*, *Lingurar*, *Măsar*, *Murar*, *Olar*, *Păler*, *Pânzar*, *Petecar*, *Pietrar*, *Pitar*, *Ploscar*, *Rotar*, *Sabău*, *Șelaru*, *Sighiartău*, *Socaciu*, *Spătar*, *Tăbăcar*, *Timaru*, *Trăistaru*, *Văraru*, *Vărzaru*, *Zugravu*.

d) Următoarele nume de familie provenite dela titlul unei demnități sau categorii sociale sunt, în parte, la origine, supranume ironice, indivizii numiți neîndeplinind, probabil, decât rar, demnitățile respective: *Bașa*, *Banu*, *Birău*, *Boer*, *Călugăru*, *Cătană*, *Dascălul*, *Deacu*, *Firer*, *Haiduc*, *Judele*, *Nemeșu*, *Pârcălabu*, *Plăieșu*, *Poșa*, *Prăvaru*, *Pușcașu*, *Robu*, *Șulăru*, *Trâmbițașu*, *Tunaru*.

* * *

Un mare număr de nume arată — la început fără intenție de batjocură — o infirmitate sau un defect avut de un individ. Deodată cu întrebuițarea în sistemul de denotație a unui asemenea calificativ, ca un distinctiv, pentru numirea unui anumit individ, se îmbibă de acel conținut injurios caracteristic supranumelor. Distinctivul devine deci injurios în momentul când poate substitui — fără să producă confuzie în legătură cu persoana pe care o indică — adevăratul nume. Exemplu: *iobagionum Csungu cognominatum in rusticano*.

Supranumele provenite dela aceste calificative trăiesc de obicei cu individul care le poartă. Sunt, totuși, foarte dese cazurile când — prin extensiune — se dau și restului de indivizi făcând parte din același grup familiar, chiar dacă acei

indivizi nu au infirmitatea indicată de nume. Evident, supranumele de acest fel se cristalizează și ele ca nume de familie.

Se atestă ca supranume sau ca nume de familie următoarele forme, indicând la origine particularități fizice: *Albu, Bălan, Breazu* (cu aluzie la păr), *Buzata, Chelu, Chioru, Ciungu, Ciontea, Ciupitu* (ciupit de vărsat), *Colțata* (= cu dinții mari, ieșiți din rând), *Cretu, Găbu* (= ghebosu), *Grasu, Gușați, Incârligatu* (cf. și *Cârlig*), *Macru, Mărunțelu, Mititelu, Mutu, Negru* (cu aluzie la culoarea feței sau a părului), *Orbu, Pletosu, Roșu* (cu aluzie la păr), *Spănu, Știrbu, Strâmbu* (cf. *Incârligatu*), *Stângaciu, Surdu*, etc. Forme provenite din calificative sau porecle: *Boșorogea* (« fiindcă-i boșorog de picioare, umblă rău »), *Bulbosu* (cf. și *Gălcu*, cu tumori pe gât), *Curtea* (dela *curt = scurt*), *Clonțea, Ciula, Ghizdăvu, Nodea* (cu aluzie la statură), *Pistruia* (cf. *Ciupitu*), *Rânjea* (deriv. din *rânji*), *Zbârcea* (cu față ridată), etc., alături de *Cufurea, Harpău* (cf. *hărpăi = a mânca repede*), *Fâsa, Fârnaș, Fârnoagă*, etc.

Indică particularități psihice: *Blehuț* (= fig. netot, prost), *Budulan* (= nătărău), *Calicu* (= zgârcit s. sărac), *Fătăliga* (= flăcău cu apucături femeiești), *Foflea* (= om puturos), *Măgădan* (= prost, vlăjgan), *Moleșitu, Prostu, Purdu, Tontea*, etc., etc.

Tot particularități fizice sau psihice indică și calificative injurioase — figurate — ca: *Băboi* (= bărbat cu apucături femeiești), *Buleandă* (= femeie ușoară), *Cârcotițe* (< *cârcotă* = om gălcevitor), *Cârlan* (= necioplit, bătăran), *Dârnău* (*dârnă* = bătrână gârbovită), *Hodorogea* (cf. *Boșorogea*), *Pârțu* (= om artăgos), *Soricu* (= om slab)¹⁾, etc., *Butura, Bulbuc, Burduc, Butucea, Boita, Boantă, Hală, Holă*, etc. Deosebit de interesant ni se pare Sprn. *Usturosu* « dat membrilor familiei *Balea* porecliți și *Brânzari*. De oarece acest nume de batjocură (*Brânzari*) nu mai pare destul de tare, nici nu mai supără pe ce-i ce-l poartă, de aceea li se zice

¹⁾ Dacă avem de a face cu un individ imigrat, de pildă, din Munții Apuseni, unde avem forma *sorc*. Altfel ar fi un derivat diminutiv din *Soare* cu suf. -icu.

Usturosu » (27). Avem de a face deci cu o formă născută din elipsa (*Brânză*) *usturoasă*¹⁾.

Un grup pe cât de bogat pe atât de interesant îl formează numele de origine figurată. Acele cu originea în termeni care numesc noțiuni intime, în strânsă legătură cu aspectul vieții exterioare a individului și în numele părților de corp care constituie o notă caracteristică a individului, le considerăm metonimice. Spiritul iscoditor și malițios al colectivității remarcă cele mai mici defecte, cele mai neînsemnate aspecte din viața fizică a individului, cărora li se dă o importanță exagerată și se consideră tendențios ca o notă esențială, fundamentală în înfățișarea individului. Un supranume ca *Mustătea* se datorește unei extensiuni dela *mustață*, sensul acestui termen fiind considerat voit ca o notă preponderentă a caracterului fizic al individului²⁾. Astfel, o parte a corpului, sau un obiect de îmbrăcăminte puțin comun în partea locului, felul de-a vorbi, etc., atrag la un moment dat atenția colectivității asupra unui individ, devin ușor un simbol al individului însuși. Numele metonimice sunt prin urmare: reproducerea felului defectuos de a vorbi al cuiva, sau termenul însuși care numește în partea locului partea de corp sau obiectul de îmbrăcăminte care atrage atenția asupra individului vizat. Astfel, metonimia e un mijloc foarte comod de exprimare, fiindcă individul vorbitor care creiază uneori voit, e scutit de efortul psihic necesită în cazul atâtor alte nume metaforice. Metonimicele, mai puțin decât oricare grup de cuvinte, definesc o noțiune mulțumindu-se doar să o evoce.

Nume provenite din termeni care indică părți de corp, avem: *Buric*, *Burta*, *Buzea*, *Căpățână*, *Ciortea*, *Colțu*, *Colțea*, *Pântece* (cf. și *Borhan*, *Burduc*, *Burta*), *Pieptea*, *Pulpea*, *Rânea*, *Tâmplea*, *Urechea*, etc. Evoluții improprii, datorite unor circumstanțe anumite, sau unor asocieri mai

¹⁾ Pentru alte asemenea construcții eliptice în românește, cf. S. Pușcariu, *Din perspectiva Dicționarului*, Cluj, 1922, p. 39.

²⁾ Gaston Esnault, *L'imagination populaire. Méthaphores occidentales*. Paris 1925, p. 33, consideră metonimia nu ca o « extensiune de sens » ci ca o « comprehensiune » a unui ansamblu în sensul unei particularități a acestuia.

îndepărtate, cu părți de corp dela animale și păsări: *Borhan*, *Ciocu* (cf. și *Gurică*), *Codoiu*, *Chicior de porc*, etc.

În satele noastre, lipsite de un contact mai întins cu viața cosmopolită, se remarcă — și se mai remarcă încă — o anumită omogenitate în felul de a se îmbrăca al locuitorilor. Indivizii care din motive economice, sau de fală, se îmbracă altfel decât restul concetățenilor lor, sau dacă încearcă să adauge îmbrăcămintei caracteristice a satului podoabe, sunt, adesea, batjocoriți. Îmbrăcămintea, sau uneori adausele la îmbrăcămintea, au dat naștere la nume ca: *Betelii* (= tivitura «de sus a izmenelor»: «mai de mult, șercăienii încingeau pe cisme niște bete»), *Cercelu*, *Călțunea*, *Chiotoroea*, *Desculțul*, *Izmenea*, *Lulea*, *Pipa*, *Șolea* (cf. *șolă* = opincă), etc.

Foarte adesea indivizii își datoresc numele felului lor de a vorbi. Un cuvânt neuzitat în graiul local, o pronunțare neobișnuită sau vicioasă a cuvintelor, care jignește simțul lingvistic al colectivității, e foarte obișnuit exploatată în folosul creierii numelor (mai ales de batjocură). O rostire personală sau regională, care nu corespunde uzului general, provoacă reacțiunea din partea colectivității. Această reacțiune se manifestă prin ridiculizarea indivizilor în gura cărora se remarcă asemenea rostiri¹⁾. Tendința e atât de remarcabilă și datina de a reacționa ironizând aceste defecte atât de vie, încât membrii noștri corespondenți ne atrag mereu atenția asupra ei. Astfel, ni se spune: *Bohan* e un supranume dat unui individ care fiind mic, s'a bătut cu un tovarăș, zicând: «stai, că iau eu un *b o h a n* (= *bolohan*)» (46)²⁾; *Găliciu*, «când era mic se juca cu soru-sa prin curte. În decursul jocului strigă: hai, mamă, c'o apucat *p u c e l u* (= *purcelul*) pe *g ă l i c e*» (27); probabil și supranumele *Becu* se datorește unei asemenea pronunțări din graiul copiilor³⁾.

Sunt indivizi care, când vorbesc, *r e p e t ă* mereu o formă stereotipă, o frază, sau un cuvânt, care devine astfel supranumele lor personal. Astfel *Nenea* e un nume de batjocură

¹⁾ Cf. A. Meillet, *Linguistique historique et linguistique générale*, p. 230.

²⁾ Cf. totuși ung. *b o h ó* = prost, caraghios, de unde rom. *bohău*, iar prin schimb de sufix, *bohan*.

³⁾ Supranume rămase din graiul copiilor se cunosc și în alte limbi, cf. A. Dauzat, *op. cit.*, 173.

dat unui individ care « la toată vorba repetă: *nene* » (21); *Una 'ntr'una* se numește unul care « când e beat, spune mereu așa » (58)¹⁾; altul e numit *Vangheloiu* « fiindcă înjură de Evanghelie » (27); alții, *Bleascu*, *Cântaru*, fiindcă înjură și ei, « cu vorba asta ».

Preferența de a numi anumite noțiuni cu un alt termen decât cu acela obișnuit în graiul consătenilor dă și ea loc la aplicarea de nume indivizilor cu asemenea preferințe. Unul e numit *Geamu* fiindcă « întors din militarie, zicea *geam* pentru *fereastră* » (46). Tot așa se explică: *Patrolă*, *Basamac*, *Țârîca*, *Tuțu*, *Măicuțe*, *Liucă*, etc.

Nașterea unor nume de acest fel se datorește unor circumstanțe memorabile din viața individului. Astfel *Daili* se numește unul căruia « nevastă-sa i-a cântat, odată, când a căzut beat în vale: dili, daili » (53); *Boacă* e « o femeie prinsă cu haine de furat. Prinsă, mărturisește zăpăcită că le-a găsit în *boacă* (= bulboacă) » (27); *Lehet-Budac și Dăianu*, un individ care « a răspuns așa unui Ungur, fără să știe ce însemna cuvântul *Lehet*, și fiindcă fura ca cei doi bandiți, Budac și Dăianu » (26); *Poac troasc și-o traistă de prune*, *Raptata-papară*, *Hoș-în-trop*, *Alo pe sub fereastră*, etc.

Aceeași tendință de ironizare o remarcăm și în cazuri de diferențe de graiu regional. Mai ales supranumele colective se datoresc acestor aluzii la felul de a vorbi al nucleelor sociale înconjurătoare. Pentru *f o n e t i s m u l* deosebit al graiului lor, locuitorii din Dridif sunt batjocoriți *Șă*, *Șă la șăpot*²⁾. Uneori, supranumele se reduce la un termen local, numind o noțiune deosebit decât mediul înconjurător. Astfel interpretăm forme ca: *Țecherușe*, *Cane*, *Cheltei* (sinonimele « ulciorului »), sau după sinonimele « cartofului »: *Gogoașe*, *Gogoșari*, *Picioicani*.

Formă interesantă *o n o m a t o p e i c ă*: *Vova*, *Voaza* date indivizilor pentru defectul cu care pronunță pe *v*.

Tot printr'un proces de metonimie se explică și numele provenite dela nume de *a l i m e n t e*. Unii din termenii care au creat aceste nume îi găsim întrebuiți în limbă

¹⁾ Cf. și Br. Migliorini, *op. cit.*, 43, A. Dauzat, *op. cit.* 173.

²⁾ Cf. și Br. Migliorini, *Spunti di motteggio popolare*, pp. 6-9.

și în funcție de calificative figurate, făcând aluzie la diferite mețehne fizice și psihice. Un asemenea termen, aplicat figurat unui individ « molâu » (și mâncăcios) e *mămăligă* « trândav, papă-lapte, nătărău » (Zanne, III, 606, 611), de unde printr'o intensificare a efectului ironic, *Băbăligă*, supranume dat unui om « leneș, bleg ». Aproape sinonime: *Coleșa*, *Crihan*. Alte nume de acest fel: *Brânză*, *Brânzea*, *Cârbațoș*, *Ciorba*, *Colacea*, *Covrigea*, *Mălaiu*, *Mușdariu*, *Oțetea*, *Păpară*, *Pita*, *Pogacea*, *Turtea*, *Zeama*, etc.

* * *

Soarta unor supranume metaforice nu e hotărâtă numai de măsura în care e congruentă și vie imaginea pe care o evocă, ci și de efectul pe care îl face asupra indivizilor înșiși vizați de ele. Totuși, colectivitatea nu se lasă influențată totdeauna de faptul că nu supranume nu exersează asupra individului stigmatizat nici un efect. Mediul social, cu voia sau fără voia individului, îi aplică supranumele, atunci când acesta evocă efectiv, în mintea colectivității, imaginea reală sau fictivă a defectului fizic sau nota caracteristică, de ordin psihic, a individului. Valoarea simbolică a supranumelui e totdeauna mai mare în cadrul nucleului lingvistic care l-a creat, decât dincolo de acest cadru. Devenite nume de familie, supranumele figurate își pierd dela o generație la alta valoarea simbolică reprezentativă ¹⁾. Își mai mențin u n e o r i valoarea semantică figurată originară numai supranumele omonime, cu metafore cunoscute și din limba comună și numai în cazul când individul moștenește deodată cu supranumele sau cu numele de familie al ascendentului și calitatea fizică sau psihică a acestuia. Astfel, supranumele *Lupu*, atestat în localități diverse se datorește metaforei din limba comună, care face aluzie la « lăcomia » (în mâncare) a cuiva. Corespondentul ne asigură că sunt oameni lacomi (27). *Porci*

¹⁾ Asemenea pierdere a sensului original al unor expresii glumețe, batjocoritoare și ironice, cunoscute altădată și în graiul comun, au fost remarcate de S. Pușcariu, *Din perspectiva Dicționarului*, p. 41.

sunt numiți membrii unei familii, care trec în ochii consătenilor drept oameni «obraznici». De asemenea *Vulpoiu* e numit unul căruia «i se atribue multă viclenie» (27).

E inutil să se mai insiste asupra bogăției metaforelor românești dela numele animalelor, care fac aluzie la caracterul indivizilor. A. Candrea (*Porecle*) a încercat să claseze diferitele defecte individuale și colective care pot fi, și sunt mai des, ironizate de asemenea metafore. Rămâne totuși o întreprindere nerealizabilă încercarea de a se preciza defectul ironizat de fiecare metaforă în parte. În cazuri ca *Dihor* ne întrebăm dacă metafora face aluzia la sensul de «puturos», la colorarea părului sau a feței, sau la rapacitatea și brutalitatea individului. În unele cazuri avem indicația corespondentului: într'un caz supranumele se dă unui «om negru» (36), iar altuia «cu părul negru» (21). Aluzia din urmă ne lămurește de ce, azi, în anume cazuri, supranumele *Dihor* nu mai supără pe cei vizați, care «fac haz de poreclă» (27).

Creiate exclusiv sub impulsul imaginației spontane, numele metaforice prezintă posibilități infinite de interpretare. Cel care vrea să le explice, e pus în situația de a se găsi necontenit în domeniul ipotezei, care niciodată nu se poate baza pe probe suficiente și deplin convingătoare. Cităm numai două din nenumăratele exemple care ilustrează cât de variate pot fi imaginile evocate de un supranume metaforic. *Bățani*: *bățan* 1) un fel de țanțar mic care tremură din picioare când stă locului; 2) un fel de muște mari, roșietice, care se așează pe cai; 3) un fel de bărzăun. *Pupăză*, *Pupăzoiu*: *pupăză*: 1) Om murdar; 2) un fel de prăjitură, etc. Corespondentul spune că se batjocorește așa un «om cu nasul ascuțit» (30), iar ca supranume colectiv se dă locuitorilor din Sărata, «fiindcă au o pronunțare ciudată și s' vorbăreți» (2).

Nu e lipsită de greutate nici precizarea dacă în cazuri izolate avem de a face cu supranume metonimice sau metaforice. Astfel, dacă am da crezare informației corespondentului nostru, supranumele *Liba* purtat de unul care «de mic, păzea găștele» (46), am avea de a face cu o metonimie. E metonimic și *Păsăroiu*, dat unuia care «umbla după cui-buri» (43).

Fără să intrăm în discuția ipotetică a fiecărui caz în parte ¹⁾, înșirăm mai jos diferite nume figurate, grupându-le după noțiunile care stau la baza lor.

Dela termeni care indică obiecte din gospodăria casnică: *Blidea, Boșca, Budac, Budină, Butoiu, Cană, Căhăli, Cazan, Ciocan, Ciușa, Făcăleț, Olea*, etc.

După obiecte din gospodăria agricolă, din industria populară, etc.: *Blanea, Bobic, Boroance, Buzdugan, Cațavei, Custurea, Ferdela, Fuiorea, Furcea, Fuște, Harșeu, Hurgoiu, Roabă, Teleaga*, etc.; *Ciuhan, Doaga, Druga, Măcău, Țândări, Tocioaș, Zburătură*, etc.; *Cocioabă, Coliba, Burdea*, etc.

E uneori foarte enigmatică evoluția semantică a unor nume provenite de la nume de arbori și plante. Cu simțul său intuitiv, poporul, care trăiește în mijlocul naturii, caută să pătrundă tainele acesteia, încearcă mereu să cunoască proprietățile lucrurilor care-l înconjoară. Nu odată ne e dat să auzim comparații sugestive în ceea ce privește aspectul fizic al vietăților, cu elemente din natură. Un individ costeliv și vânjos, e *cârpănos* în unele regiuni. *Goron* în graiul popular de aiurea e aplicat ca un calificativ unui « om ars de soare » H., II, 79) ²⁾. Evident, nu toate numele provenite dela nume de plante sau dela numele produsului acestora le regăsim cu un sens figurat și în limba comună ³⁾. Iată câteva exemple dela nume de plante și arbori: *Brândușă, Busuioc, Feregă, Hrișcă, Leuștean, Macriș, Mălin, Neghină, Păpădie, Tarhon, Verzea*, etc.; *Carpin, Cireș, Copaciu, Goron, Salcă, Socea, Stejar*, etc. ⁴⁾. Dela numele unor produse agricole: *Boacă, Bostani, Ceapă, Castravete, Hașmă, Orzu, Ovesea, Pesternac, Picioarcă*, etc.

Unele nume provin dela nume comune care designează noțiuni prin natura lor depreciate. Astfel: *Bălea, Băleciu*,

¹⁾ Să se consulte *O n o m a s t i c o n u l*.

²⁾ Cf. și *e un stejar de om*, alături de it. dial. *è'na cerca d'ome* (ap. Iordan, în « Arhiva », XXXI, 219).

³⁾ Exemple ca *Boacă, Bostan, Lubeniță, Burete, Mitarcea, Castravete* ș. a. se pot totuși explica și din limba vorbită (cf. *O n o m a s t i c o n u l*).

⁴⁾ A. Dauzat, *op. cit.* vorbind de nume de familie provenite dela nume de arbori, spune că acestea se datoresc vecinătății unui arbore de locuința celor cu asemenea nume de familie.

Câlțu, Cotoară, Lușcă, Păragine, Plevă, Porloage, Rogozea, Tărăță, Târșu, etc.

Dela nume de animale, păsări, insecte și alte vietăți: *Bica, Bivol, Buga, Cârlanu, Cățină, Cerbu, Cotoiu, Giunca, Mățu, Motoc, Oaie, Pârceș, Porcu, Preușa*¹⁾, *Șoldan, Știra, Ursu, Vaca, Veverița, Vulpe, etc.*; *Bărzoancă, Boboc, Buha, Călefariu, Ciovica, Cloca, Clotea, Cocoru, Cocoșu, Corcodanu, Cucu, Cucuvaie, Gaița, Gânsca, Garoiu, Horoiu, Pasăre, Rață, Uliu, Vrabie, etc.*; *Băța, Bâzic, Boangă, Boarne, Bonder, Bozgaciu, Buzgan, Mușina, Ochieru, Râma, Purece, etc.*; *Broască, Hârcioagea, Mușinoiu, Racu, etc.*

Câteva abstracte: *Brodeală, Lenea, Limpede, Năpastă, Nimereală, Tulbure, etc.*

FORME ALINĂTOARE ȘI FORME BATJOCORIToare

Schimbările voite de gen pe care le constatăm des la derivarea numelor de botez, urmăresc un scop stilistic. Vorbind despre numele masculine derivate cu sufixe feminine, în Peninsula Iberică, L. Spitzer²⁾ amintea și formele românești *Costică, Ștefănuță*, în care sufixul *-ică, -ucă* sânt mijloace de intensificare a caracterului alintător al numelor. Pușcariu³⁾ a completat lista derivatelor românești de acest fel.

Sunt, mai cu seamă, patru sufixe care servesc scopul arătat mai sus: *-ică* (*Comănică, Georgică, etc.*), *-iță* (*Chiriță, Comăniță*), *-ucă* (*Andreucă, Dănilucă, etc.*) și *-uță* (*Comșuță, Stoicuță, etc.*). Toate, sunt cât se poate de productive în românește. E remarcabil că derivă mai ales dela nume de botez din cele mai cunoscute: *Coman, Gheorghe, Ion, Lazar, Marin, Petru, Stan, Toma, Vasile, etc.* Răspândirea întrebuintării pe o scară atât de întinsă a acestor derivate, se datorește, poate, unor împrumuturi slave. În adevăr,

¹⁾ Amintim aci și numele proprii de animale date ca nume de persoană: *Binghea, Cendea, Miercan, Renghiuș, etc.*

²⁾ *Über Ausbildung von Gegensinn in der Wortbildung in Beiträge zur romanischen Wortbildungslehre*, în colaborare cu E. Gamillscheg, publicat în «Biblioteca dell' Archivum Romanicum», Seria II, vol. II, p. 81 ș. u.

³⁾ «DR.» II, pp. 696—700.

nume slave ca *Borika* (masc. și fem.), *Mușika* (< Mutimir), *Radika* (< Radimir), au putut familiariza oarecum la noi — contrar spiritului limbii noastre — întrebuițarea unor forme derivate alintătoare ca cele de mai sus ¹⁾. Observația că în limba noastră mai avem o sumă mare de nume masculine în *-a* (mai ales nume calendaristice sau de origine slavă), care nu produc confuzie de gen și nici nu prezintă o nuanță alintătoare, nu poate avea loc. Grupul numelor masculine derivate cu sufixe feminine cu tendință de alintare, constituie o clasă cu totul aparte. Alături de masc. *Gheorghîță*, avem femin. *Gheorghîța*. Confuzia de gen în acest caz e ușoară. Totuși un Român nu o face. Faptul curios constă în aceea că exemplele de asemenea derivare sunt destul de vechi, datând unele din epoca în care numele personale se articulau în românește și deci derivarea unui masculin cu sufix feminin putea izbi simțul de corectitudine al limbii ²⁾. De sigur, tocmai faptul că asemenea derivare depășea formele comune ale graiului vorbit, a dat valoare stilistică acestor forme derivate.

Remarcăm totuși că derivatele masculine cu sufixe feminine prezintă o deosebire formală față de derivatele cu aceleași sufixe, din feminine. Zicem: *am văzut pe Lăica* (< Nicolae), *pe Culița*, dar niciodată, un Român, dacă vrea să nu se facă confuzie de gen, nu va zice: *am văzut pe Costica*, *pe Ionica*, *pe Ghîța*, *pe Mateuca*, *pe Andreuța*, etc. Derivatele masculine cu sufixe feminine apar de obicei nearticulate (excepție par a face numai *Lăica*, *Culița* și alte câteva, care nu se obișnuiesc însă și la denomi-nația femeilor); cele feminine, cu aceleași sufixe, articulate (*Mări-niță* — *Mări-nița*, *Dumitriță* — *Dumitrița*, etc.).

¹⁾ Să nu se uite apoi că un sufix *-ica*, îndeplinind aceeași funcțiune, există și la Spanioli (cf. Meyer-Lübke, *Grammatik d. rom. Spr.* II, 542) și, evident, de altă origine. La noi, sufixul poate să fie tot o moștenire latină, ca și la Spanioli (*-icus*, alături de *-icus*, a, cf. G. D. Serra, *Per la storia del cognome italiano*, în «DR.», IV, p. 564) și s'a putut amesteca cu suf. slav *-ika*, deși acesta din urmă în slavă e neaccentuat.

²⁾ Datorită acestui simț, în unele cazuri avem adaptări la gen curioase: *Bucșu* (< Bucșa), *Preotesiu* (< Preoteasa), *Vlădilu* (< Vlădilă), *Băbițiu* (< Babiță), *Comșitu* (< Comșită), *Ionișu* (< Ioniță), *Mănițiu* (< Mănița), *Checicu* (< Checica < ung. *Kecske* = capră).

Fenomenul invers, când adecă se derivă nume feminine (și purtate de femei) cu sufixe diminutive masculine, nu putem cita din Țara Oltului, deși ele sunt cunoscute în graiul familiar.

În cele mai dese cazuri, refacerile de nume de botez (nederivate cu sufixe diminutive) masculine din feminine, sau invers, nu au un efect stilistic, decât în cazuri rare. Iată câteva forme masculine create după feminine: *Arefte* (< *Arefta*), *Paraschivu* (< *Paraschiva*), *Zmedu* (< *Zmada*); feminine din masculine: *Ștefana*, *Anghela*, *Eftimia*, *Cheruvica*, etc. E foarte probabil că aceste forme au fost create din trebuința de a se da noului născut nume identic cu al tatălui :fetiței: *Ștefan* (tatăl) — *Ștefania* (fetița) sau al mamei :băiatului: *Paraschiva* (mama) — *Paraschiv* (băiatul).

* * *

În cazul supranumelui *Boerițu* avem de a face cu o schimbare de gen cu tendință ironică. Nu cunoaștem o asemenea derivare dela *boer* în românește. *Boerițu* e o formație din *Boerița* (= soția lui Boer), cu tendința de a ironiza pe soțul subordonat soției. Exemplu analog avem în *Sânzeanu*, o masculinizare a formei Nb. *Sânziana*, iar invers, *Călcăia* (< *Călcăiu*).

Cine cunoaște mentalitatea omului nostru dela țară, în ceea ce privește raportul de autoritate al bărbatului în viața familiară, își dă seama ușor de efectul ironic pe care-l produc îndeosebi masculinizările supranumelor feminine, căci aceste forme fac aluzie la rolul preponderent al soției în fața soțului, motiv puternic de batjocură din partea colectivității.

Efectul ironic al supranumelor constă adesea și în simbolismul lor fonetic. Acesta se datorește de multe ori felului personal de a vorbi al indivizilor, sau contaminării cu cuvinte de formă apropiată formei numelui (sau supranumelui) lor. Pentru Sprn. *Titirică* (cf. *Tirica* < *Chirica*), cf. *titirig*, *titilic* = «ceva mic și guraliv»; *Cuculae* (cf. *Culae* < *Niculae*), prin apropiere de *cucu*¹⁾, iar prin transformarea

¹⁾ Dela interj. *cucu* ! Prin apropiere de *cuciu*, avem, din forma *Cucurigu*, *Cuciurigu*.

obișnuită graiului copiilor, *Tutulaie*; *Chichimoace* prezintă o reduplicare din *Chimoc* (< Chimu), *Chichimoc*, de unde feminizat (după analogia lui *Tehoacă*), *Chichimoace*, indicând la început pe femeile din familia lui Chimoc.

Același efect reiese din unele transformări fonetice ca în *Doderoiu* (< Toderoiu), *Băbăligă* (< Mămăligă), etc., sau din crearea unor forme izbitoare din punct de vedere fonetic: *Vova*, *Dădă*, *Dudu*, *Găgăună*, etc.

ASPECTUL GRAMATICAL AL NUMELOR

Ca elemente constitutive ale tezaurului limbii, numele proprii sunt supuse regulilor de evoluție ale acesteia. Totuși transformările formale suferite de numele de persoană — întru cât sunt legate istoricește de limba documentelor care le atestă și sunt redată aproape regulat în aceste documente, de notari streini, puțin familiarizați cu graiul românesc — prezintă abateri dela regulile obișnuite de transformare ale elementelor graiului vorbit, ilustrează evoluții artificiale, neobișnuite în evoluția istorică a limbii. Tradiția ortografică — mijlocită de relațiunile neconținute ale individului cu autoritatea — a impus foarte adesea pronunțări variate pentru același nume. Aceste pronunțări nu sunt totdeauna rezultatul unor desvoltări fonologice curente graiului comun, ci reproduc în graiul viu formele grafice arbitrare din documente, datorite notarilor puțin obișnuți cu unele sunete din limba noastră și puțin îndemânatici în a reda, prin caractere ortografice streine înfățișarea fonetică exactă a numelor românești. Tradiției ortografice (care avea o importanță juridică remarcabilă, cf. *Popa alias Pap* 1668) îi mulțumim rostirea variată a unui nume în aceeași regiune sau chiar în aceeași localitate. Exemplele sunt foarte numeroase: numele *Varsava* se prezintă sub formele: *Varsava*, *Vârsava*, *Versava*, *Virsave* (deci cu *a*: *â*: *e*: *i*); *Damian*: *Dămian*: *Demian* (*a*: *ă*: *e*); *Gravu*: *Greavu*: *Grevu* (*a*: *ea*: *e*); *Lăluț*: *Leluț* (*ă*: *e*); (*â*: *e*) *Bârlea*: *Berlea*, *Chichernea*, *Meterna*, *Reznovan*; (*â*: *i*) *Bodirnea*, *Vijolea*; (*â*: *o*) *Râdbăț*: *Rodbăț*; (*â*: *u*)

Fâciu : *Fuciu*, *Bârlea* : *Burlea*, *Bârș(n)* : *Bursa(n)*, *Bârșilă* : *Burșilă*, *Bâță* : *Buța*, *Bâzgan* : *Buzgan*, *Hâpa* : *Hupa*, *Hâplea* : *Huplea*, *Vâlcu* : *Vulcu*, *Vâju* : *Vuju* ; (*â* : *u* : *i*) *Bâță* : *Buță* : *Biță*, etc. Formele variate se datoresc, în cazurile de mai sus (în afară de *Varsava-Vârșava*, *Damian-Demian*, *Greavu-Gravu*), prima oră redării în grafie defectuoasă a sunetelor românești *ă* și *â*, și apoi reproducerii în graiu viu a acestor grafii.

În afară de asemenea rostiri care constituie abateri artificiale dela canoanele fonologice ale limbii noastre, remarcăm un mare număr de cazuri de evoluții fonetice spontane. Aceste evoluții nu sunt nici colective, nici generale. Sunt atestate sporadic de anumite nume și în anumite localități ¹⁾.

a) VOCALISM

a. Remarcăm trecerea lui *á* (accentuat) la *ă* în ex. *Molănu* (< *Molă* < *Samoilă*, derivat cu suf. -a n) și în derivate cu sufixul -ea, de felul lui *Pogăcea*, *Șofrănea*. — *A* : *e* în ex. *Iserie* (< *Isarie* < *Azarie*), (În ex. *Șendrea* avem *a-ă-e* (cu *ă* precedat de *ș* trecut — prin hiperurbanism — la *e*, cf. *Șendruc* > *Șăndruc* < *Șandru*), cu *a* trecut la *ă* ca în *Pogăcea*. Aparent: *Ștefen* (= germ. *Steffen*). — *A* schimbat în *i* : *Idomir* (< *Adomir*), *Isarie* (< *Azarie*), (prin acomodare) *Riveica* ; — urmat de labială (ca și *ă*) *a* > *o* : *Cațoveiu* ; — *a* : — : *Argoș* (< ung. h a r a g o s).

ă. Remarcăm trecerea lui *ă* precedat (sau urmat) de o labială, în *o* : *Chirvoșia*, *Chivoran*, *Holboșan*, *Polistina* (< *Palistina* < *Palestina*), *Poloșan*, *Șofariu*. Probabil și *Târnoveanu* (derivat din *Târnavă* sau și *Târnova*) ; — prin acomodare *ă* — *i* : *Ștefineasa* (< *Ștefăneasă*, sau mai curând din *Ștefeneasă*).

Vocala ung. *a* apare în românește — în numele luate dela Unguri — ca *o*, *oa*, *ă* : *Boboș*, *Coila*, *Cilog*, *Coti*, *Forcoș*, *Modar* ; *Boandi*, *Loați*, *Foarcoș*, *Moaci*, *Foacu* ; *Fărcaș*.

¹⁾ Observațiile de mai jos nu cuprind fapte necunoscute sistemului fonologic al limbii noastre. Dacă le expunem totuși, o facem spre a arăta că și numele personale iau parte — ca și elementele graiului comun — la evoluția fonetică a limbii. Limităm totuși preocuparea noastră la cazuri care ni se par mai interesante.

e. În elementele luate din grecește *e* inițial apare schimbat cu *a*: *Afrim*, *Aftimie*, *Armulai*. Același rezultat îl constatăm în ex. *Maftodia* (prin contaminarea între *Metodia* + *Mafteiu*). — Precedat de labială, accentuat sau neaccentuat, *e* trece la *ă* în ex.: *Hulubăl*, *Hilivăstru*, *Săvănciu*, *Smădu*; *Pătrășeu*, *Pătrușa*. — Precedat de *ș*: *Costișăl*. — Prin apropiere de *Lache* (< *Nicolae*), avem *Lăchița* (< *Leca*). Atestări paralele: *Pătru*: *Petru*, *Pătrașc*: *Petrașc*, *Pătruț*: *Petruț*. — Precedat de *z*, *e* apare uneori ca *â*: *Zânove*. — *E*- inițial din numele de origine grecească, apare, des și ca *i*-. Ex. *Ifrim*, *Iftimie*, *Ilisie*, *Inache*, *Ivghenie*. Același rezultat îl atestăm pentru *e* medial din silaba premergătoare accentului: *Alisandru*, *Bonișel* (< *Boneșel* < *Bonășel* < *Bonaș*), *Cândiliță*, *Catirina*, *Ciopligan*, *Climent*, *Colișer*, *Ghidion*, *Măcinica*, *Polistina*, *Râmbițoaie*, *Valintina*, *Viroana*, etc.¹⁾. — *E* apare schimbat în *u* în ex. *Cătulina* (prin apropiere de *Cătuța*). — *E*: —: *Catrina*.

i. *I*- inițial e înlocuit cu *a*- (cf. și fenomenul invers) în ex. ca: *Alia*, *Alisia* (alături de *Ilie*, *Ilisie*). — *I* protonic, precedat de *s* se schimbă în *ă*: *Sălaghe* (cf. și *Sălagiu*), *Văsălache*, *Văsălica*, *Văsălucă*. — Accentuat, precedat de labiale, de *r*, *s*, *ș*, apare ca *â*: *Fâciu*, *Borâga*, *Ponorâcă*, *Râdbăță*, *Sâia* (și *Anisâia*, *Anastasâia*), *Sâmfora*, *Sâvu*, *Vasâlca*, etc.; neaccentuat, analogic *Paltân* (după *Frasân*). — *I* protonic, apare des ca *e*: *Boștenar*, *Ardeluș*, *Femia*, *Neculae*, *Necula* (alături de mai desul *Nicolae*, *Nicula*), *Nechifor* (alături de *Nichifor*), *Vergil* (alături de *Virgil*); — accentuat: *Virgenia* (prin apropiere de *Eugenia*), *Dumetru* (prin apropiere de neol. *Demetriu*, s. ung. *Demeter*).

o. *O* (protonic) — *a*: *Minadora*, *Parfirie*; — în aceeași situație, apare ca *ă*: *Sărinel*, *Frăsina*, *Mănăilă*, *Săcsănaș*, *Samâi*; — post-tonic: *Dobrăță*, *Gabâr*; tot în *ă* se transformă și *o* accentuat în derivatele cu suf. -*ea* (cf. *á* > *ă*, ca în Pogăcea) *Fășălea*. — *O*, din suf. ung. -*os* apare ca *e* în ex. *Mesareș* (< *M é s z á r o s*). — *O*-*i*: *Hicioagă* (< *Hocioagă*). —

¹⁾ Forme ca *Valintina*, *Polistina*, *Măcinica*, *Cândiliță*, *Catirina*, *Ghirasim*, *Haritina* s'ar explica și prin asimilare.

În poziție protonică, *o* apare des ca *u*: *Bucan*, *Bujuman*, *Ciuvica*, *Culceriu*, *Cuprina* (dar și *Coprina*), *Dragumir* (dar și *Dragomir*), *Dubrotă*, *Genuveva* (dar și *Genoveva*), *Dugală* (dar și *Dogală*), *Huțu* (dar și *Hoțu*), *Moldovan* (dar și *Moldovan*), *Murar* (dar și *Morar*), *Niculae* (alături de *Nicolae*), *Purcăruș*, *Sucaciu* (și *Socaciu*), *Sucală*, *Șumârdel*, *Șutcan* (și *Șotcan*); — postonic: *Tarhun*, *Tatumir*; — accentuat: *Grunzu* (alături de *Gronzu*).

u. *U* protonic se schimbă în *ă*: *Măcinica*; *u:o* (prin apropiere de forma ungurească) *Buzdogan*; — precedând o labială, *u* neaccentuat se schimbă în *o*: *Domitru*, *Rovin*; — *u*: —: *Colnan*.

Ung. *ő* > rom. *o* (: *Eroș* < *Erős*), *e* (*Sechia* < *Szöke*); ung. *ű* > rom. *u* (*Surchea* < *Szurke*).

Prezintă fenomene interesante și diftongii. Bisilabicul *au* apare ca *ao*: *Naon*; *eo* devine monosilab, *io*: *Lion*, sau trece în *o*: *Todosia*, *Tofil*; — bisilabicul *eu* trece în *ef*, *ev*: *Efrosina* (< *Effrosina*, < *Eufrosina*), *Evghenie* (< *Eughenie*), după analogia căroră (cu trecerea lui *e* > *i*) *Iftate* (< *Eustate*); — monosilabul *ea* trece la *e* în *Lebu* (< *Leabu*); — *ia-* (> *ie-*) > *i-*: *Idomir* (< *Iadomir*), *Ircu* (alături de *Iarcu*); — *ie-* (< *e*) > *io-*: *Iova*; — (protonicul) *io-* > *i-*: *Ilanda* (< *Iolanda*); — tot în situație protonică, *io* medial se reduce la *o*: *Donise*, *Vorele*; — *-iu* > *-ie*: *Valerie* (masc.); — *iu* se reduce *i*: *Ghircoiaș*, *Istina*; — *e a* (metafonic) revine la *o* (în numele derivate cu suf. *-oa* și în cele terminate în *a*): *Chiotorea*, *Gonțea*, *Oncea* (însă și *Oancea*); *Boita*, *Bonfa*, *Bonga*, *Bontea*, *Cioca*, *Ciora* (cf. și *Cioara*) și chiar *Cioteș*; — precedat de *č*, *oa* apare ca *a*: *Hiciagă*; — grupul bisilabic *uio*, apare metatezat în *oi* (bisilabic): *Busoicescu* (< *Busuiocescu*).

b) CONSONANTISM

Labiale. Consonanta *p* din nume de origine greacă (redate în grec. cu $\pi\pi$) apare uneori la noi și ca *f* (și ca *ft*, și

ca *p*): *Agrifina* (dar și *Agriftina*, *Agripina*, și chiar ca *t*: *Agritina*). — Grupul *spi* se reduce la *si*: *Siridon* (alături de *Spiridon*). — *B* apare și ca *v*: *Iacob*: *Iacov* (cf. în grec. cu β), *Raveca*: *Rabeca*; — *b* din grupul *br*, trece în *v* > *f*: *Gafra* (alături de *Gabra*). — Grec. φ apare uneori la noi (ca și la Bulgari) ca *p*: *Pantaziu*; — *f* trece la noi uneori în *h*: *Rahira* (dar și *Rafira*); — *f* + *i* trece și la *si*: *Trandasir* (dar și *Trandafir*); — grupul *ft* > *st*: *Istene*, *Nastanail*, *Nastanasi*, *Stanasi*. — E cunoscută și trecerea lui *v* la *h*: *Hortomeiu*, *Hulpe*; — *v-f*: *Iosif* (alături de *Iosiv*), *Săfânciu* (alături de *Săvănciu*); — *v* > *p*: *Iosâp*; *Dipșoiu*; — *v-b* (prin disimilare): *Febronia* (alături de *Fevronia*). — *M* e substituit adesea (mai ales final) cu *n*: *Eftene*, *Ghirasin*, *Maxin*, *Naon*, *Nicodin*, *Rosalin* (alături de *Rusalin*), *Sanson*, *Serafin*, *Trofin*, *Vidan*, *Zosin*; (prin hiperurbanism) *Nitu* (alături de *Mitu*), *Nergeș*; — *m* — *b*: *Băbăligă*.

Palatalizarea labialelor o ilustrează și numele: *p*: *Ptyeptya*, *Ptyike*; *Cheptănuș*, *Chicioruș*, *Chiuariu*, *Închedecata*, *Schiridon*, *Simchetru*; — *b*: *Obgheloși*, *Zdrobghiți*; *Zgera*; — *f*: *Șochearu*, *Tyeresztraru*, *Ratyira*; *Șilip*, *Trandașir*; — *v*: *Ghișa*, *Ghisu*; *Dagyid*; *Zsita*; *Gârbocean*; — *m*: *Mnyiku*, *Mnyiron*, *Solomnia*; *Iriñie*, *Nyerla*.

Dentale. În numele de origine grecească, consonanta grec. θ dă la noi mai multe rezultate. Avem *t* în ex. ca: *Mateiu*, *Timoteiu*, — avem *ft* în ex. ca: *Aftanasie* (alături de *Atanasie*), *Asinefta*, *Nefta*, *Sinefta*, *Agafia*, *Cafton*, *Gafton*, *Erofteiu*, *Filofteia* (dar și *Filoteia*), *Hrisanftia*, *Maftodia*, *Maftoiu*, *Timofteiu*; — avem *f* în ex. ca: *Agafia*, *Parfene* (alături de *Partene*). — Analogic și τ grecesc apare și ca *ft* (dar și ca *t*): *Arefta* (alături de *Areta*), *Arifton* (alături de *Ariton*), *Galaftion* (alături de *Galation*). — De asemenea, elementele neologice cuprinzând un *tt*, apar redată și cu *ft* (și cu *t*): *Iudifta* (dar și *Iudita*). — În derivatele cu suf. -*e a n*, *d* se transformă de obicei în *z*, *t* în *ț*: *Bălgrăzeanu*, *Orlățeanu*, dar *Petridean*, *Sâmbeteanu*, *Sărățeanu*. — Incidental *s*- apare și ca *ț* - : *Țurana* (dar și *Surana*); — *s* (+ *i*) > *h*: *Hilivăstru*; — *s* > *f*: *Aftafi* (< *Aftanasie*); — *st* > *ft*: *Iftate* (< * *Eufstate* < *Eustate*); — *s*

(din grupul *sc*) apare și ca *ș*: *Fișcu* (dar și *Fiscu*); — *z* > *s*: *Sinovia*.

Dentale palatalizate cuprind formele următoare: *t*: *Par-chene*, *Șuchicioaie*; — *d*: *Băgilă*, *Ragyicze* (= *Rădiță* < *Radu*), *Regyel* (= *Rădel*), etc.

Lichide și nazale. Consonanta *r* apare uneori ca *l*: *Tibelia* (alături de *Tiberia*); — *n* e substituit cu *m* (cf. mai sus fenomenul invers): *Parfemie*, *Visalom* (alături de *Visalon*). — *R* (final) amuțit în *Iambu* (< *Iambor*).

Velare. *C-g*: *Cafton* (dar și *Gafton*), *Nyegyelg* (dar și *Nedelcu*), *Zăgan*; — *c-t*: *Tutulaie*; — *g-c*: *Câmboiul*, *Ciloc*; — *g-v*: *Cârnoavă*, *Steavu*; — *g* (final) amuțește în unele împrumuturi din ungurește: *Cilo*, *Vira* (*Cilog*, *Virag*).

Consonanța *h* apare în derivatele cu suf. -*ean*, ca *ș*: *Crizbășanu*, *Ghimbășanu*, *Holboșanu*; — *h-g*: *Migancea*.

Palatale și muiate. Aceleași nume, venite prin filiație diversă, se prezintă în forme diverse. *Lucian* (ca element neologic latin), cu *č*, *Luchian* (ca element de filiație greco-slavă) cu *chi*, *Luțian* (ca element neologic răspândit prin școala germano-ungară) cu *ț*. Mai avem: *Marțian*, *Țezar*, *Vicențiu* (analogic și *Popențiu* pentru *Popenciu*; interesant și *Țengheș*), alături de *Marchian*, *Chiprian* (dar și *Ciprian*); — *K'(i)-č(i)*: *Nyityifor*, *Parasztyiva*, *Parasciuvu*; — *č-š*: *Hârcioșa* (< *Hârciocea* < *Hârciocea*), *Șendar*; — *k'-ğ*: *Vigenti* (< *Vichenti*); — *k'(i)-h'(i)-f(i)*: *Zachiu*: *Zahiu*: *Zafiu*; — *ğe*: *ghe* (în elemente grecești s. slave): *Ghedeon*, *Ghenoveva* (alături de *Genoveva*), *Gherasim* (alături de *Gerasim*), *Gherghina* (alături de *Gergina*), *Gherman* (alături de *German*), *Ghenca*, *Ivghenie*, *Reghina* (dar și *Regina*); — *ğ-ž* (analogic): *Hoajă* (< plur. *Hoaje* < *Hoage*); — *ț-s* (cf. și fenomenul invers) *Săganea* (pentru *Țăganea*). — *Ș* (final) din formele ungurești derivate, dispare în românește: *Loambu*, *Seme*, *Vila* (< *Lomboș*, *Semeș*, *Vilaș*).

c) *Accidente generale*

Asimilări vocalice regresive: *a-e > e-e*: *Reveca*; — *a-i > i-i*: *Parischiva*; — *a-o > o-o*: *Solomia*; — *ă-e > e-e*: *Ghelbereață, Helmegeanu, Ieneșel, Mereșcan, Stejeroiu*; — *ă-i > ă-ă*: *Bădălache*; — *ă-o > o-o*: *Zologea*; — *â-o > o-o*: *Hortopeș*; — *e-a > a-a*: *Sarafim*; — *u-o > o-o*: *Lodovica*.

Acomodări vocalice parțiale întâlnim: *ă-i > e-i*: *Dreghici, Popeniciu, Rechieriu, Stenimir*; — *â-e > i-e*: *Simbeteana, Simchetru*.

Asimilăriconsonantice: *b-v > b-b*: *Boloban*; — *p-d > b-d*: *Bandrea*; — *d-l > l-l*: *Polmolea* (< *Podmolea*); — *t-d > d-d*: *Doderoiu, Drandafir*; — *t-d > t-t*: *Tutor*; — *n-l > l-l*: *Naftalailă*; — *n-l > n-n*: *Naftanain*; — *r-l > r-r*: *Șomodore* (< *Șomordolea*); — *n-r > r-r*: *Țugărar* (< *Țugănar*).

Acomodări consonantice parțiale: *p-d > b-d*: *Biada* (< *Olimpiada*); — *d-l > r-l*: *Porloage* (< *Podloage*); — *k'-t > k'-d*: *Vetyende*; — *l-č > n-č*: *Migancea, Mihancea*; — *l-č > r-č*: *Mogârcea*; — *l-n > l-r*: *Ghelbereață*; — *n-c > m-c*: *Stămcuța*; — *f-n > f-m* (sau *r-n > r-m*) *Fremțoiu*; — *r-n > l-n*: *Ecatelina*; — *l-m > r-m*: *Hârmu*; — *r-n > r-l*: *Mătârloaie, Fofârlă*; — *r-g > l-g*: *Iulg*; — *rqu > lv*: *Talvinia*; — *țc > sc*: *Brescan, Fiscu*; — *țc > sc*: *Lascu*; — *čc > šc*: *Fușcan*.

Disimilări și diferențieri consonantice întâlnim: *d-d > d-t*: *Candit* (cf. și *Constandin*); — *n-n > r-n*: *Beclerean*; — *r-r > r-n*: *Chivăran, Rachina* (> *Rachira*); — *r-r > l-r*: *Gligore, Păcular* (cf. ung. *pakulár*); — *r-r > r-l*: *Ardeluș* (cf. și ung. *Argyelus*), *Bărbalea, Grigole, Rahila, Vârvală*.

Dispariții de sunete prin disimilare găsim: *l* în *Tăpăloagă* (< *Tălpăloagă*), *Nyegyeg* (< *Nedelcu*); — *n* în *Vițențiu* (< *Vintențiu*); — *r* din *Măgălina* (< *Mărgălina*).

Sunete parazitare. Între *m* și *r* se intercalează un *b*: *Imbre* (< ung.); între *m* și *ș, s*, un *p*: *Compșa, Sampson*; între *z* și *r* un *d*: *Izdrail*; între *s* și *l* un *c*: *Scloboda*.

Propagări de sunete: progresive: *Bleblea* (< *Ble-bea*), *Dârstrar*, *Morinț*; — regressive: *Bondor* (< *Bodor*), *Fringhenciu*, *Galantion* (poate contaminat *Galation* + *galant*), *Psampson* (< *Sampson*); cf. și *Cobârleanu*, *Zârnovia*.

Proteză. Proteza lui *i* — o găsim în *Iorist*; — a lui *h* — în *Hariton*; — a lui *s* — în *Scorobeț* (< *Corobeț*), *Stofil* (din *Teofil*).

Intercalarea unei vocale între două consonante: *Hilivăstru*, *Silivăstru*, *Mihalicu*.

Un fenomen de origine streină este intercalarea unui *v* (resp. trecerea lui *u* > *v*) în exemple ca: *Gevace*, *Iuvon*, *Otînteava*, *Prevotyasză*, *Vonea*, etc. În afară de *Vonea* (cu derivatele) nici una din formele citate nu sunt comune în gură românească.

Metateza e relativ răspândită. Avem: *Bărglăzan* pentru *Bălgrăzan*, *Cotrâlocea* pentru *Cotârlocea*, *Drâstariu* pentru *Dârstariu*, *Felnean* pentru *Fenlăcan*, *Vârcioșa* pentru *Vârșocea*, *Cârțoroșan* pentru *Cârțișorean*, *Milente* pentru *Melinte*.

Hiperurbanisme: *Hoabe* (< plur. *Hoage* < sing. *Hoagă*), *Piciura* (< *Chiciura*), *Stiridon* (< *Schiridon* < *Spiridon*), *Damastin* (< *Damaschin*), *Tîrovasie* (< *Chirvasie*), *Ardeluș* (< *Argheluș*), *Micoară* (< *Nicoară*), *Peuna*, *Căpățînă* (< *Păuna*, *Căpățână*).

Contaminări: *Amaria* (< *Maria* + *Amalia*), *Arsente* (< *Arsenie* + *Axente*), *Artenie* (< *Arsenie* + *Partenie*), *Aulimpia* (< *Aurelia* + *Olimpia*), *Aurenția* (< *Aurelia* + *Laurenția*, sau analogie după *Laura-Laurenția*: *Aura-Aurenția*), *Betlenran* (*Betlen* + *Becleran*), *Ciuturugă* (< *ciutură* + *buturugă*), *Coșcodan* (< *cocoș* + *corcodan*), *Dimitur* (*Dimitrie* + *Dumitru* + ung. *Demeter*), *Demitru* (< ung. *Demeter* + *Dumitru*), *Domente* (< *Domitian* + *Clemente*), *Drăguștin* (< *Dragutin* + *Dragușin*), *Găvârlaș* (< *Gabăr* + *Gavrilaș*), *Greoruș* (< *grăuruș* + *greeruș*), *Haneș* (< germ. *Hanes* + ung. *Iános*), *Iancăș* (< *Iancu* + *Ianăș*), *Toroabă* (< *Toroapă* + *gloabă*), *Laurențe* (< *Laurențiu* + *Clemente*), *Manteiu* (*Mateiu* + *Mantu*), *Margalina* (< *Maria* + *Magdalena*), *Naftanase* (*Anastase* + *Aftanase*), *Nastanasie* (< *Anastase* + *Atanasie*), *Paristina* (< *Parischiva* + *Palestina*), *Remul* (< *Remus* + *Romulus*),

Romus (< *Remus* + *Romulus*), *Rușița* (< *Ruja* + *Roșie*), *Șofron* (< *Sofronie* + *șofran*), *Șolomon* (< *Solomon* + ung. *Salamon*), *Tibrian* (< *Chiprian* + *Tiberiu*), *Țuleandră* (< ung. *cula* + rom. *buleandră*).

În afară de compusele raportate în DR., VII (p. 167—172) mai amintim următoarele: *Capră-neagră*, *Ciulmoienescu*, *Creastă-bătută*, *Gură-mare*, *Palmă-lată*, *Roșcodan*, *Dan-George*, *Nică-Maca*, *Opreafanea*, *Popdavid*, *Popianoș*, *Popaiov*, *Popaluca*, etc., *Alvoici*, *Pastrăvalani*, etc.

MARFOLOGIE (ȘI SINTAXĂ)

O mulțime de nume de familie le găsim în documente cristalizate în formă de genitiv feminin (pentru matronimice) și de masculin (pentru patronimice). Nf. în formă de genitiv feminin: *Bogdănesii*, *Bonesi*, *Brănesi*, *Bucioai*, *Bucuresii*, *Căzănoai*, *Comineasi*, *Iliesi*, *Micoai*, *Lini*, *Lupoai*, *Mănesi*, *Marinesi*, *Oproai*, *Popani*, *Preotesi*, *Stănesi*, *Ștefinesi*, *Todoresi*¹⁾. Masculine: *Cioari*, *Flenchi*, *Furcușeli*, *Gandi*, *Hodruli*, *Liți*, *Neagoii*, *Negri*, *Opreli*, *Purici*, *Streuli*, *Vijoli*. Cu articolul prepus: *Alpetresi*, *Alvoici*. Interesante sunt formele pleonastice ca *Lufrati* (din *al Frati* (< *Fratu*) + *lu Frat*); remarcabile compusele de forma *Opriona* alături de *Oproni*, *Popione* (< [al] *Popii-Onea*).

HIPOCORISTICE

V. V. Haneș, în *Ț. O.* a atras atențiunea asupra unui fenomen de ciuntire a numelor de botez, în unele regiuni ale Țării Oltului: „Pin Ucia și prin Arpașu, apoi cân' strâgă » Ghiorghe » zâce: *măi Ghió*, vorba totu pe jumătate. *Tu Măriù* în loc de » tu Măriuțo». « Iar mai jos: „ » Măi Lăi, găsit-ai ghitili? »”. „da Lae cătă Gheorghe: » Da tu Ghió? »” (p. 33). Asemenea trunchieri se remarcă și la nume comune,

¹⁾ E interesant să remarcăm și să insistăm asupra faptului că în marea lor majoritate matronimicele provin prin derivare cu suf. -o a i e, -e a să dela numele de botez sau de familie al soțului dispărut.

la apelativele familiare ¹⁾, ca *ma* [-mă !], *te* [-te !]. Haneș promitea să revină mai târziu asupra acestui fenomen, dar nu știm să se mai fi ocupat până acum de el.

Aceleași ciuntiri de nume de botez se întâlnesc des și în alte regiuni. E. Petrovici, anchetatorul pentru Atlasul Linguistic ne confirmă acest lucru. Cunoaștem și din Munții Apuseni asemenea fenomen, care se poate remarca numai în cazuri speciale. În comunele atât de răsfirate din Țara Moșilor, am observat această ciuntire a numelor de botez, numai atunci când individul numit într'un fel, e strigat dela o depărtare mai mare. Altfel, în convorbirile dintre ei, se cheamă cu numele întreg: *Liță, Culă, Vetă, Marie*. Strigate dela distanță, asemenea nume, iau forma de *Li, Cù, Vè, Mă*, etc. Prin urmare, dispar silabele neaccentuate. Chemarea e de obicei precedată de interjecția *măi !*, care are scopul de a atrage atențiunea celor din preajmă. De altfel cel strigat dela oarecare depărtare, nici nu percepe decât partea accentuată a numelui său și prin pauza pe care o remarcă între interjecția *măi !* și partea accentuată a numelui — pe care o aude — întregește silabele neaccentuate.

Forme ca cele de mai sus, nu au totuși nimic de a face cu prescurtările de nume, cunoscute sub numirea de hipocoristice, deși prezintă o identitate de formă cu acestea.

Hipocoristicele își au originea în graiul copiilor ²⁾. Importanța graiului copiilor în viața și evoluția limbii, e demult recunoscută de linguiști. Aceeași importanță o prezintă și în antroponomastică. Imperfecțiunea aparatului vocal al copiilor aduce cu sine trunchieri și contracții drastice din structura unui nume, greu de explicat foneticeste. Formele rostite de copii, prezintă pretutindeni un caracter simbolic, de drăgălășie și alintare. Nu e mirare deci că ele sunt adoptate și de cei mari.

De altfel formele hipocoristice corespund uneori unor reale necesități pentru preciziunea denominației personale. Nu

¹⁾ În alte regiuni se fac de asemenea scurtări de acestea mai ales la titluri onorifice, cf. *Mata* < Dumneata, și pretutindeni în graiul copiilor.

²⁾ S. Pușcariu, în « Dacoromania » vol. VI, pp. 527—528; M. Orlando, *Raccorciature di nomi e cognomi*, în « L'Italia dialettale », v. VIII, fasc. I (1932), p. 13.

putem să uităm că într'un nucleu social rural, într'o comună, nu există de obicei mai mult de zece familii, care să nu fie înrudite ¹⁾). Printr'o veche tradiție antroponomastică, fiecare familie obișnuiește să-și boteze noii născuți cam cu aceleași nume, atestate în linia genealogică ascendentă. S'a arătat în alt loc ²⁾) cum, în unele localități din Țara Oltului circulația aceluiași nume e extrem de mare. Astfel, nume ca *Iuon*, *Ilie*, *Opra* ș. a., numesc la o epocă o cincime sau chiar o treime din populația bărbătească a unei comune. Spre a se evita confuzia între membrii unui nucleu familiar numiți cu același nume, formele trunchiate sunt binevenite, iar din pricina avantajului lor se și mențin de multe ori pentru toată viața celor cărora li s'au dat în copilărie.

De sigur, multe din formele hipocoristice și din acele derivate cu diferite sufixe nu au un caracter definitiv și exclusiv pentru denotația individului ³⁾). Astfel un individ numit *Ioan*, în împrejurări diverse poate fi chemat *Ioniță*, *Ionică*, *Ionuț*, *Niță*, *Nuțu*, etc.

Adeseori, legătura etimologică a formelor hipocoristice, cu prototipul din care s'au născut, nu se mai păstrează. Această legătură se pierde tocmai fiindcă multe din formele hipocoristice date indivizilor în copilărie sau în tinerețe se păstrează pentru numirea lor și dincolo de epoca în care de obicei un individ se alintă, deci până la bătrânețe. În domeniul antroponomastic, mai mult decât în limba comună, individul e tentat să găsească —și de cele mai multe ori i se pare că a descoperit — o armonie intimă între nume și individul care îl poartă. Mai exact, individul imprimă numelui său o nuanță agreabilă sau odioasă, după cum caracterul său e plăcut sau detestabil nucleului social în mijlocul căruia trăiește. Astfel, hipocoristicele cu care se numește un individ trecut peste vârsta potrivită alintărilor, sau devin o anomalie pentru nucleul în care trăiește individul —și în acest caz devin nume depreciate, uneori chiar supranume — sau se

¹⁾ « Toți sânt rudă, rudenie, rubedenie, cuscri, nași, că pe nume curat nu-și zic. E o familie întinsă ». Delavrancea, *Sultânica*, București, Sococ, 1921, p. 165.

²⁾ « Țara Bârsei », III, (1931) pp. 462—470, 540—555.

³⁾ Cf. Michaëlsson, *op. cit.* p. 56.

consideră nume deosebite de prototipul din care s'au creat și se dau dela botez, chiar în forma hipocoristică, nouilor născuți. În unele regiuni, forme ca *Ioan* și *Ienășuț*, *Maria* — *Măriuță* se dau dela botez la doi frați¹⁾ chiar dacă legătura etimologică între asemenea forme e vie în conștiința populară.

Vechimea trunchierii și contracției numelor de botez la noi, nu se poate preciza. Ea e un fenomen natural, care se atestă la toate popoarele. De asemenea e foarte greu uneori să se dovedească — în cazul când anumite forme hipocoristice sunt atestate simultan în mai multe limbi — dacă sunt împrumuturi sau sunt creații spontane, independente. Totuși, pentru o bună parte a cazurilor, putem să avem oarecare siguranță în această privință.

Formele hipocoristice sunt cunoscute în Țara Oltului — și de sigur și în alte regiuni — în toate clasele sociale. Totuși ele se documentează mai bogat în clasele intelectualității, în familiile preoților, ale învățătorilor și în ale celorlalți conducători ai satelor. Uneori, cum vom vedea, e greu să se arate cadrul în care s'au format și din care s'au răspândit anumite hipocoristice. Altădată însă, prin comparație cu alte limbi, știm dacă ele au ieșit dintr'un cadru intelectual, sau din cel țărănesc.

Trebue să precizăm din capul locului că urmărim aci numai formele care sunt produsul viu al comunității lingvistice din Țara Oltului. Nu vom lua în discuție hipocoristicele din Țara Oltului, despre care nu avem o documentație istorică sau contemporană și natural, nici numeroasele nume de familie provenite din forme hipocoristice. Expunem deci numai creațiile românești, formele al căror sens hipocoristic e viu în conștiința populară. Oricât interes lingvistic și istoric ar prezenta formele hipocoristice de împrumut, petrificate în sistemul nostru antroponomastic, dar lipsite de nuanța simbolică pe care ele o au în limba care le-a produs, nu le discutăm aci. De asemenea evităm să ținem seamă de hipocoristicele cu valoare de nume de familie.

¹⁾ Cf. « Țara Bârsei », III, p. 551 și « Dacoromania » VI, 456.

Astfel am lăsat pe din afară forme ca : *Lety* 1726 (59) < bulg. *Leto* (< *Aleksandro*), Weigand *Țb.*, XXVI-XXIX 117; *Dan* documentat des istoricește, dar izolat în românește de prototipul său — dacă Weigand, *ib.*, 119 are dreptate când zice că e o formă hipocoristică din bulg. *Danilo*, din care rom. *Dănilă*; *Dițu* : *Dicz* 1758 (44) < bulg. *Dico* (< *Konstandin*) Weigand, *ib.*, 126; *Ganea* : *Ganya*, 1726 (25), *Ganye*, 1754, Veress, *Acta I*, 237 (28) < bulg. *Gane* < *Gana* (fem.) (< *Gergana* < *Georgi*) Weigand, *ib.*, 122—123; *Națu* : *Naczu*, 1758 < bulg. *Naco* (< *Atanas*), Weigand, *ib.*, 118, etc.

Hipocoristicele românești nu s'au prea bucurat de preocupări speciale din partea cercetătorilor dela noi. Asupra lor nu s'au făcut decât mențiuni sporadice ¹⁾. Cam aceeași soartă au împărtășit-o de altfel și hipocoristicele streine ²⁾.

¹⁾ După câte știm, cea mai veche observație în legătură cu transformarea adusă numelor de botez prin derivare și prin trunchiere este aceea a Vornicului Iordache Goleșcu, în *Băgări de seamă asupra canoanelor gramaticești*, Buc. 1840, p. 120, care spunea: « Unele nume, atât se schimb, făcându-se mângâitoare, încât nu se pot cunoaște din ce nume se trag, cum Iordache din Gheorghe, schimbându-se din Gheorghe Gheorgache, Gheordache, din Gheordache Iordache — și Cănuță din Radu, prefăcându-se din Radu Răducanu, din Răducanu Răducănuță: Cănuța, încât la numele Cănuță nici o slovă au mai rămas din Radu, de unde se trage și alte multe asemenea care sânt la voința omului să le schimbe după mângâierea și răsfățarea ce se face numelui » (ap. L. Șăineanu, *Istoria filologiei române*, ed. II, Buc. 1895, pp. 113—114, — Fără să caute întotdeauna să le documenteze amănunțit nașterea din anumite prototipe, și bazat numai pe vasta sa intuiție, B. P. Hasdeu, în *Etymologicum Magnum Romaniae*, a luat în discuție un mare număr de forme hipocoristice. — O apreciere succintă, dar exactă, asupra hipocoristicelor, face S. Pușcariu, în *Die rumänische Diminutivsuffixe*, Leipzig, 1899, p. 10. Material bogat se găsește și în studiul lui Iosif Popovici, *Rumänische Dialekte, I. Die Dialekte der Munteni und Päduren im Hunyader Komitat*. Halle, 1905, pp. 48—74; — S. Fl. Marian, *Nasterea la Români*, Buc. 1892, p. 202—211, ca să nu mai amintim decât pe cele mai bogate în material și mai judicioase. (Cf. și M. Pompiliu, în « Șezătoarea », VII, pp. 173—175).

²⁾ În monumentală monografie citată a lui Miklosich, găsim o indicație utilă asupra formelor hipocoristice *s l a v e*. — Bazat pe un material mult mai bogat și mult mai sugestiv, T. Maretić, LXXXI, pp. 81—146, LXXXII, pp. 69—154, ne dă date de cea mai mare importanță asupra hipocoristicelor serbo-croate. — O expunere sumară dar foarte cuprinzătoare asupra criteriilor de trunchiere a numelor proprii sârbești se găsește în A. Leskien, *Grammatik der serbo-kroatischen Sprache*. Heidelberg, 1914, § 436—443. — Gustav Weigand, în studiul amintit prezintă formele hipocoristice bulgărești. — O parte restrânsă din formele hipocoristice romanice, a fost prezentată și discutată de W. Meyer-Lübke în *Einführung in das Studium der romanischen Sprachwissenschaft* (am consultat ediția a III-a. Heidelberg, 1920), pp. 250—251, care a izbutit să redea în câteva trăsături esența criteriilor de formațiune a hipocoristicelor. — Observații interesante și mult mai bogate, în legătură cu sistemul de trunchiere și contracție a numelor italiene, sânt acele ale lui M.

Am încercat o comparație între criteriul de formație a hipocoristicelor slavo-bulgărești și sârbești și cele românești, așa cum se prezintă ele astăzi. Ne-am convins neîntârziat că deși se remarcă unele analogii în sistemul de trunchiere românesc și sud-slav, există totuși de o parte și de alta tendințe uneori fundamental deosebite. O asemenea constatare ne arată că numărul mare de nume de botez românești de origine sud-slavă au pătruns la noi ca elemente izolate, nume de nume, dar mai ales formă de formă. Astăzi, în conștiința Bulgarilor de exemplu, nu se simte aproape niciodată — așa cum se simte la noi — o legătură între forma primitivă nescurtată a numelor de botez și rezultatele sale hipocoristice. La noi, legătura între Ion și Niță, între Nicolae și Nicu se face de oricine: într'o împrejurare, cineva se numește Gheorghe, în alta Ghiță. La Slavii sudici, după cât știm, indivizii se pot chema, dela botez, cu un nume de formă hipocoristică, fără să se facă de nimenea legătura cu primitivul din care a rezultat ¹⁾. La noi, cum vom vedea, conștiința formației hipocoristice e cuprinsă într'un adevărat sistem ideologic și acesta oferă mijloacelor noastre de denotație personală o mai mare varietate și o deosebită vigoare.

Noi Români se pare că nu am împrumutat dela Slavi, decât în extrem de mică măsură acel sistem ideologic intim de trunchiere a numelor, care constituie o notă atât de originală pentru antroponomastica slavă. Presupunem totuși că

Orlando, *Gli accorciativi dei nomi propri di persona nel dialetto siciliano con riferimento a quelli toscani*. Palermo, 1914. Același M. Orlando, a dat în urmă o parte dintr'un foarte important studiu, *Raccorciature di nomi e cognomi* apărut în *L'Italia Dialettale*, vol. VIII, fasc. I (1932), pp. 1—54, în care se citează o bogată bibliografie și în care se prezintă un material cât se poate de vast. — Pentru formele franceze, cf. A. Dauzat, *Les noms de personnes*, pp. 62—63. — Pentru confruntări cu sistemul de trunchiere al numelor ungurești, am consultat studiul lui Melich Iános, *Keresztneveinkről* din « Magyar Nyelv », X, (1914), pp. 97—107, 149—156, 193—199, 249—255 și pe acela al lui M. Szilási, *A becéző (kicsinyítet) keresztnevek* din « Magyar Nyelvőr », vol. XII, (1883), pp. 244—253. — Pentru limba germană, foarte bogat în material și foarte util, chiar azi, e studiul lui Franz Stark, *Die Kosenamen der Germanen* în « Sitzungsberichte der Philosophisch-historischen Classe der Keiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien », vol. LII (1866), pp. 257—346, LIII (1867), pp. 435—496.

¹⁾ Sânt dese și la noi cazurile când, la botez, părinții dau noului născut nume ca Sandu, trecut astfel în acele stării civile, chiar dacă dânsii știu că această formă rezultă din *Alexandru*. Mai des însă chiar dacă părinții sânt hotărâți să-și cheme noul născut — în cadrul familiei — *Niță*, în registrul stării civile îl trec *Ion*.

altădată, în epoca unei contact etnic mai intim între noi și Slavi, sistemul nostru de trunchiere a fost mai apropiat de cel slav. Dispariția acestui contact a adus cu sine diferențierea sistemului nostru de formație a hipocoristicelor, fie în sensul unor desvoltări originale, fie — sub presiunea unor influențe nouă — în direcția sistemului dictat de noii factori lingvistici. Fapt e, că în regiuni cu un contact mai intens cu Slavii, hipocoristicele Românilor sunt, des, de formă slavă. Un exemplu tipic ne oferă sistemul de trunchiere a numelor la Românii din Banatul jugoslav sau la cei din Basarabia.

Weigand (*ŷb.*, *XXVI-XXIX*, p. 110—114) ne prezintă patru tabele care ilustrează în linii mari, criteriile formale după care — după derivarea cu sufixe — se trunchiază și se transformă numele bulgărești. Astfel, mulțumindu-ne cu câte două exemple din cele mai caracteristice, cităm:

- I. Petru: Petro-Peco-Pečo-Pešo
Iovan: Joto-Joco-Jočo-Jošo (p. 110).
- II. Nikola: Niko-Nito-Nico-Ničo-Nišo
Lazar: Lako-Lato-Lacko-Lačo-Lašo (p. 111).
- III. Brat[e]: Brat[o]-Brajno-Brajko-Brajčo-Brašo s. Braško
Rad, Rade: Raj-Rajno-Rajko-Rajčo s. Račo — Raško
(p. 113).
- IV. Voja-Vojno-Vojko-Vojčo
Stojo-Stojno-Stojko-Stojčo (p. 114).

Sistemul nostru fonetic nu poate oferi o asemenea bogată și variată desvoltare de forme hipocoristice dela unul și același nume, în care să varieze — în urma derivării cu sufixe — în astfel de grad alcătuirea fonetică a numelui, chiar dacă unele din sufixe — care prilejuiesc în slavă desvoltări atât de variate dela același radical — s'ar menține încă și în sistemul nostru derivativ. Redând paralel cu tabelele de mai sus aceleași nume, atestate în românește, iată formele pe care le găsim în Țara Oltului:

I. Dela **P e t r u**, în afară de derivatele cu sufixe, nu avem alte forme în românește. Hipocoristice nu găsim în Țara Oltului; dela **I o a n**: nici o formă identică.

II. Dela Nicolae: *Nicu*, 1726, 1758 (18); 1789 (19); *Nyiku* 1788 (42); 1756 (46); * Nico: *Nițu*, care e însă o formă hipocoristică din *Ionițu*; dela Lazar: *Lațcu*.

III. Dela Bratu: *Braicu*, *Braica* (Nume de familie sau n. de câni); Radu: *Raiu*(?) numai ca sprn., *Raicu* numai ca Nf.

IV. Dela Voia: *Vojna* 1666 Pușc., *Fam.*, I, 112 (6); 1688 (13); *Vojk*, 1680 (1); *Vojku*, 1758 (18, 20, 38); — Stoia: *Stoica*.

Am ales nume din cele mai răspândite atât la noi cât și la Bulgari, nume cu o mai mare varietate de forme hipocoristice. Ni se pare că incongruența formelor slave cu cele românești e semnificativă. Multe din identitățile care se pot constata în cele două limbi, bulgară și română, ar putea fi și întâmplătoare deci. Iată un mănunchiu de forme identice la noi și la Slavi: dela Alexandru, găsim și la noi și la Bulgari forma hipocoristică *Alexe* 1726 (26), *Alexa* 1758, 1788 (25), 1788 (43), *Alegsza* 1726 (55), *Alexă* (34); la Bulgari *Aleksija*, *Aleksa*, Weigand, *Ńb.*, XXVI-XXIX, 117, la Serbo-Croați *Aleksa*, Maretić, LXXXII, p. 82 ¹⁾ (dela Bulgari e și forma masculinizată fărșerotă *Alesu*, Capidan, *Fărșeroții*, DR., VI, p. 174); *Angica* (5) < *Angela*, pentru care și bulg. *Angika*, Weigand, *Ńb.* XXVI-XXIX, 118, dacă cumva, la noi, e o substituie de sufix; Antonie: *Tonie* (24), cf. bulg. *Tonio*; Constantin: *Koszta* 1726 (1), *Kosta* 1511, Dens. Mon. 8 (14), pentru care cf. bulg. *Kosta*, Weigand, *Ńb.*, XXVI-XXIX, 126; Dumitru: *Mitru* (21, 27), *Mitre* 1667 FRAGM., 411 (46), *Mitra* (= *ea*) 1726 (37); 1726, 1758, 1788 (43); 1726, 1758 (46), 1788 (48); 1726, 1758 (53), *Tucă* (21), pentru care cf. și bulg. *Mitré*, *Mitra*, *Mito*, Weigand, *Ńb.*, XXVI-XXIX, 120; srb.-cr., *Mitra*, *Mito*, Maretić, LXXXII, 84, 137; Elisabeta: *Saveta* (27), *Veta* (1, 2, 32), pentru care cf. și bulg. *Saveta*, *Veta*, Weigand, *Ńb.*, XXVI-XXIX, 121; la srb.-cr. **Saveta* (< *Sabas*), de unde *Savetić*, Maretić, LXXXII, 105; George: *Ghiță* (1, 5, 9, 22, 26, 28, 29, 32, 34, 52, 63): *Gheore* (26, 29),

¹⁾ Maretić, nu pornește dela Aleksandro, ci dela Alexius, și cu dreptate.

Gegi (45), *Gina* (52), pentru care cf. și bulg. *Gica*, *Gjore*¹⁾, *Gegi*, *Gina*, Weigand, *Jb.*, XXVI-XXIX, 122—123; în srb.-cr. *Djora*, *Zore*, Maretić, LXXXII, 83, 99; I o s i v : *Sivu*, *Săvu* (27) pentru care cf. și bulg. *Sifi*, Weigand, *Jb.*, XXVI-XXIX, 125; etc., etc.

Leskien, în lucrarea amintită (p. 165—172) ocupându-se și cu hipocoristicele sârbești ne dă un rezumat cuprinzător asupra sistemului de trunchiere a numelor. De obicei hipocoristicele sârbești mențin partea inițială a formei originare. Numele de mai multe silabe, trunchiindu-se, păstrează silaba inițială, care la rândul său uneori menține consonantele care încep silaba următoare: *Kostândin-Kost-o*, *Lăzâr-Lăz-o*, *Roksanda-Roks-a* (p. 165). De asemenea derivate cu sufixe ca: - c a, - c o: *Mărija-Măca*, *Ióvan-Ióco*, *Pètar-Peco*; - č a, - č o: *Gavrilo-Gača*, *Kostandin-Kočo*; - j a, - j o: *Bògdân-Bojo*, *Pètar-Péjo*; - k a, - k o: *Ióvan-Ioko*; - š a, - š o: *Pètar-Péšo* (p. 166), etc. (p. 166—172). Prin urmare, criteriul comun de trunchiere a numelor la Sârbi se bazează mai ales pe principiul apocopei. Acest sistem îl găsim și în felul de trunchiere a numelor la alte popoare (germanice, romanice) și la noi. Multe din hipocoristicele românești, formate prin apocopă, prezintă identități de formă cu cele slave. Această identitate de formă nu poate să fie însă un motiv care să ne facă să excludem din capul locului puțința formării lor independente, în fiecare domeniu lingvistic care le atestă. Știm că raporturile noastre culturale cu Slavii au fost intime multe veacuri și acestor raporturi datorăm noi împrumuturile importante din domeniul limbii. Antroponomastica și mai sensibilă tendințelor de împrumut, s'a resimțit de sigur și mai mult de pe urma aceluși contact intim cu vieța culturală slavă. Totuș, pare că nu e nevoie să se considere — cum de altfel e mai comod, și cum se cam obișnuiește — ca împrumuturi din limbile slave t o a t e formele hipocoristice atestate și la noi.

Ee neîndoios că multe din numele de botez din Țara Oltului, care apar sub o formă hipocoristică identică și la

¹⁾ La Serbo-Croați *Djore*, *Djure*, Maretić, LXXXII, p. 98.

Slavi, sunt la noi de împrumut. Am putea cita *Ghiță, Niță, Nica, Mița*, etc., deși toate ar putea fi, tot așa de bine, formațiuni românești din *Gheorghiuță, Ioniță, Nicolae, Marița*. Nu toate formele însă. Urmărirea atentă, în izvoarele documentare, a fiecărei forme în parte, ne permite de multe ori să constatăm că multe din hipocoristicele de azi întrebunțate de Români nu sunt cunoscute în epocile când elementul slav copleșea antroponomastica noastră. O valoare excepțională prezintă sub acest raport, ca mijloc de informație, urbariile. Într'însele fiecare cap de familie e notat cu toți copiii, al căror nume e înregistrat sub forma obișnuită în cadrul familiei (deci numele mic). Atunci când în aceste urbarii, icoană foarte credincioasă a antroponomasticeii populare, nu găsim forme cunoscute astăzi în Țara Oltului — și atestate și la vreunul din popoarele slave — avem datoria să-i respectăm originea streină. E cazul formei amintite, *Gheore*, atât de răspândită la Bulgari și atestată azi în Țara Oltului. Faptul că nu o găsim documentată istoricește — a i c i — îi desminte o origine slavă, căci nu vedem calea pe care ar fi putut să o ia până în Țara Oltului dela Bulgari. Ipoteza că ar fi fost adusă de ciobanii mărgineni, din regiunile dobrogene, unde se duceau cu oile la iernat, ni se pare neverosimilă, până când nu o vom putea documenta și în alte regiuni de pe versantul de Miază-zi al Carpaților.

Din punct de vedere metodic deci, avem datoria să respingem originea streină a unor forme hipocoristice, atunci când investigația istorică și examinarea logică a faptelor nu ne pot servi ca o documentare convingătoare.

Faptul că multe hipocoristice vor rămânea nelămurite filologicicește, că multe forme nu ilustrează o desvoltare potrivită cu legile fonetice românești, nu ne poate constrânge la explicarea lor dintr'o limbă streină, de cele mai multe ori inexplicabile foneticește și acolo. Pretutindeni, gura copiilor stâlcește numele atât de capricios și atât de mult, încât o « legiferare » științifică și o însumare înăuntru unor « regule », rămâne imposibilă și inutilă.

Criteriul formal după care se produce truncheirea numelor de botez nu e prea complicat, deși transformările pe care ele

le sufăr sunt destul de mari. De obicei, hipocoristicele se pot explica pe baza celor câteva fenomene lingvistice, cunoscute îndeobște sub numirea de *a c c i d e n t e g e n e r a l e*. Ele sunt produsul tendinței spre comoditate a limbii vorbitorului. Organul de vorbire al copilului prezintă, până la o anumită vârstă, imperfecțiuni care se resimt în sistemul de simplificare a numelui. Numele de botez prea lungi, grupurile de sunete prea greu de reprodus, iau în gura copiilor o înfățișare mai simplă, mai sumară, se contrag, prin eliminarea unor silabe mai puțin rezistente, a unor grupuri de puncte mai greu de rostit.

De obicei sunt sacrificate silabele neaccentuate. Cu cât un grup de sunete e mai îndepărtat de silaba care poartă accentul tonic, cu atât mai mult sunt amenințate de eliminare. Nu regulat însă. Nu lipsesc cazuri când, în ciuda principiului de mai sus — care la noi are o valoare aproape generală — și probabil sub o influență streină, dispar totuși și silabele care poartă accentul tonic, osatura unui nume fiind constituită de anumite consonante mai caracteristice graiului copiilor, sau din silabele purtând accentul secundar care încep sau sfârșesc numele. Astfel avem: *Nicu* < *Nicolae*, *Flori* < *Florica*, *Vola* < *Violeta*, *Gali* < *Galacteon*, *Costa* < *Constantin*, etc. *Zeno* < *Zenobie*, *Marga* < *Margareta*, *Virga* < *Virginia*, pot fi și de proveniență streină la noi.

În cele mai dese cazuri, hipocoristicele se formează prin mijlocul *a f e r e z e i*, *a p o c o p e i* și *a s i n c o p e i*.

La examinarea hipocoristicelor trebuie să căutăm cu prudență forma dela care s'au creiat. Astfel, pentru explicarea formei *Frosinuca*, nu putem porni dela **Eufrosinuca*, ci dela forma hipocoristică *Frosina* derivată cu sufixul diminutiv -*ucă*; *Lițucă* nu e o trunchiere **Niculițucă* ci e un derivat din *Liță* < *Niculiță*; *Lăică* și *Lăiță* nu e din **Niculăică*, *Nicolăiță* (deși cf. *Niculăiță-minciună*), ci din *Laie* < *Nicolae* derivat cu suf. -*uță*, -*ucă*; *Chivuța*, *Chivuca*, *Vuța* nu din **Paraschivuța*, **Paraschivuca*, ci derivate din *Chivoa*; *Donică* nu din **Spiridonică*, ci derivat din *Don* (< *Spiridon*); *Nișcuta* nu-i din *Anișcuta* ci din *Nișca* (< *Ana*); *Mitrucă* nu-i din *Dumitrucă*, ci din *Mitru* (< *Dumitru*); *Lințuca*

nu-i din *Elințuca*, ci din *Lința* (< Elena); *Saveta* nu-i din *Elisabeta*, ci din *Lisaveta*; *Gicuță*, *Ghițucă*, *Gițică* nu-s din **Giorgicuță*, *Gheorghiuță*, *Georgițică*, ci diminutive din *Gică* (< Georgică), *Ghiță* (< Gheorghită); *Nelucu* nu-i din **Ionelucu*, ci din *Nelu* (< Ionel); *Nicuță* nu-i din **Ionicuță*, ci derivat din *Nicu* (< Ioan s. Nicolae); *Monică* nu-i din **Solomonică*, ci din *Monu* (< Solomon); *Sivucu* nu-i din **Iosivucu*, ci derivat din *Sivu* (< Iosiv); *Ruțica* nu-i *Măriuțica* ci derivat din *Măriuța*; *Firuca* nu-i din **Rafiruca*, ci derivat din *Fira* (< Rafira); *Molică* nu-i din **Solomonică* ci derivat din *Molă*. Prin urmare, în cazuri ca cele de mai sus, avem de a face cu derivări ulterioare, la care s'a procedat atunci când forma nederivată nu mai prezenta o notă alintătoare.

O altă dificultate care ni se pune în cale provine din cazurile când o formă hipocoristică poate proveni dela nume diverse. Asemenea omonime se datoresc în deosebi trunchierilor și contracțiilor prea mari. Dacă n'am avea precizarea corespondențelor n'am ști dacă de ex. *Firuca*, *Hiruca* provine din *Rafira* sau din *Zamfira*. Alte asemenea exemple sunt *Lina* provenit din *Călina*, *Elena*, *Ileana*, *Margalina*; *Niță* din *Nicolae* sau din *Ion*, *Nica* din *Nicolae* sau din *Ion*, *Nicu*, idem, *Țica* din *Vuțica* (< Eva) sau din *Ruțica* (< Maria), *Donu* din *Spiridon* sau din *Andon*, *Liță* din *Nicolae* sau din *Ionel*.

Ca să ne dăm seama cât de mult se trunchiază din corpul unui nume, pe măsură ce se derivă cu sufixe, amintim câteva forme din care nu se mai păstrează decât o parte din sufixe: *Liță* (< Ionel), *Ucă*, *Uță* (< Andreucă, Andreuță), *Ița* (< Valerița), *Țica* (< Măriuțica), *Uța*, *Uca* (< Măriuța, Mariuca), *Țica* (< **Eevuțica*).

Singurul indiciu demn de încredere în asemenea cazuri, este informația la fața locului.

O caracteristică formală a hipocoristicelor e scurttimea lor: de o silabă, mai des de două și destul de frecvent de trei silabe,

De o silabă: *Deiu* (< Andreiu), *Don* (cf. slav.) (< Andon, Spiridon), *Frem* (< Efrem).

De două silabe: *Rezi* (< Terezia), *Roana* (< Viroana), *Rina* (< Mărina).

De trei silabe: *Hortomei* (< Hortolomeiu), *Torița* (< Victorița).

Singură scurtimea unui nume nu evită totuși trunchierea lui. Nume de două silabe, ușor de rostit, sunt și ele expuse contractiei: *Chim-u* (< Achim), *Mil-u* (< Emil), *On-u* (< Iuon), *Nel-u* (< Ionel), *Nuț-u* (< Ionuț), *Siv-u* (< Iosiv), etc.

Numele trunchiate rămase de o silabă (cf. mai sus) au nevoie de o întărire — care se constată și 'n alte limbi — și limba română în cazul formelor terminate în consonantă, recurge la adăugirea unui *-u* (final), care e o urmă a articolului hotărît, obișnuit altădată în pronunțarea numelor personale¹⁾. Acest *-u* final se adăugă la sfârșitul tuturor oxitoanelor de două sau chiar de mai multe silabe. Alături de exemplele de mai sus (*Chimu*, *Milu*, etc.) iată alte câteva: *Rinu* (< Severin), *Ianu* (< Emilian) *Fimu* (< Serafim), etc.

Derivarea cu sufixe e foarte adesea un sprijin puternic contra tendinței de trunchiere a numelor. Explicația — psihologică — e ușoară și în același timp concludentă pentru înțelegerea caracterului simbolic al hipocoristicelor. Ambele mijloace de transformare a numelor, atât trunchierea și contragerea, cât și derivarea cu sufixe, pornesc din trebuința de alintare care se adresează celor mici, copiilor. Limba recurge la un mijloc sau altul, sau, prin combinație, la mai multe mijloace deodată.

De multe ori nu știm care e forma de alintare creată mai întâiu: trunchierea sau derivarea. Astfel: *Nicuța* nu putem

¹⁾ S'ar putea remarca asemănarea dintre terminația românească a hipocoristicelor, *-u*, cu cea slavă, *-o*. O influență slavă la noi deși n'ar fi exclusă, nu o credem probabila. Formele hipocoristice, fiind alintătoare, ies din sistemul rigid al antropomasticele oficiale, și prin aspectul lor afectiv se apropie mai mult de elementele graiului comun. Prin întrebuițarea lor aploape exclusivă în graiul familiar, ele intră des în funcție sintactică, iar simțul lingvistic al colectivității le adoptă sistemului morfologic al limbii. Numele obișnuite de botez, oficiale, sub influența directă a cărților bisericești, au pierdut uneori urma articolului hotărît, foarte comun altădată (cf. Th. Capidan, *Origina Vocativului în -le*, în « DR. » I, 199 ș. u.); hipocoristicele care nu aveau un asemenea corectiv, mențin încă această urmă a articolului hotărît. (Asupra problemei numelor personale în *-ul*, *-ul(escu)* la noi, cf. G. Weigand, *Jb.* XII, 110 ș. u., A. Graur, în « România » LII, 495 ș. u., Dr. D. Găzdariu, *Descendenții demonstrativului ILLE în limba română* pp. 76—79 și mai ales M. Ștefănescu, *Urme de limbă românească în documentele slavo-române (și moldo-valaho-slave) din sec. XIV și XV-lea* în « Omagiu Prof. Ilie Bărbulescu », Iași, 1931, p. 609 ș. u. și mai ales p. 615 ș. u.

ști dacă e un derivat dela *Nica* (< *Anica*) sau o formă hipocoristică din *Anicuța*; *Genica* (< *Eugenica* sau derivat din *Geni*); *Onică* (< *Iuonică*, sau derivat din *Onu*); *Teucă* (< *Matteucă*, sau derivat din *Teiu*); *Torița* (< *Victorița* sau derivat din *Tori*); *Lucă* (din *Dănilucă* sau derivat din *Nilă* < *Dănilă*); *Nicuță* (< *Anicuța* sau derivat din *Nica* < *Anica*); *Nișcuța* (< *Anicuța* sau derivat din *Nișca* < *Anișca*); *Mitrașcu* (< *Dumitrașcu* sau derivat din *Mitru*), etc., etc.

Trebue să recunoaștem că formele trunchiate ale numelor își pierd curând nuanța alintătoare. Prin deasa lor întrebuințare sunt supuse și ele unui proces semantic de depreciere¹⁾; prin scurtimea lor sunt amenințate neconținut de transformări fonetice tot mai mari. Hipocoristicele deci se uzează cu ușurință, se demodează. Mai ales când sunt întrebuințate dincolo de cadrul intim familiar — unde poate să se mențină vie, un timp mai îndelungat, împrejurarea specială care le-a creat — numele scurtate apar lipsite de o valoare simbolică și deci, prin insuficiența lor din punct de vedere ideologic, nu mai sunt simțite ca hipocoristice veritabile. Se recurge atunci — pentru revalorizarea lor — la mijlocul derivării cu sufixe. Prin circulația lor vie în limba vorbită, prin nuanțarea semantică pe care o dau unor elemente caracteristice ale graiului comun, sufixele reîmprospătează și îmbogățesc în mare măsură mijloacele de denotație personală²⁾. Și cum cele două mijloace lingvistice de transformare a numelor de botez se manifestă simultan, nu e de mirare că ele se amestecă sau se substituie. Nu e locul aici să examinăm cauzele care produc alipirea la un nume a atâtor sufixe, uneori parazitare.

1. Cel mai obișnuit mijloc de trunchiere a numelor e *a f e r e z a*. Fără să putem fixa regule rigide de trunchiere, care să incadreze întreg materialul de aspect similar, formulăm totuși, sau mai precis, ordonăm schematic materialul de care dispunem :

¹⁾ Cf. Șt. Pașca, *Circulația numelor de botez în Țara Oltului* în « Țara Bârsei » III, 1931, pp. 548—550.

²⁾ Cf. G. D. Serra, în « Archivio Glottologico Italiano » XIX, pp. 200—201.

a) Cade vocala inițială atonă din oxitoanele bisilabice (◡ — ◡ ◡; ◡ — ◡ ◡ (+◡): *Chim-u* (< A-), *Dolf-i* (< A-), *Frem* (< E-), *Mil-u* (< E-).

b) Cade diftongul inițial în aceeași situație: *Nel-u* (< Io-), *Nuț-u* (< Io-), *On-u* (< Iu-), *Siv-u*, *Sâv-u* (< Io-).

c) Cade o silabă întregă în aceeași situație: *Dei* (< Andreiu), *Don* (< An-), *Gil-u* (< Vir-), *Teiu* (< Ma-).

Mult mai bogată e lista exemplurilor provenite din polisilabe.

a) Cade vocală protonică inițială dintr'un nume trisilabic paroxiton (◡ — ◡ ◡ > — ◡): *Nișca*, *Nica*, *Nuța*, *Reta* (< A-); *Vuța*, *Leni* (< E-); *Leana*, *Lina*, *Linca*, *Lința*, *Lare*, *Lie*, *Strati* (< I-).

Forme paroxitane de patru silabe (◡ ◡ — ◡ ◡ > ◡ — ◡): *Nicuța* (< A-), *Lenuța* (< E-), *Zdrailă* (< I-).

De mai multe silabe: *Caterina* (< E-).

Forme trisilabice oxitane (◡ ◡ ◡ — ◡ > ◡ ◡ ◡): *Gaftón* (< A-).

Forme polisilabice oxitane: *Manoil* (< E-).

b) Cade diftongul inițial aton din paroxitane: *Nică*, *Nicu*, *Nițu* (< Io-), *Țică* (< Io-).

c) Cade diftongul bisilabic inițial: *Relu*, *Reli* (< Au-); *Frosina*, *Genica* (< Eu-).

d) Cade silaba inițială protonică dintr'un nume de trei silabe (◡ — ◡ ◡ > — ◡): *Cheți* (< Lu-), *Cula* (< Ni-), *Fia*, *Fica* (< So-), *Fira* (< Ra-), *Gică*, *Gicu* (< Geor-), *Ghiță* (< Gheor-), *Gina* (< Geor-), *Leri* (< Va-), *Lina* (< Că-), *Mitru* (< Du-), *Nova* (< Ze-), *Rina* (< Mă-), *Rezi* (< Te-), *Riți* (< Ma-), *Roana* (< Vi-), *Ruța* (< Mă-), *Sile* (< Va-), *Sina* (< Fro-), *Tavi* (< Oc-), *Tenzi* (< Hor-), *Țica* (< Vu-), *Țița*, *Țiți* (< Le-), *Țița* (< Saf-), *Tori* (< Vic-), *Tucă* (< Mi-), *Uța* (< Măr-), *Veca* (< Ra-), *Vuța* (< Chi-), *Zeta* (< Ro-).

e) În forme de mai multe silabe: *Dóchia* (< Ev-), *Toria* (< Vic-), *Mitrucă* (< Du-), *Ruțica* (< Mă-), *Văruca* (< Văr-), *Sâluică* (< Vă-), *Torița* (< Vic-).

f) Trunchieri de mai multe silabe inițiale: *Biada* (< Olim-), *Chiva* (< Paras-), *Ița* (< Valer-), *Lucă* (< Dăni-), *Lache* (< Vasi-), *Liță* (< Ione-), *Lina* (< Marga-), *Laie* (< Nico-), *Liță* (< Nicu-), *Nefta* (< Asi-), *Oara* (< Mari-), *Sandu*

(< Alec-), *Șică* (< Tămă-), *Țica* (< Măriu-) *Ucă*, *Uță* (< Andre-), *Uța*, *Uca* (< Mari-), *Vica* (< Lodo-).

În oxitoane (∪∪ · > —(+∪): *Chiv-u* (< Paras-), *Din*, *Din-u* (< Constan-), *Don-u* (< Spiri-), *Fim-u*, *Fin-u* (< Sera-), *Fil-u* (< Teo-), *Lom* (< Visa-), *Saveta* (< Eli-»).

2. Trunchierile prin mijlocul apocopei sunt mai puțin productive. Ele prezintă însă un interes deosebit. De obicei se trunchiază partea finală a numelui până la limita accentului. Vocala accentuată rămâne finala numelui trunchiat. Cum însă noi nu avem nume oxitoane terminate în vocală (forme ca *Zozó*, *Cocó*, *Totó*, sunt streine), accentul se deplasează pe silaba penultimă. O formă ca *Alexa* (dacă am putea să o considerăm ca o formație românească) din *Alexándru* ar fi un exemplu în acest sens. Trunchierea sacrifică chiar silaba tonică: *Nafta* (< Nafta-naíl), *Costa* (< Constantin), *Gali* (< Galaction), *Nicu* (< Nicolae).

Interesantă e apocopa lui *-a* (final) dela numele feminine proparoxitoane: *Geni* (< Eugenia), *Cheti* (< Lucreția), *Reli* (< Aurelia), *Rezi* (< Terezia), *Silvi* (< Silvia), *Tiți* (< Lețiția), *Tori* (< Victoria)¹).

3. Și mai rare sunt exemplele produse de sincopă. Și aici se contrag numele prea lungi. Accentul joacă un rol însemnat: *Naftanailă* se reduce la *Naftilă* sau la *Naftailă*, menținându-se, în cazul întâiu, silaba semitonică inițială, cea tonică, și post-tonică, forma afiliindu-se la grupul celor mai numeroase hipocoristice, paroxitoane de trei silabe²).

Uneori se exclude din corpul unui nume grupul tuturor sunetelor care succed consonanta inițială, până la vocala care poartă accentul tonic: *Mina* (< Magdalena), *Miți* (< Mariți), *Mia* (< Maria).

4. Hipocoristice caracteristice graiului copiilor sunt formele reduplicate: *Gigi* (< George), *Didu* (< David), *Mimi* (< Maria). Trunchierile produse de copii, datorite neputinței

¹ Asemenea forme în *-i* și la Germani, Unguri, Italieni. La noi, ca și la Unguri (cf. I. Rechnitz, *A kicsinyitő -i kepző*, în « Magyar Nyelv », XXVI, pp. 512—513), și la popoarele romanice, sunt de origine anglo-saxonă (cf. F. Solmsen—E. Fraenkel, *Indogermanische Eigennamen als Spiegel der Kulturgeschichte*, Heidelberg, 1922, p. 174).

² O sincopare interesantă avem în forma *Romus* (< Romulus) rezultată prin apropiere de *Remus*.

acestora de a reproduce numele întregi, cuprind din structura numelui numai elementele care se pot rosti cu mai multă ușurință. Aceste părți însă, reprezintă culmile din alcătuirea unui nume, reprezentate mai ales de sunetele din preajma accentului tonic, și mai ales anumite sunete mai ușor de rostit. Nu e de mirare deci dacă asemenea hipocoristice se prezintă față de prototipul lor atât de corupte, încât nu se pot explica pe baza unor «legi» fonetice. Graiul copiilor a creat și forme ca: *Gheore* (< Gheorghe, cf. însă și bulg. *Gjore*), de unde și derivatul *Gherițucă*.

Graiul copiilor produce «simplificări» fonetice în silaba accentuată:

cr > *c*: *Cheți* (Lucreția), *di* > *dr*: *Dei* (< Andrei), *Sandu* (< Alexandru), *tr* > *t*: *Tucă* (< Mitrucă).

E interesant felul cum se face analiza silabică a unor nume supuse trunchierii: *Adrian* > *Rian*; *Emilian* > *Ianu*, *Măruța* > *Uța*, *Naftanailă* > *Naftilă*, *Valerița* > *Ița*.

DERIVATE CU SUFIXE

Unul din mijloacele cele mai obișnuite pentru îmbogățirea tezaurului antroponomastic și care servește în același timp la intensificarea și nuanțarea caracterului subiectiv al diferitelor elemente ale denotației personale, e derivarea cu sufixe. Mulțimea și varietatea derivatelor, dela nume de botez de pildă, care se atestă simultan în cadrele aceluiași nucleu, corespunde unor necesități de ordin logic, dar mai ales psihologic.

Dacă într'o familie, tatăl se cheamă *Ioan*, e logic — deși nu e indispensabil — ca copilul care a primit la botez numele tatălui, să se numească în familie *Ionică*, *Ionel*, *Niță*, ș. a. m. d., făcându-se astfel deosebire între numele omonime ale celor doi membri ai familiei. Derivatele interesează însă, înainte de toate, prin nuanța semantică nouă pe care le-o împrumută sufixele. În afară de funcțiunea diminutivală a sufixelor *-iță*, *-ică*, etc., pe care acestea o imprimă derivatelor, numele derivate în *-iță*, *-ică* cuprind adesea și o nuanță

alintătoare. Această din urmă nuanță e condiționată însă de atitudinea sufletească a individului vorbitor, față de purtătorul numelui. Căci mai ales în cadrul nucleelor familiare derivația cu sufixe e un mijloc de intensificare a valorii ideologice și simbolice a numelor de botez, care, se știe, cu timpul se banalizează ¹⁾).

În măsură mult mai mare decât numele de botez, au nevoie de o revalorizare a sensului lor simbolic evocator supranumele, care, după cum se știe, sunt elementele cele mai caracteristice pentru denomi-nația afectivă. Supranumele învechite, cele moștenite mai ales, care la un moment dat nu mai apar suficient de expresive, sunt derivate cu sufixe, spre a li se reda, pentru un timp, vigoarea afectivă pierdută. Evident, uneori e greu să se precizeze — în cazul unui supranume derivat — dacă derivarea s'a făcut înainte sau după ce apelativul a intrat în onomastică, devenind supranume. Avem *Colacea* (< colac + -ea), alături de *Colăcel*, *Grofu* alături de *Grofenciu*, *Boeriu*, alături de *Boerițu* ș.a.m.d.

Dar, în afară de valoarea afectivă a unor sufixe diminutive sau augmentative, acestea indică în același timp — incidental de sigur — și raportul de înrudire dintre indivizi. Astfel, fiul unui *Toma* e numit *Tomaș*, fiul individului supranumit *Porcu* e batjocorit *Purcel*, etc., tot așa cum *Corloicuța* e supranumită sora individului batjocorit *Corlenciu* (fiul lui *Coarlı*), în deosebire de soția lui, batjocorită *Corloaica*; *Predușca* e soția lui *Preda*, etc.

Foarte adesea nu se poate fixa valoarea reală a sufixelor în derivatele de nume personale. În cazul supranumelor, prin caracterul lor ideologic acestea sunt depreciate și e foarte probabil că această nuanță specifică contagiază și funcțiunea semantică a sufixului ²⁾. Astfel, acesta produce în lumea supranumelor efecte semantice uneori deosebite de ceea ce constatăm la derivatele obișnuite din limba vorbită. Astfel, suf. -i c, cunoscut din limba vorbită cu o funcție diminutivală

¹⁾ Cf. G. D. Serra, în « Archivio Glottologico Italiano », XIX, 200.

²⁾ Cf. de pildă ceea ce spune S. Pușcariu, în « DR. », II, 601, vorbind despre suf. -ă u, și mai ales la pag. 694—696, recensând lucrarea citată a lui E. Gamillscheg și L. Spitzer, *Beiträge zur romanischen Wortbildungslehre*.

și alintătoare, în Sprn. *Grăuric* intensifică valoarea ironică a derivatului. În asemenea cazuri derivarea e un scop semantic mai îndepărtat și — des — contrar scopului urmărit de același sufix în cadrul derivatelor din limba comună. Astfel, individul și cu el colectivitatea atribue voit funcțiunii unui sufix o valoare contrară valorii sale semantice obișnuite. Această valoare ocazională a unui sufix în onomastică e în mare măsură identică cu antifraza din limba vorbită ¹⁾.

-' a. Sufix onomastic moțional, adăugat la forma masculină: *Casiana* (< Casian), *Iustina* (< Iustin), *Șerbana* (< Șerban), *Sevastiana* (< Sevastian), *Teofila* (< Teofil), *Tropa* (< Eutrop), *Zamfira* (< Zamfir); *Brata* (< Bratu), *Bucura* (< Bucur), *Cocora* (< Cocora), *Cocoșa* (< Cocoșu), *Cuca* (< Cucu), *Pureca* (< Purecu); Na. *Frița* (< Friț), *Nera* (< Nero), sau chiar *Iambora* (< Iambor), *Loamba* (< Loamboș s. mai exact *Loambu*). Același sufix, -a, simțit ca moțional feminin (sânt cunoscute cazurile când Npr. masculine în -a se aplică, analogic, în mod greșit femeilor, de ex. *Vârsava*, *Varvara*) a servit la transformarea în feminine a Npr. masculine terminate în -iu, -ie (uneori înlocuindu-se acest sufix, ca în cazul lui *Eftina* < Eftinie, sau invers, -a fiind substituit de -ia, ca în ex. *Ștefania* < Ștefan, alături de *Ștefana*): *Eftinia* (< Eftinie), *Pompilia* (< Pompiliu), *Vichenția*, *Vichentia* (< Vichențiu, Vichentiu). E interesant că în unele cazuri, acolo unde genul masculin al unor nume în -a se mai simte, moțiunea se face cu sufixul -ia: *Varsavia* (< Varsava) *Savia* (< Șava). Moțiunea nu se face cu -a ci cu -ia în ex.: *Severia* (< Sever), *Solomon* (< Solomon), cf. mai sus și *Ștefania*. După ce nume derivate ca cele de mai sus au devenit Nf., care cu greu mai puteau păstra viu în conștiința lingvistică genul masculin, sau feminin suf. -a, -ia, au devenit sufixe onomastice fără nici o funcțiune semantică, probabil și prin confundarea cu suf. slav -a, pe care-l

¹⁾ La alegerea numelor de batjocură antifraza joacă un rol deosebit. Un supranume cum e *Călugărul* poate face aluzie la un individ cu purtări care sunt în contradicție cu percepțiile morale ale bisericii; *Grof* e batjocorit un om sărac; *Albu*, *Bogatu* se pot explica printr'un sens antitetice, ca și la calificative ca *frumosule!* *urștule!* date unui individ « urât » sau « frumos și drăgălaș ». Cf. Kr. Nyrop, *op. cit.* 415 în legătură cu efectul stilistic al numelor unor personaje din literatură, create prin antifrază.

găsim acolo și în formele masculine, cf. Vondrák, *Slav. Gramm.*, I, 400, și mai ales în Npr. hipocoristice, cf. Leskien, *Gramm.*, I, 271, pătrunse și în românește, cf. S. Pușcariu, în DR., II, 697—698), care pot deriva indiferent, masculine (ex. *Eremia, Daria, Nasa*, etc.) sau feminine ¹⁾.

-*ăe*. Sufix diminutiv și augmentativ (cf. S. Pușcariu, *DS* 117—120, Pascu, *Suf.*, 189—196), cu funcțiune greu de precizat în exemplele antroponomastice: *Buhac* (cf. buhac «buhă mare», Pușcariu, *DS* 119), *Burac* (< Bura), *Gramac* (< Grama) ²⁾.

-*ăche*. Diminutiv: *Costache, Enache, Iordache, Manolache* și *Lache, Petrache, Șopârlache, Vasilache*.

-*ăciu*. *Stângaciu* (< stâng), derivat nominal, indicând predispoziția naturală a individului; *Cârpaci*, derivat din tulpina verbală *cârpi*, indică (pejorativ) pe individul cu o îndeletnicire; prin schimb de sufix (din **Bozgoiu*) *Bozgaciu*.

-*ăie*. Sufix uzitat la derivarea numelor feminine de animale. Indică pe posesorul unei calități: *Bălaia, Bărnaia, Cheșaia* (< Cheșa), sau derivă dela numele zilei și indică data nașterii animalului: *Lunaia, Mărțaia*. De obicei (cf. Pascu, *Suf.*, 203) sufixul e pus alături de -a i u (și e considerat deci ca o formă feminină de aici). Remarcăm totuși, că forma corespunzătoare masculină dela -a i e, nu e — pentru categoria a doua a derivatelor, cf. *Lunaia* — -a j u, ci -o i u: alături de *Lunaie* avem masc. *Lunoiu, Mărțaie* cu masc. *Mărțoiu* ³⁾.

-*ân*. I. Augmentativ: *Bârsan* (< Npr. *Bârsu*), *Bâțan, Bocan, Borzan, Boșan, Boțan, Botexan, Bușan, Bucșan, Cioplegan, Ciuhan, Ciungan, Ciușcan, Cocan, Fățan, Drugan, Doican*,

¹⁾ Sufixul -a din exemplele de mai sus trebuie tratat dimpreună, fiind identic, cu terminația în -a din Nf., în exemple ca *Flondora, Ungura*, etc., unde, la început avea o funcțiune de asemenea onomastică moțională însemnând: «moșia lui Flondor» și «comuna lui Ungur». În legătură cu Nf. în -a, cf. S. Pușcariu, «DR.», VI, pp. 530—532.

²⁾ Nu prezentăm mai jos decât sufixele a căror valoare derivativă e vie și productivă în sistemul onomastic și nu ținem seama că în unele cazuri formele derivate pot fi luate ca atare din limbi streine.

³⁾ În legatură cu acest sufix, în afară de Pascu, *Suf.* 203—204, cf. Pușcariu, *Contribuții la gram. istorică*, p. 10 și «DR.», IV, p. 726 și Bogrea, în «DR.», IV, p. 865, unde se citează și Npr.

Cosman, Cristian, Focșan, Hoțan, Godan, Gandian, Iercan, Lupan, Măciucan, Maican, Miloșan, Orban (< Orbu, s. mai curând ung. *Orbán* < lat. *Urbanus*), *Opran, Oprișan, Orzan, Ptrășcan, Pocioian, Popana, Răducan, Rojbani, Stoian, Suran, Șerban, Șotcan, Tăflan, Todoran, Toian, Trifan, Țâncan, Văcan, Vâlcan* s. *Vulcan, Voican, Zmolian* (< **Zmolea* < *zmoală*). În limba vie sufixul are funcție motională (des pejorativă), cf. *Bățan, Gâscani*, care a adus cu sine și împrejurarea că (în onomastică) schimbă genul și la cuvinte care indică alte noțiuni decât nume de ființe: cf. *Ciuhan, Ciușcan, Coleșanu, Drugan, Holani, Măciucan, Rojban, Văcan* (dacă în adevăr unele ca acestea s'au creat spontan din nume comune și nu sunt derivate, cum e mai probabil, din Nf. sau Sprn. *Ciuhă, Ciușcă*, etc.). 2. Un grup aparte îl formează derivate ca *Picioicani* în care sufixul indică îndeletnicirea indivizilor, de a produce, sau, probabil, de a zice *picioici* în loc de cartofi. 3. Funcție aproape identică cu -a i e, deși -a n (ă) se întrebuițează și la masculin, remarcăm la derivarea numelor de animale: a) *Bălan(a), Murgana, Rujan(a), Sechiana, Suran(a)*; b) *Joian(a), Dumana* (cf. și *Miercurean(a), Vinerean(a), Sâmbeteana*). 4. Foarte productiv e sufixul -a n la derivarea dela nume locale, indicând apartenența sau originea locală a indivizilor (cf. și -e a n, -a r, -e a n ț, Șt. Pașca, în DR., VII, p. 154 ș. u.): *Brezan* (< Nl. Breaza), *Brescan* (< Brescu), *Calboran, Câmpan, Cârțan, Cârțoroșan, Cincan, Cioran, Crișan, Dejan, Dobran* (?), *Drăgușan, Făgărășan, Feișan, Felnecan, Gridan, Hațegan, Heghigan, Hurezan, Măieran, Moldovan, Orășan, Pojoritanul, Paloșan, Runcan, Sâmbătan, Sărchizan, Șincan, Șorșan, Teușan, Ticușan, Urcan, Urian, Voilan*. Sunt interesante cazurile de felul lui *Corban* (< Nl. *Corbi*, cu omisiunea lui -i), și *Voivodan* (pentru **Voivodeni-ean* și **Voivodenar*), *Copăcean* (pentru **Copăcelean*) și *Zărnovan* (pentru *Zărneștean*) (pentru care cf. «DR.», VII, l. c.).

Prin schimb de sufix: *Bohan* (< **Bohău* < ung. *bohó*, de unde și *Boheiu*).

-**ânț**. Nu putem preciza funcția acestui sufix. Un amestec cu -e a n ț, -a n ț, derivând dela Nl. e exclus. Să stea în

legătură cu suf. diminutiv srb. -ance (Leskien, *Gramm.*, I, 266)? Ex. *Bobanțu*, *Șerbanțu*,

-ăr(iu), -ér(iu). 1. Derivă (în limba comună) nomina agentis: *Berbecar*, *Bivolar*, *Brânzari*, *Broscari* (ironic «cei care prind s. mănâncă broaște»), *Brudar*, *Căprar*, *Cărbunari*, *Cercelar*, *Ciupercari*, *Clopotar*, *Corfariu*, *Cuțitaru*, *Dârstariu*, *Ferestrar*, *Găinar* (ironic «păzitor de găini»), *Glăjar*, *Gogoșari*, *Iconari*, *Mițar*, *Păsărariu* (ironic «vânzător de păsări»), *Pitar*, *Prăvar*, *Pușcariu*, *Răcariu*, *Rășinariu*, *Săraru*, *Tăbăcar*, *Ursar*, *Văcar*, *Vărari*, *Vărzari*. Calificative ironice, cu aluzie la starea materială, ilustrată prin îmbrăcămintea indivizilor, prin mijloacele lor de traiu, sau la starea socială, sunt: *Câlțar* (cf. și *Mițar*), *Cocenariu* (cf. *cocean*), *Trăistariu*, *Porlogari*, *Mâzgari*, *Jimblari* și derivatele verbale (?) *Certari*, *Scărpinari*. Forme ca *Alunari*, *Sâmburari*, *Țânțar* sunt luate din limba comună, cu alt sens. Nu știm cum se explică: *Desculțar*, *Șofletar* (< Npr. *Șofletea*), *Tufari* (< Nt. *Tufe*?), poate prin analogie cu suf. -a r < -a n (disimilat), indicând apartenența locală. 2. Prin disimilare din -an (indicând apartenența sau originea locală a individului): *Betlenar*, *Ciungar*, *Colunaru*, *Comănariu*, *Cotonariu*, *Dejenar*, *Ținar*, *Perșinar*, *Poienar*, *Șincariu* (cf. S. Pușcariu, în «DR.», 534 și Șt. Pașca în «DR.», VII, p. 159—161).

După cum din germ. *Fleischer*, acomodată în gură românească avem *Fleșăr*, avem și evoluția inversă: *Bonder* (< *Bondar*), *Betleneru* (< *Betlenar*) *Șoneru*, *Tuneru*.

-ărét. Derivă deverbale și indică pe posesorul unei calități: *Păpăreț* (< *păpá*).

-â'rlă. Augmentativ: *Pohârlă*, *Cotârlă*.

-â'rnă. (?) *Meterna* (cf. *Metea*), **Bodârnă* (< *Bodea*, cf. *Bodârnea*), **Chicherna* (< *Chic*, cf. *Chichernea*).

-âș. 1. Derivă diminutive: *Bonaș*, *Bălaș*, *Chircoiaș*, *Ciricaș*, *Colibaș*, *Cotoraș*, *Dumitraș*, *Ghircoiaș*, *Grigolaș*, *Ferdelaș*, *Frățilaș*, *Horoiăș*, *Hulpaș*, *Iliaș*, *Ionaș*, *Latcoiaș*, *Marincaș*, *Mateiaș*, *Petraș*, *Simionaș*, *Silcaș*, *Săcănaș*, *Tomaș*, *Tocoiăș*.

2. Derivă nomina agentis (cf. -a r): *Fluieraș*, *Pușcaș*, *Zodiași*; *Băgăiași*. 3. Indică posesiunea unei calități: *Codoiaș* (?), *Răiaș*.

-'ăș. *Balcăș, Diplăș*. Cf. — e ș.

-'ășeu. Diminutiv: *Dumitrașcu, Ionașcu, Petrașcu*.

-'ât(ă). Sufix adjectival: *Buzata, Colțata, Gușăți* derivate denominale; *Încârligatu, Inchedecata*, derivate deverbale.

-'ău. Sufix augmentativ (depreciativ): *Bălășcău, Brânzău, Călău, Ercău, Ghețău, Fofârlăi, Ierău, Iercău, Lăscău, Lupău, Mățău, Nănău, Pușcău, Rarău, Stăncău, Tălpău, Vlădău*. Interesant: *Nicălău* (< *Nica + -alău), după analogia lui *Păscălău* (Î Pascal). Alături de forma în -'ău, avem și -e u: *Brânzeu, Vâjeu* (prin hiperurbanism, apropiat de suf. -e i u).

-'ea. Sufix onomastic (diminutiv) derivând feminine (cf. fem. slav. - k a, masc. - k o) și chiar masculine (acestea însă, ca și cele în -cu sunt, toate, forme împrumutate din slav.). Feminine: *Anca, Bilca, Cocoșca, Irinca* (< Irina, după *Mărinca*), *Șinca, Stanca, Silca, Sulca*; masculine: *Ciurca, Giurca, Iarca, Roșca, Stoica*.

-'eea. Sufix onomastic — se pare — neproductiv astăzi la noi, derivând masculine: *Burcea, Coșcea, Doșcea, Golcea, Hancea, Mihancea, Mircea, Oancea, Romcea*.

-'ceân. Sufix indicând apartenența individului (slav. - ъ съ + - e a n): *Brăncean* (< Bran).

-'cél. Diminutiv: *Ioncel*.

-'ciu. Suf. onomastic de origine slavă (- č o) aflat în forme ca: *Banciu, Danciu, Onciu*, etc.

-'ea. Sufix productiv mai ales în antroponomastică. În limba comună, el produce calificative cu o nuanță individualizatoare. Sufixul e des uzitat la Slavi, în forme hipocoristice, cu care l-am împrumutat (cf. Petrovici, « DR. », V, 900)¹⁾. Din formele hipocoristice, prin generalizare, îl găsim derivând și nume netrunchiate: *Balotea, Bărbatea, Bodârnea* (< Bodârnă), *Bârsea, Bontea, Botea, Bozacea, Burea, Canțea, Caplea, Carolea, Chichernea* (< Chicârnă), *Chirea, Cobălea, Corbea, Dobrinea, Dodea, Dușea, Florea, Georgea, Goșea, Grecea, Grișcea, Gugea, Hoșea, Huntea, Simonea, Lușea, Iuonea, Miclea, Mitea, Mitrea, Mohanea, Otârlea* (< Otârlă),

¹⁾ După Pușcariu, *St. Istrorom.*, II, p. 306, e terminația sârbă -e + rom -a, confundată cu slav. -j a (pe care-l crede românesc la Slavi), cf. în « DR. », II, pp. 697—698.

Onea, Oprilea, Orlandea, Pandrea, Pilțea, Pinteia, Putea, Rarea, Sâlea, Savea, Sinea, Soreia, Stelea, Stoicanea, Sturzea, Șarlea, Șendrea, Șofrânea, Solchea, Ștefea, Ștoflă, Târlobea, Totea, Trâncea, Turcea, Turdea, Ursea, Vârșoagea, Vodea, Voroncea. Multe din hipocoristicele slave derivate cu acest sufix (-ja), intrate în românește, prezentau asemănare de formă cu apelative din limba noastră, ceea ce a făcut să fie considerate la noi — prin etimologie populară — derivate din radicale românești: *Bunea* (< slav.), *Comea* (< Coman), *Curea*, *Molea* (cf. slav. *M o l j a*) etc., și deci sufixul a început să derive dela cuvinte care indică părți de corp și numind pe posesorul unei calități: *Buricea, Buzea, Ciortea, Clonțea, Colțea, Cornea, Gurea, Mustățea, Pieptea, Pulpea, Rânea, Tâmplea*; Na. *Flocea, Pletea.* Uneori derivă dela adjective, cu aceeași funcțiune: *Blendea, Ciontea, Curtea, Mititelea, Mucea, Negrea, Rendea, Schiopea, Șuchetea, Tontea, Țifrea, Verdea*, sau chiar dela verbe: *Cioplea, Cufurea, Mughea, Rânjea.* Metaforic, utilizați ca nume personale, termeni indicând noțiuni cât se poate de variate, apar în onomastică derivați cu suf. - e a: *Blanea, Brânzea, Bungetea, Butucea, Câlțea, Călțunea, Cârlanea, Ciocanea, Ciuclea, Clotea, Codrea, Colacea, Copacea, Cotocea, Covrigea, Dârlogea, Fuiorea, Fulgea, Fulea, Furcea, Gogonea, Golea, Greblea, Grindea, Grunzea, Hârcioagea, Hodorogea, Hoțea, Izmenea, Mitarcea, Mogâlcea, Oalea, Obelea, Orzea, Oțlea, Oțetea, Ovesea, Păsatea, Paștea, Penea, Piperea, Pitarcea, Podea, Podmolea, Pogăcea, Pologea, Pomenea, Râpcea, Rogozea, Rozorea, Sâtea, Scorțea, Secărea, Socea, Tăgârcea, Târnea, Titirezea, Tufea, Turtea, Țântea, Uncea, Urdea, Verzea, Zălogea, Znopea.* Interesante: *Preotesea, Măneasa.*

- eâg. Diminutiv: *Voineag.*

- eân(a). I. Derivă dela Nl. și arată apartenența sau originea locală: *Bârseșteanu, Bogățeanu, Buciuinean, Bucureșteanu, Câmpcian, Căpălneanu, Cârlițeanu, Cigmăianu, Ciuceanu, Cobârleanu, Codreanu, Comăneștianu, Crihălmeanu, Crisbășanu, Drâncean, Felderean, Felmerean, Hudățean, Gridean, Grindean, Gruian, Gărdureni, Ghilezan, Ghimbășan, Fofelzan, Holboșan, Ieșean, Izvoreanu, Liseanu, Lotreanu, Luțeanu,*

Măgureanu, Mărgineanu, Meceanu, Mihălțeanu, Mititeanu, Morodeanu, Munteanu, Murășanu, Netoțean, Oltean, Orașțian, Orlățean, Pădurean, Părăian, Părăuțean, Pătean, Petridean, Porumbăcean, Prundeanu, Racoșan, Racovicean, Râșnovean, Râușorean, Rebreanu, Receanu, Rucăreanu, Sâmbetean, Sărățeanu, Săsciorean, Săvăstrean, Secelean, Sândeian, Șercăianu, Șercăițanu, Târnoveanu, Telianu, Todorițeanu, Tohăneanu, Turdeanu, Țichindeleanu, Vădeanu, Văleanu, Vârtejanu, Vașarheianu, Veștemianu, Vinețanu, Vingărzeanu, Vișteanu, Vlăsceanu. Interesante: *Hârsean* (pentru *Hârsean*), *Ileanu* (pentru **Ileneanu*, cf. *Ilereanu*), *Râureanu* (pentru *Râușoreanu*), *Vlădăreanu* (cu n — n > r — n). Prin analogie, derivând dela Nf. s. nume etnice, etc.: *Căileanu, Curceanu, Grămeanu, Secăreanu, Ungureanu*. 2. Nume de animale: *Corbeana* (cf. și Nl. Corbi), *Hârseaneana, Mândreana* (cf. și Nl. Mândra), *Miercureana* (cf. și Nl. Miercurea), *Vinereana* (cf. și Nl. Vinerea), *Sâmbeteanu* (cf. și Nl. Sâmbăta), *Seceleanu* (cf. și Nl. Săcel). Cf. și - a n.

-eășă. Derivă dela Npr. și indică soția: *Bârsăneasă, Bogdăneasă, Brăneasă, Bucureasă, Buneasă, Coconeasă, Comăneasă, Cripeasă, Dăneasă, Dobrineasă, Dragomireasă, Gugeasă, Iliasă, Iuoneasă, Măneasă, Mărineasă, Mihăiasă, Murdreasă, Petreasă, Popăneasă, Preoteasă, Romăneasă, Săculeasă, Stăneasă, Ștefăneasă, Todoreasă,*

-éciu. Diminutiv: *Buneciu, Cârneciu, Chileciu, Codreciu, Lupeciu, Popăneciu, Roiteciu, Sineciu, Stăneciu, Stoiociu*. Cf. și - e n c i u.

-éică. Diminutiv: *Luleică, Șuteică*.

-éiu. Diminutiv: *Bărbăteiu, Coteiu, Fâșeiu, Sândeiu, Stăneiu, Todeiu, Țițeiu, Na. Griveiu, Urseiu*.

-el. Diminutiv: *Bâzgănel, Bocănel, Bârsănel, Bogdănel, Bucel, Bucurel, Buricel, Cendel, Ciobănel, Ciocănel, Cocoșel, Codrel, Colăcel, Crăciunel, Crâșmărel, Dăncel, Dorel, Drăgușel, Făgurel, Gușel, Gâbel, Ieneșel, Ilisel, Împărățelu, Ionel, Ivănel, Jurel, Lăzărel, Mădărel, Oprel, Purcel, Rădel, Rogozel, Sărinel, Stroieli, Șomârdel, Ștefănel, Tămășel, Toderel, Ungheșel, Victorel*. Prin schimb de sufix.: *Crastavel* (cf. *Crastavete*).

-énciu. Diminutiv (născut din *-e ciu*, cu propagarea lui *n* prin exemple ca *scăunenciu*, *tăurenciu*, Pușcariu, *DS.*, 150, explicat de Pascu, *Suf.*, 241 din slav. *-e n c o*, *-e n k e*; Bogrea, I *Congres*, 68, vorbește de un sufix patronimic armenesc *-e n c z*): *Bucurenciu*, *Bulenciu*, *Burenciu*, *Corlenciu*, *Grofenciu*, *Lupenciu*, *Popenciu* (latinizant: *Popențiu*), *Săvenciu*, *Sobolenciu*, *Tudurenciu*, *Zbârnenciu* (alături de *Zbâr-neciu*). Să se remarce că cele mai multe derivate au în tulpină un *n*, *r*, *l*.

-er, cf. *-a r (i u)*.

-eș. 1. Sufix adjectival, indicând pe posesorul unei calități: *Barbeș*, *Gureș*. 2. Onomastic: *Bobeș*, *Bragheș*, *Brateș*, *Faneș*, *Frateș*, *Ioaneș*, *Naneș*, *Peneș*, *Piteș*, *Radeș*, *Tempeș*. Cf. și *-ă ș*.

-eș. Diminutiv: *Măneș*, *Andrieș*, *Niculăieș*, *Pârceș*. Cf. *-ă ș*.

-éscu. Indică apartenența familiară: *Bândescu*, *Berescu*, *Bucurescu*, *Bulescu*, *Bunescu*, *Busoicescu*, *Comănescu*, *Constantinescu*, *Dănescu*, *Dobrescu*, *Dumitrescu*, *Episcopescu*, *Florescu*, *Georgescu*, *Grecescu*, *Enescu*, *Iliescu*, *Marinescu*, *Mateescu*, *Mircescu*, *Mirescu*, *Moiescu*, *Morărescu*, *Nicolescu*, *Nițescu*, *Pavelescu*, *Popescu*, *Simionescu*, *Șutescu*, *Toderescu*, *Tomescu*, *Ungurescu*, *Văcărescu*, *Vernescu*, *Zamfirescu*. În forma de plural: *Monești*, *Postești*.

-eta. Sufix onomastic (diminutiv) nou, intrat deodată cu numele: *Georgeta*.

-éte. Diminutiv: *Bulete*, *Romănete* s. *Rumănete*, *Ruchete*. Cf. și *-e ț*.

-éț. Diminutiv: *Băbeț*, *Dăneț*, *Gruieț*, *Hortopeț* (după *Gruieț*), *Miheț*, *Mileț*, *Moteț* (prin schimb de sufix din *Motoc*).

-eu. cf. *-ă u*.

-i. 1. Sufix unguresc, derivând dela *Nl.*, (= rom. *-e a n*), deși neproductiv la noi, îl găsim în multe nume de familie purtate de Români: *Comoli*, *Comaromi*, *Copaceli*, *Deji*, *Fogarași*, *Galați*, *Gridi*, *Herseni*, *Peșteși*, *Scorei*, *Vespremi*. 2. În hipocoristice (după germ. s. ung. *-i*): *Cati*, *Gabi*, *Geni*, *Ghiuri*, *Ioanci*, *Ioji*, *Leni*, *Mariți*, *Puți*, *Rezi*, *Roji*, *Șari*, *Zini*, *Viriți*.

-ia, cf. *-a*.

-ie(a). Sufix diminutiv: 1. *Bâzic, Binic, Conic, Comănicu, Grăuricu, Georgicu, Isaicu, Mănicu, Petricu, Stănicu, Todericu*. 2. a) Fem.: *Bălășica, Cireșica, Dorica, Florica, Genica, Ghizica, Mărica, Mărițica, Purcica, Silvica, Sofica, Șarica, Teodorica, Valerica, Victorica, Viorica*. Na. *Bălănica, Bublica, Bujorica, Cercica* (prin schimb de sufix din *Cercel*), *Corbinica, Florica, Lămpășica, Lunica*, (prin schimb de sufix din *Lunaia*), *Miercurica, Roșica, Șofronica, Șutica, Vinerica*. b) Masculine: *Comănică, Georgică, Gurică, Iencică, Ionică, Lăică, Lăzărică, Mărinică, Mohănică, Molică, Oncică, Onică* (ca Nf. și *Onica*), *Pentică, Petrică, Ponorăcă* ((*r +*)*i > â*), *Stănică, Stelică* (Nf.), *Tămășică, Tomică, Țârmonică, Văsălică*. Na.: *Azorică, Dumănică*.

-ieiu. Diminutiv: *Băbăriciu, Comăniciu, Lăzăriciu, Nicoliciu, Orbănicu, Popănicu, Rotăriciu, Stănicu*.

-iga. Diminutiv (cf. Pascu, *Suf.*, 248—249), amestecat cu - i c ă : *Beniga, Chiriga, Mănișă, Oniga*, (prin schimb de sufix din *Fătălău*) *Fătăliga*.

-ilă. 1. Derivă dela adjective sau substantive, arătând pe posesorul unei calități (cf. - e a): *Buzilă, Gușăilă* (deci un **Gușilă*!), *Negrilă, Șutilă; Bârzilă, Caciopilă și Zorilă* (= născut în zori). Na. *Căprilă, Mândrilă, Negrilă*. 2. (onomastic) diminutiv: *Băncilă, Benilă, Berilă, Brătilă, Bucilă, Bucurilă, Bușilă, Cornilă* (prin schimb de sufix din *Cornilie*?), *Goilă, Isailă, Izilă, Mănilă, Neagoilă, Oncilă, Petrilă, Rădilă, Sănilă, Tăgărcilă, Voicilă*. Formele *Ioilă, Izdrailă, Dănilă, Naftanailă, Mănăilă, Ismailă, Mihăilă* (= *Ioil, Izdrail, Daniil*, etc.), s'au considerat derivate cu același sufix (fenomenul invers ni-l oferă *Vlădilu*). (În legătura cu suf. - ilă, cf. Pușcariu, *St. Istrorom.*, II, p. 308).

-în(a). Sufix onomastic (diminutiv), intrat deodată cu nume ca *Agafina, Anghilina, Cârțina, Costin, Cristina, Crucin, Dorin(a), Florin, Georgina, Iacobina, Moisin, Paulina, Paștina, Savina*, Na. *Marina, Paștina, Sâmbetina*.

-inea. Diminutiv: *Bobinca, Catinca, Mărinca, Rozinca*.

-ioară. Diminutiv: *Mărioară, Tulioară*.

-iș. Diminutiv: *Opriș, Petriș*.

-ișcă. Diminutiv: *Anișca, Mărișca*.

-ișór. Diminutiv: *Crăișor, Mănișor, Nemțișor, Nițișor, Petrișor, Rădișor, Stroișor, Stoișor.*

-iță. (și masc. -iț). Diminutiv: 1) Femin.: *Cornelița, Dochița, Dumitrița, Lachița, Lechița, Marița, Sorița, Stelița, Tița, Valerița, Victorița, Virița, Voichița, Zoita, Zorița; Căpriță, Cobăliță, Cojenită, Popiță, Rădbăță.* Na. *Dobrița, Gănița, Ninița, Rușița, Șugărița, Victorița.* 2. Ca și suf. -ică, -iță derivă și Npr. masculine: *Chiriță, Comăniță, Culiță, Dumitriță, Gheorghită, Ghiuriță, Gruită, Guriță, Ioniță, Iovița, Măriniță, Neagoiță, Niculiță, Oprișiță, Oproiță, Rădiță, Stoichiță, Todorită,* deosebirea între cele masculine față de cele feminine fiind că cele dintâiu sânt nearticulate. Sânt interesante cazurile de masculinizare a formei feminine: *Băbițiu, Comșiț, Ionițu, Mănuțiu* (după analogia lui -ic, -ică, -iț, -iță) și mai ales *Boerițu.*

-oágă. Depreciativ: *Hocioagă, Fărnoagă* (substituire de suf. din *Fárnău*), *Cărnoagă.*

-oâncă. Augmentativ: *Bârzoancă.*

-óc. Augmentativ: *Boțoc, Ciuloc, Mânzoci, Mihoc, Piștioci, Popoc, Știpoc, Zbârcioc;* Na. *Nisoc.*

-óciu. Sufix indicând pe posesorul unei calități: *Drugociu, Lungociu.*

-olán. Ca și -o m a n, indică pe posesorul unei calități: *Gogofan.*

-óiu, -oáie. 1. Augmentativ: *Bărbătoiu, Budoiu, Buzoiu, Cârstoiu, Cătănoiu, Comșoiu, Curoiu, Dâmboiu, Diacoiu, Dipșoiu, Divoiu, Dobroiu, Drăgoiu, Fâsoiu, Floroiu, Filipoiu, Gavriloiu, Ghișoiu, Gogoiu, Grămoiu, Ilioiu, Lățcoiu, Lungoiu, Mănoiu, Mărincoiu, Micioiu, Oncioiu, Oproiu, Orzoiu, Păvăloiu, Pătroi, Procoiu, Răbloiu, Râmboiu, Roșcoiu, Roșoiu, Rumânoi, Sârboiu, Săvoiu, Scorțoiu, Șerboiu, Stâncoiu, Stejeroiu, Suroiu, Timșoiu, Toderoiu, Tomoiu, Tontoiu, Totoiu, Tunsoiu, Tutoiu, Vangheloiu, Vlențoiu.* 2. Ar putea avea o funcțiune moțională în cazuri ca: *Băboiu, Buhoiu, Cioroiu, Hulpoi, Păsăroi, Puicoiu, Pupăzoiu.* Na. *Brezoiu, Lunoiu, Mărțoiu, Pisiu.* 3. Forma feminină, -o a i a, derivă dela nume masculine și indică pe soția individului exprimat de radical: *Bălășoia, Bâncioaia, Bârsoaia, Bucioaia, Bufoaia,*

Bulgăroaia, Căzănoaia, Comșoaia, Cuțitoaia, Dădoaia, Dâmboiaia, Diacoaia, Dicoaia, Duboaia, Enechioaia, Fătoaia, Frâncoaia, Gavriloaia, Gicoaia, Grigoloaia, Hârsoaia, Ilioiaia, Iocșănoaia, Lăchioaia, Lupoiaia, Metoaia, Meterloaia, (< Meterna), Micoaia, Nemțoaia, Onoaia, Păncioaia, Petroaia, Pitoaia, Răchitoaia, Rădoaia, Râmițoaie, Rogozoiaia, Sinoaia, Soroaia, Stoicoaia, Strezoaia, Șândroaia, Șchiopoaia, Șuchicioaia, Tâmpoaia, Tomoaia, Tomșoaia, Văsălioiaia, Voiloaia, Vlădășoaie. Mulțimea derivatelor feminine de acest fel, ne face să bănuim că în Țara Oltului suf. -o i u nu apare cu funcția pe care i-a arătat-o pentru regiunile bănățene Petrovici, în « DR. », V, 576—578, ci e un sufix augmentativ. De asemenea, se pare că unele din formele masculine, provin dela forma feminină (deci dela *Tomoaia* = soția lui *Toma*, *Tomoiu* = fiul *Toma*oii). În legătură cu suf. -o i u, cf. Pascu, *Suf.*, 109—121, Pușcariu, *Locul limbii române între limbile romanice* (Discurs de recepție), p. 43, *Studii Istroromâne*, II, 311, « DR. », II, 699—700, G. Giuglea, în « DR. », II, 389; în ce privește reflexul în românește al slav. -o j e, cf. Pușcariu, *St. Istrorom.*, II, 309—310.

-*ólea*. Sufix onomastic, poate o variantă a lui -u l e a (cf. Pascu, *Suf.*, 271—272): *Bugolea, Cocolea, Cucolea, Fâsolea* (?), *Șândrolea, Șomârdolea*.

-*omán*. Pejorativ, indică pe posesorul unei calități: *Boțoman, Bujoman, Gogoman*. Pentru origine, cf. Giuglea, în « DR. », V, 546—547.

-*ónea*. Suf. onomastic: *Babonea, Bobonea, Boțonea*.

-*oș*. *Boboș, Bacoș, Burcoș, Pipoș, Talpoș* (toate deci sunt, probabil, streine în românește).

-*ós*: Sufix adjectival, calificativ, indicând pe posesorul unei calități: *Bărbosu, Cotorosu, Purdosu, Braicosu, Obie-loșii, Răstosu, Unturosu*.

-*otă*. Sufix (mai ales) onomastic: *Borbotă, Borotă, Ciocotă, Comșotă, Gogotă, Vaicotă*.

-*șa*. Sufix onomastic, neproductiv în românește, dar găsit în multe derivate hipocoristice de origine slavă: *Bucșa, Bocșa, Comșa, Iacșa, Neacșa, Tomșa*; (și rom.) *Lupșa* (cf. Drăganu, *Suf. -șa*).

- șór. Diminutiv : *Lupșor, Nicușor, Popșor*.
- úe(ă). Diminutiv. 1. Masculin : *Ciuciuc, Lăzăruc, Mări-niuc, Nelucu, Pănciuc, Roibuc, Șândruc, Sivucu, Zbârciuc*. 2. a) Feminin : *Chivuca, Firuca, Frăsinuca, Liņțuca, Linuca, Măriuca, Minervuca, Minuca, Savetuca, Silviuca* ; — Na . *Cheșuca*. b) (ca și suf. - i c ă , - i ț ă) masculine : *Andreuă, Borucă, Ciulucă, Dămilucă, Ghițucă, Iliucă, Lițucă, Mateucă, Mitrucă, Năftucă, Nițucă, Păvălucă, Pătrucă, Răducă, Ștefănuă, Tiliucă, Văsălucă*.
- úciu. Diminutiv (?) : *Băbuciu*.
- úg(ă). Diminutiv (?) : *Beniug ; Boruga, Buluga*. Cf. - u c (ă), - o g (a).
- úie. Diminutiv : Na. *Bârzuia*.
- úș(a). Diminutiv : *Băbuș, Bărbuș, Burdăruș, Cicuș, Dipluș, Murăruș, Cheptănuș, Chicioruș, Purcăruș, Țăncuș, Țântăruș* ; Na. *Corbușa*. Forme ca *Drăguș, Miclăuș* (< slav. s. ung. *Dragoš, Mikloš*).
- úș : (Cf. '- o ș) : *Bacuș, Palcuș, Petcuș* ; Na. *Țiluș*.
- úț(a). Diminutiv. 1. Masculine : *Blehuț, Bărbuț, Comșuț, Dănuț, Enescuț, Ghiuruț, Iliuț, Lăluț, Lăscuț, Micuț, Mihuț, Miruț, Părăuț, Pătruț, Răduțu, Rendiuț, Șerbănuț, Șofrănuț, Stănuț, Stoicuț, Strezuț, Tomuț, Văsuț, Vlădicuț, Vlăduț, Vlăicuț*. 2. a) Feminine : *Cătuța, Chivuța, Corloicuța, Evuța, Lenuța, Măriuța, Stăncuța, Steluța, Văcuța, Vlădicuța* (= soția lui Vlădicu); Na. *Băluța, Linuța, Mândruța, Măriuța, Meruța, Negruța, Țincuța* ; b) Masculine (cf. și - i c ă , - i ț ă , - u c ă) : *Comșuță, Michuța*, (< *Micluța* + -ea); *Nicută, Stoicuță, Șerbănuță*.

SUFIXE COMPUSE

- ală'u (< - a l ă + - ă u). Augmentativ : *Ciușcalău* (< *Ciușcă*)
- ărie (< - a r + - i e). Colectiv : *Broscărie*.
- ășeu (< - a ș + - ă u). Diminutiv + augmentativ : *Pătrășeu* (< *Petru*).
- ăuț(ă) (< - ă u + - u ț (ă)). Augmentativ + diminutiv : *Merăuț* (< *Mera*).
- écea (< - e c i u + - e a). Diminutiv + individualizator : *Gâbegea* (< *Gâbu*).

-**égea** (< - e g i u (< e c i u) + - e a) Diminutiv + individualizator: *Fulecea* (< Fulea). Cf. și - e g e a.

-**éia** (< - e i u + - e a). Diminutiv + individualizator: *Fâseia* (< Fâsu).

-**élea** (< - e l + - e a). Diminutiv + individualizator: *Băbelea* (< Baba), *Betelea* (< Beta), *Bucelea* (< Buciu), *Căzânelea* (< Cazan), *Ciocănelea* (< Ciocan), *Ciotrocelea* (< Ciotroc), *Comănelea* (< Coman), *Coposelea* (< Copos), *Porcelea* (< Porcu), *Șăndrelea* (< Șandru), *Țigănelea* (< Țiganu), Cf. și - e a.

-**éneea** (< - e n c i u + - e a). Diminutiv + individualizator: *Lupencea*, *Tărbencea*.

-**eșcân** (< - a ș c + - a n). Diminutiv + augmentativ: *Mereșcan* (< Mera).

-**eșél** (- e ș + - e l). Diminutiv + diminutiv: *Buneșel* (< Bunea), *Vlădășel* (< Vlad).

-**eșélea**. (< - e ș + - e l + - e a). Diminutiv + individualizator: *Globișelea*.

-**étea** (< - e t e + - e a). Diminutiv + individualizator: *Șerbetea* (< Șerbu).

-**icea** (< - i c + - e a). Diminutiv + individualizator: *Conica* (< Conea).

-**icél** (< - i c + - e l). Diminutiv: *Floricele* (< Florea), *Mănicel* (< Manea), *Stănicel* (< Stan).

-**icéca** (< - i c - i c a). Diminutiv: *Măricica* (< Maria). -**iguța** (< - i g a (< - i c a) + - u ț a). Diminutiv: *Stiniguța* (< Stan).

-**iliță** (< - e l + - i ț ă). Diminutiv: *Cândiliță* (< Câdea).

-**iceân** (< - i ț ă + - e a n (< - a n). Diminutiv + augmentativ: *Opricean* (< Opra).

-**ișél** (< - a ș + - e l). Diminutiv: *Bonișel*.

-**oáica** (< - o a i e + - c a): *Corboaica*, *Săsoaica*, *Vangheloaica*.

-**ócea** (< - o c + - e a). Augmentativ + individualizator: *Băbocea*, *Bobocea*, *Bodocea*, *Cârstocea*, *Cotârlocea*, *Popocea*, *Robocea*, *Radocea*, *Rodocea*.

-**ótea** (< - o t ă + - e a): *Cosotea*.

-**șóre a** (< - ș o r + - e a). Diminutiv + individualizator: *Lupșorea*.

-**úcea** (< - u c i u + - e a). Diminutiv + individualizator: *Bărbucea*.

-**úia** (< - u i u + - e a). Diminutiv + individualizator: *Bușuia* (< Bușa).

-**úlea** (< artic. - u l + - e a): *Bănciulea, Bărbulea, Băulea, Bordulea, Burulea, Cazaculea, Comșulea, Cotulea, Curulea, Frânculea, Greculea, Hodrulea, Mantulea, Montulea, Necșulea, Putulea, Rădulea, Stănciulea, Străulea*. Cf. și - o l e a.

-**ulécea** (< - u l + - e c i u + - e a). Articol + diminutiv + individualizator: *Bubulecea*.

-**uléciu** (< - u l + - e c i u). Articol + diminutiv: *Buzuleciu, Miculeciu, Ursuleciu*.

-**ulenciu** (< - u l + - e n c i u). Articol + diminutiv: *Buzulenciu*.

-**uléscu** (< u l + - e s c): *Burulescu, Buzulescu, Rădulescu*.

-**uléț** (< - u l + - e ț). Articol + diminutiv: *Bărbuleț, Cânduleț, Ciuculeț, Ghiurghiuleț, Porculeț, Răduleț, Răibuleț, Sărbuleț, Săvuleț, Simuleț, Stănuleț*.

-**uliță** (< - u l + - i ț ă): *Bubulița*.

-**ulúț** (< - u l + - u ț): *Curulúț*.

-**únea** (< - u n + - e a). Augmentativ + individualizator: *Bortúnea*. Cf. și - o n e a.

-**unél** (< - u n - e l). Augmentativ + diminutiv: *Stănciunel* (sau din *Stănciulel?).

-**úrea** (< - u r + - e a). Diminutiv + individualizator: *Bulburea*.

-**úșea** (< - u ș + - c a). Diminutiv: *Predușca* (< Preda, id est, soția lui Preda).

-**ușélea** (< - u ș + - e l + - e a). Diminutiv + individualizator: *Furcușeala* (< Furca)¹⁾.

¹⁾ Am utilizat pentru acest capitol: « Mem. », Pușcariu: DS., Densusianu, *Hist.*; Hiecke, *Die Neubildungen der rumänischen Tiernamen* (în Jb. XII); Karl Löve, *Die Adjektivsuffixe in Dacoromanischen* (în Jb. XVII—XVIII); S. Pușcariu, *Contribuții la gramatica istorică a limbii române* (în « AAR. », 1911); G. Pascu, *Suf.*